www.e-rara.ch

[Summa theologica]

Antonin

[Basel], [1485]

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-15896

Titulus secundus de restitutionibus

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d’imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L’éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l’imprimerie jusqu’au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

aīam ⁊ corpus ⁊ vitam ſine nr̄a ſolicitudine. q̄ vtriqȝ ſine ꝯparatōe ſunt maiora ⁊ pfectiora eſca ⁊ veſtimētis vt patet ex ſe. Et etiam ex rōne. quia finis nobilior eſt his que ſunt ad finem. ſed ad hunc finem ſunt ordinata eſca ad vitam ſuſtentandā ⁊ veſtimētū ad corpus coopiendū ⁊ conſeruādū. ſi ergo ꝓuidit de maiori ſ. dādo corp⁹ ⁊ aīam ꝓuidebit ⁊ de cibis ⁊ veſtimētis faciendo. q̄d in vobis ē licito ⁊ ſi n̄ q̄rtū appetitis. tn̄ q̄rtū iudicabit vobis expedire. Et iō. nolite ſoliciti ⁊c̄. ¶ Scd̄o hoc facit rōe vberioris ꝓuidētie ibi. reſpicite volantilia ⁊ ꝯſiderate lilia ⁊c̄ ⁊ ē talis ratō. Sapiēs qui gubernat ſapiēter domū ſuā oībꝫ ꝓuidet. ⁊ ſi ꝓuidet minimis aīalibꝫ. vt canibꝫ auibus ⁊ equis. pbabile eſt q̄ꝫ ꝓuidebit creatᷣis rōnabilibꝫ. Sapiētiſſimus eſt deus ⁊ optīe gubernat domū ſuā vniuerſi. vn̄ ſi ꝓuidet vt manifeſte pꝫ auibꝫ de victu. ita q̄ꝫ abſqȝ ſolicitudine earum ⁊ ope ſeminādi ⁊ cōgregādi hn̄t cū viuant Et herbis ⁊ virgultis ꝓuidet de tā nobili veſtimento. vt ſunt flores qui dn̄r lilia hn̄tia ita pulcrū colorē ⁊ viuacē q̄ꝫ Salomō nūqȝ fuit indutus veſte talis coloris. Nec tn̄ herba ſeu virgulta que hic fenū dn̄r ſolicitanť ad faciēdū ſibi tāle indumētū. q̄rto magis credēdū eſt q̄ꝫ de⁹ ꝓuideat de ſufficiēti cibo ⁊ veſtitu his quos ad imaginē ſuā fecit cūctis nobiliores. ¶ Tercō hoc excludit rōe credētie ⁊ ſpūalis beniuolētie ibi. Nolite ſoliciti ⁊c̄. hec igiť oīa gentes. i. infideles inq̄rūt Scit. n. pr̄ vr̄ ⁊c̄. Et eſt talis rō. gētes. i. infideleſ non credūt diuinam ꝓuidētiā curā hēre de actibꝫ humanis ⁊ iō non mirū ſi ſolicitanť ad iſta tpalia inquirēda eſtimantes ſua induſtria poſſe ea hēre. Sed vos fideles cū credatis deū gubernatorem oīm ⁊ mō ſpecialiori hoīm. non optet ita ſolicitari. ſed laborādo ⁊ moderate ꝓuidendo cōfidere in deo. Inſup ſi pr̄ aliquis eſt pius et ſcit filios ſuos indigere q̄ūo ſe poterit ꝯtinere quin neceſſitatibꝫ eoꝝ ꝓuideat. Sed pater celeſtis eſt piiſſimus ⁊ ſcit quia his oībꝫ indigetis. Nō oportet ergo dubitare de ꝓuiſione. ⁊ iō nolite ſoliciti eſſe. Reſpicite filij nationes hominum dicitur Eccle. ij. ⁊ ſcitote quia nullus ſperauit in domino ⁊ confuſus eſt. ꝑmanſit in mandatis eius. et derelictus eſt. q. d. nullus.

Quātum ad ter ¶. III.

ciā ſolicitudinē. ſ. ſpūalē hortať dī. Querite primū regnū dei ⁊c̄. vt. n. dī. Hiero. in omē. d̄ cibo ⁊ veſtimēto ſpūali debemus ſp̄ eſſe ſoliciti. Cibuſ ſpūalis quo aīa reficiť eſt ſapīa ſeu verbū dei. q̄r vt dr̄ Mat. iiij. Non in ſolo pane viuit hō ſꝫ in omi verbo q̄d ꝓcedit de ore dei. Veſtimēta varia ſunt hitus virtutū. quibꝫ aīa ornatur. vn̄ Amb Hec ſunt interna mentis velamina. i. indumēta. Circa hec igiť ſpūalia debet hō ſolicitari erga deū. erga ſeipm̄. ⁊ erga ꝓxīm. Primo erga deūꝫ Nam hoc eſt vnuꝫ ⁊ vltīm q̄d deus requirit ab homīe vt vex bonū vt dr̄ Michee. v. ſ. ſolicitū te ambulare cum deo tuo. q̄d fit ꝓpter feruentē dilectōem ad quā quis ꝑduciť ſolicite orādo ⁊ meditādo. Unde apl's Ro. xij. Solicitudine nō pigri ſpū feruentes dn̄o ſeruientes. ⁊ ſic queriť regnū dei. primū. ſ. potiſſimū regnū glīe ¶ Scd̄o debet homo eſſe ſolicitus erga ſeipm̄ in cauēdo ab inſidijs diaboli ⁊ cuſtodiēdo ſenſus ſuos tpſ nō ꝑdendo. Vn̄ dr̄ Deute. iiij. Cuſtodi temetipſum ⁊ aīam tuam ſolicite. Ad quod faciendum Salomō puer. vi. inducit exemplū formice dicēſ Vade ad formicā o piger ⁊ ꝯſidera vias ei⁹ ⁊ diſce ab ea ſapīam. i. prudētiā ⁊ ſolicitudinē. q̄ cuꝫ nō hēat ducē nec p̄ceptorē neqȝ principem ꝯgregat ſibi in eſtate ⁊ parat ſibi in meſſe cibū. Sic hō in tp̄e vite pn̄tis n̄ dꝫ pigritari ſed ſolicitari. dū pōt ſibi cōgregare merita bonoꝝ opm̄ ⁊ ſapientiā. ⁊ ſic querit hō iuſticiā regni. i. virtutes et bona opa quibus veniť ad regnū ¶ Tercio dēt quis eſſe ſolicitus quo ad ꝓxīm. ad Ephe. iiij. Soliciti ſeruare vnitatē ſpūs in vinculo pacis Et ponit ad hoc exemplū in corpe hūano dicēs i. Corin. xij. Pro inuicē ſibi ſolicita ſunt membra. ſ. ad iuuā dū alteꝝ aliud ⁊ ſubueniēdū. Et p maxime ſpectat ad p̄latos ſolicitari erga ſubditos in ſpūalibus ⁊ tpalibus. Vn̄ Ro. xij. Qui p̄eſt in ſolicitudine ⁊ pater erga filios. Vn̄ de Thobia dr̄ q̄ꝫ cū morā faceret. ſ. filius in redeundo ſolicitus erat pr̄ p filio. Et cōiuges alter p altero. i. Cor. vij. Qui aūt cū vxore ē ſolicitus eſt. q̄uo placeat vxori ⁊ ecōuerſo. Et matrona de ꝓuiſione neceſſarioꝝ. Vn̄. Marthe que ſatagebat circa frequēs miniſteriū dixit xp̄s. Martha martha ſolicita es. In quo nō de ſolicitudīe reꝑhendiť ſed de turbatōe ⁊ murmuratōe Lu. x. Et ſic querēdo regnū dei ⁊ iuſticiā eius ſolicitudīe ſpirit. hec oīa adijcienť tpalia vt n̄ oporteat ſolicitari anxie.

Titulus ſecūdus de reſtōibꝫ.

Caplīm primū de reſtōe in genere vbi ponunť. xx. manus rapiētiū. quaꝝ quelibet hꝫ quīqȝ digitos. i. modos. ⁊ ſic cētū modi in quibꝫ fit reſtō vel erogatio. ⁊ hoc ꝑ modū ꝑdicatōnis. in quo etiā de multiplici naui. ſ. pnīe. eccīe. ⁊ religionis. vbi etiā ponunť impedimēta reſtōnis et vtilitas eius.

HEc mare magnum ⁊ ſpacioſum manibꝫ illic reptilia quoꝝ non eſt nūerus. Animalia puſilla cuꝫ magnis illic naues ptranſibunt. pſal. ciij. Loquens propheta d̄

mari huius mũdi oñdit pericula eius ⁊ ꝯſequẽ
ter euaſionẽ. Nam plenus eſt mũdꝰ manibꝰ rap
toꝝ ⁊ illicite acquiſitoꝝ de quibꝰ dicit Auguſt.
Non dimittit̃ peccatũ niſi reſtituat̃ ablatũ.xiiij.
q.vi.ſi res.⁊ de re.iu.peccatum.li.vi.vñ ⁊ Ma
thei.xviij.dr̃.Redde qđ debes.⁊ apl's Rom̃.xiij.
Reddite omnibꝰ debita. Qđ.n.debet̃ ⁊ ſi beni/
gne remittit̃.non tñ iniuſte repetit̃.peccat autẽ
qui vltra debitũ exigit.ait Aug.xiiij.q.i.qđ debe/
tur. Et quia opa noſtri ſaluatoris vltra veritatẽ
hiſtorie rei geſte aliquid nobis inſinuẽt moral'r
agenduz in' quo eũ imitemur ex hoc ꝙ ipẽ abijt
trãſmare vt ſcribit̃ Jo.vi. Et iterum aſcẽdẽs in
naviculã trãſfretauit vt hr̃ Math.ix. Figurat̃
ꝙ debemus iſtud mare iſtius mũdi tranſire ad qđ
eſt neceſſaria nauicula.quia ipẽ vſus eſt ea vt ꝑ
ueniamus ad patriã ⁊ ciuitatẽ noſtrã ⁊ in mon
tem dei. Tria ergo notat p̃s.in p̃dictis verbis.
Primum qualitas mundialis figuraliter deli/
gnata.ibi.hoc mare magnum ¶ Secundũ ma
lignitas criminalis generaliter demonſtrata ibi
Et ſpacioſum manibꝰ illic reptilia ⁊c̃. ¶ Terciũ
ſuffragabilitas ſaluatoris pluraliter preparata
ibi. Illic naues pertranſibunt ⁊ ꝑ aliquã barũ
nauium oportet tranſire

Quantum ad pri §.I

mum cõis ſnĩa eſt sanctoꝝ Gre.Ber.⁊ aliorum
mare mũdũ ſignificare ꝑ multas ſil'es ꝓprietates
ſ3 pnunc ſufficiat tres exprimere

Et primo per amaricatõnem.
Secundo per fluctuatõem.
Tercio per periclitatõnem

Primo.n.mare dr̃ quaſi amaꝝ.qr.ſ.eius aq̃ eſt
amara.i.ſalſa.⁊ ibi amara vita.ſic mũdꝰ iſte plenꝰ
eſt amaritudĩbꝰ.Eccleſ.ij. Cuncti dies eius la/
boribꝰ ⁊ erumnis pleni ſunt nec ꝑ noctem quie
ſcit. Ber. Felicitas huius ſeculi multis amaritu
dinibus reſpſa eſt.⁊ Gre. Omne qđ hic eminet
plus meroribꝰ afficit̃ q̃3 honoribꝰ gaudz.di.xiij
c.nerui. Quis poſſet explicare eius amaritudĩeſ
Nunc amaricat̃ cõtumelia ⁊ deriſione. Nũc in
firmitate ⁊ perſecutõe. Aliqñ paupertate ⁊ alioꝝ
deceptõne. Et tñ tanta eſt humana cecitas ꝙ ſꝑ
vellet homo in mũdo iſto eſſe. Unde Jhere.tre.
tercio.in pſona peccatoris inquit. Inebriauit
me abſinthio.i.iebriari permiſit dñs abſinthio
quod eſt amariſſimũ.i.amore' huius ſeculi ita a
mari. In huius figurã legitur ꝙ filij iſrael ve/
nientes ad locum qui dr̃ marath.inuenerũt aq̃s
amariſſimas quas bibere ñ poterãt ¶ Secũdo
mare ꝯtinue fluctuat plus tñ ⁊ minus ſc̃m tẽpa
varia.ꝓpter quod dicit p̃s. Mirabiles elatõnes
maris. Sic hoĩes mũdi fluctuãt continuo diuer
ſis affectibꝰ ⁊ paſſionibꝰ.aliqñ in altuz aſcẽdũt
pſumptõnis ⁊ dignitatis.aliqñ deſcendunt in
ꝓfundum deiectõnis ⁊ vilitatis. Fluctuãt pluſ
tñ ⁊ minus varijs etiam deſiderijs que implere
non pñt. Iſa.lvij. Cor impij quaſi mare feruẽſ
quod quieſcere nõ põt.demum ad litus frangit
vndas ſuas Jhere.v. Qui poſui arenã terminũ
mari.⁊ dixit Illic cõfringes tumẽtes fluctꝰ tu/
os.ſic demũ ſupbia ⁊ altitudo mũdana in morte
ad terrã pſternit̃ ¶ Tercio mare eſt plenũ peri/
culis. Unde Eccle.xliij.dr̃. Qui nauigãt mare
enarrãt picula eius. S3 maiora ſunt picl'a mũ
di. Nam vt dr̃.xxviij.q.i.ſepe.maloꝝ cõuerſatio
etiã bonos corrũpit.quãto magis eos qui ad vi
cia ꝓni ſunt. Nimis.n.exẽpla trahũt mala. Unđ
beatus Anto.videns mũdũ in viſione plenũ la/
queis clamauit. O quis iſtos euadet. Pericl'a
huius mũdi terribilia fuerũt oñſa Danie.vij.c.
qñ vidit in mari magno quatuor ventos pugna
re.⁊ quatuor beſtias inde aſcẽdere terribiles.hoc
mare mũdꝰ eſt.quatuor venti pugnantes ſunt q̃
tuor paſſiones. Amor nimius ſui. Odium ꝓxi/
mi. Timor deficiẽdi. Uana ſpes diu viuendi.
Poſt hec exurgũt quatuor beſtie vaſtantes ho/
mines. Una vaſtat aĩam malis exemplis ⁊ per
ſuaſionibꝰ. Scđa corpora vulneratõe ꝑcuſſioni
bus ⁊ occiſionibꝰ Tercia famam detractõnibuſ
⁊ contumelijs. Quarta ſubſtãtiã in iniuſtis v/
ſurpationibꝰ. Tranſeundum eſt nobis hoc ma
re magnuz.quia qui amat periculum in illo pe
ribit Eccle.iij.

Quãtum ad ſecũ §.II

dũ dr̃.i. Jo.v. Totus mũdꝰ in maligno poſitus
eſt.i.malo igne vicioꝝ que vrũt mẽtẽ inordiãteſ
deſiderijs ⁊ dignũ faciũt ea ꝑpetrãtẽ igne eter/
no.vñ Adamã. Ignis alienus libido auaricia/
⁊ omis praua cupiditas eſt.hic ignis exurit non
mũdat.de pe.di.iij.c.inter hec.⁊ Aug. Quicũq3
aũt aliquod de peccatis iſtis in ſe dñari cogno/
uerit niſi digne ſe emẽdauerit eterna illuz flam
ma trucidabit.di.xv.multi ſunt. In cuiꝰ figu/
ram legit̃ Exod.xiiij.ꝙ Pharao cũ exercitu ſuo
trãſiẽs ꝑ mare rubꝝ ſubmerſus eſt deſcẽdẽs i ꝓ
fundũ.ſ3 filij iſrael colũna nubis eos p̃cedente
exierũt illeſi. Ad ſignificandũ ꝙ dediti mũdo de
merguntur in ꝓfundũ vicioꝝ.ſed ꝓpl's dei vidẽs
deum ꝑ viuã fidẽ tranſeũt mundũ liberati adiu
torio dñe gratie. Et qñ mundus iſte ſit poſitꝰ
in maligno totus.ipſe Jo.in ſua prima ca.decla
rans dicit.ij.c. Omne qđ eſt in mũdo.aut ẽ cõ/
cupiſcẽtia carnis.aut concupiſcẽtia oculoꝝ.aut ſup/
bia vite. Mundum vocat amatores mundi.et
peccatores in quibꝰ tria dicit eſſe que ſunt radi/
ces oĩm malorum. Que tria ponit p̃s. cẽi mari
de quo loquit̃ ſ3 ſub figura. Nam cõcupiſcẽtiaz
carnis.i.luxuriã innuit di. Illic reptilia quorũ
nõ eſt numerus. Reptilia que corpus trahũt ꝑ

terrā apte significant luxuriosos. vt anguille in mari que in luto figunt̄ ⁊ lubrice sunt. ⁊ bi inumeri sunt in oī sexu. statu. etate. ⁊ cōditōe. ⁊ natione vt merito dici possit. Dīs caro corrupat viā suam Geñ. vi. Sed nō est discurrēdū p̲ ista. q̄a ad alia tendimus. Supbiā vite ōñdit p̄s. eē in mari mōi cum subdit. aīmalia pusilla cum magnis. s. ibi sunt. Et hoc mō qꝛ pisces pusilli sunt preda magnoꝝ ⁊ ex eis nutriunt̄. sic in mōo pauperes opprimunt̄ a diuitibꝫ. ⁊ ppli sunt p̄da potentum ⁊ dñoꝝ. ⁊ ex supbia eis dñantur. Unde Abacuc. i. dr̄. Facies hoīes vt pisces maris scꝫ pmittendo vt supbi dñentur infirmis hoībꝫ. Concupiām autem oculoꝝ. i. auariciā insinuat di. Spaciosum manibꝫ. i. demonibꝫ. Manes ei in plurali dñr demones vel manibꝫ. s. hominuꝫ vsurpātiū aliena per auariciā. Uere spaciosuꝫ. i. valde latum est istud seculi mare hmōi manibꝫ Nam vt dr̄ Iere. vi. A maiori vsqꝫ ad mīorem sacerdote. vsqꝫ ad leuitā oēs auaricie studēt. ⁊ ex hoc hñt manus aduncatas. ꝫ mundus peribit ⁊ concupia eius. i. quia ⁊ substātia rerūꝫ que diligunt̄ ⁊ rapiunt̄. Sicut autem boni manibꝫ sanctoꝝ angeloꝝ. i. operibꝫ tenētur ne offendant ita mali manibꝫ demonum. i. operibus. p̄cipue vsurpationum quas suggerūt portāt̄ ad iferos. Sꝫ vt ait p̄s. Dñs ñ derelinquet eū. s. electū suum in manibꝫ suis. s. demōis qꝛ si icurrit petūꝫ aliquod rapine vel aliud malū. habet nauē paratā. s. pniam qua possit exire de manibꝫ demōis Unde sequit̄. Illic naues ptrāsibūt. Et iō scꝫ cum xp̄o qui abijt trās mare nauī trāseūdū nobis est ⁊ cauēdum ab his manibus. Est enim

Manus feneratoria.
Manus raptoria
Manus furatoria.
Manus bellatoria
Manus dampnificatoria
Manus participatoria
Manus sacrilega
Manus iniuste iudicatoria.
Manus in iudicio inique assistoria
Manus fraudatoria
Manus falsificatoria
Manus proditoria.
Manus simoniaca
Manus impeditoria.
Manus lusoria
Manus turpis lucri operatoria
Manus locationis ⁊ conductōis viciatoria
Manus detractoria.
Manus psone lesoria.
Manus animarū predatoria

De prima manu §. III

[M]Feneratoria pt intelligi illud q̄d habetur Apo. xvij. Uidi mulierē sedentē sup bestiā coccineā id est diabolū hñtem in manu eius poculuꝫ aureum. Hec mlīer est cupiditas q̄ in manu. i. ope vsure hꝫ diuitias quas sitit. ꝫ ñ extinguit̄ ei⁹ sitis. ꝫ solū declarat̄ in videdo. Hꝫ aūt quinqꝫ modos sicut manus hꝫ quinqꝫ digitos. Et primus est in pignoribꝫ qñ. s. quis p̲ mutuo alīi facto recipit pignus ab eo rei mobilis vt vestimēti equi ⁊ hmōi. aut immobilis vt possessionis ex qua capit fructū siue lucrum nō cōputās in sortem. q̄d vsura est nisi sit in casu cuꝫ gener a socero quousqꝫ hēat ab eo dotē sustinēs onera matrimonij accipit possessionē ab eo in pignus. extra de vsur. c. salubriter. Et de hoc diffuse supra ti. i. c. vi. Scd̄s digitus seu modus est in depositionibꝫ. cum. s. quis deponit pecuniā apud mercatorē vel cāpsorē. vt vtat̄ ea saluo tñ capitali suo ⁊ cū intentōe principlr aliquid percipiendi vltra sortem. nulla tñ facta pactōe sup hoc. ⁊ vsura est xiiij. q. iij. si feneraueris. Et de hoc. s. ti. i. c. vij Tercius digitus in emptōnibꝫ ⁊ venditōnibus cum. s. vendit̄ merces vltra iustū p̄ciū rōe dilationis tpis i soluēdo p̄ciū. ⁊ hoc nisi rē illā intēdebat seruare in futuꝝ. qñ tm̄ quātum vendit vel plus sperabat valiturā. Similr̄ qñ emit reꝫ minus iusto precio. eo qꝛ anticipat tpus solutōnis p̄cij anteqꝫ recipiat mercē. vt tpe veris triticū recolligendū. ⁊ hoc nisi dubiū esset vtꝝ plus min⁹ ve sit res illa valitura. ar. de hoc extra de vsur. i ciuitate. ⁊. c. nauiganti. Et de hoc diffuse supra ti. i c. viij. Quartus digitus in campsionibus ⁊ afflictis assecuratōnibꝫ. vt in cambꝫ que dñr p̲ venetis. ⁊ cambijs que fiūt in curia romana pro bullis que sunt vere mutua cū vsura. ⁊ cum ipsemet sit satisdator simulatus ⁊ verus mutuator. ar. xiiij. q. iij. c. plerīqꝫ. ⁊ de hoc. s. ti. i. c. vij Quitus digitus in mutuis cū expssis lucri pactiōibꝫ. siue in pecunia. siue in opibꝫ. siue ī alijs que p̄cio pñt extimari. ar. xiiij. q. iij. c. putāt. Et de hoc. s. ti. i. c. vi. ⁊. vij.

Secunda ē ma §. IIII

nus raptoria que manifeste rapit aliēa. De manu violēti. i. raptoris eripit paupem. s. de⁹. Eze. xxij. Et hec hēt quinqꝫ digitos seu modos. Primus cōsistit in vsurpatis dñijs ciuitatū castrorum ⁊ villaꝝ. ex quibꝫ oē emolumētū q̄d inde pcipit rapina ē. Scd̄s est in tallijs iiustis qñ scꝫ dñs ciuitatis iponit collectas vltra debitū cōsuetudīs. vel statuti. seruitia indebita oparū exigit. ⁊ ñ soluit eis de labore. vel si ciuitas est libera qñ ñ p̲ rata imponit ciuibꝫ. sed grauat aliq̄s nimis. Tercius est in pedagijs ⁊ gabellis illicitis qñ. s. imponūt dñi terraꝝ vel ciues noua pedagia sine lnīa principis. vel etiaꝫ si antiqua. vl̄ noua cū lnīa nō seruāt vias tutas. cū tam̄ posset

¶ Quartus in latrocinijs terreſtrib⁹ vel mariti
mis. vel piratis qui diſcurrūt p̄ mare p̄dando.
Ex naufragio etiā in mare, piecta ſibi accipe ad
rapinā ptinet. vel etiā de repſalijs illicitis. de q̄/
bus in tercia pte ti. iij. ꝛ. iiij. ¶ Quītus in' pſo
nis capiēdis ꝛ vendēdis que libere ſunt ſeu xpi
ane. Nā ꝛ ſi pagani vel ſarraceni capti ī bello iu
ſto efficiant̄ ſerui capiētiū vn̄ ꝛ vendi pn̄t vt ſer
ui ꝛ emi. nō tn̄ xpiani. Dn̄t ergo iſta reſtitui ſi
poſſunt vt dicit Aug. xiiij. q. vi. ſi res. De his ha
bes. s. ti. i.

Tercia eſt ma §. V.

nus furatoria. cū quis accipit occulte aliēa neſci
ente dn̄o. apl's ad Ephe. iiij. Qui furabat̄ iā nō
furet̄ ſ₃ magis opet̄ manib⁹ ſuis. Fur videt̄ opa
ri manib⁹ alienis inq̄tū accipit lucrum operis
alioꝝ. Et hec manus h₃ quinq₃ digitos ſeu mo/
dos ¶ Primus eſt de inuētoꝝ retentōe qn̄. ſ. q̄s
res alterius inuētas que non hn̄t, p derelicto ſi
bi retinet. xiiij. q. v. multi. Et de hoc hēs. s. ti. i. c
xv. ¶ Scd̄s in illicita p̄ſcriptōe. qn̄. ſ. quis pre/
ſcribit aliena mala fide. ſciēs. ſ. illa eē aliena nec
aliquo iuſto titulo habuiſſe. de re iudi. poſſeſſoꝛ
li. vi. Et de hoc. s. ti. i. c. xv. ¶ Tercius ē in rei pi
gnorate cōmodate vel depoſitate vſu, qn̄ dn̄s rei
nō cōſentit. ꝛ tenet̄ de vtilitate inde hita. et ſi a/
mitteret ex culpa ſua tenet̄ reddere Ray. Et de
hoc. s. ti. i. ¶ Quartus in occulta reꝝ vſurpatō
ne ſiue hoc fiat a filijs de reb⁹ parentum, ſiue ab
vxore de reb⁹ viri ipſo neſciēte, ſiue a ſeruis d̄ re
bus dn̄oꝝ ſuoꝝ, ſiue a diſpenſatorib⁹ de reb⁹ ſu
orum patronoꝝ. ſiue a diſcipulis de reb⁹ mgrōꝝ
ſuoꝝ, ſiue ab extraneis de rebus aliorum etiā₃ ſi
hoc facerēt dando inde elemoſinas pauperibus
niſi in extrema necitate conſtitutis Et de hoc. s.
ti. i. c. ij. p totum. xiiij. q. v. c. forte ¶ Quintuſ in
religioſa appropriatōne qn̄. ſ. religioſus recipit a
liquid, vel neſciente prelato ſuo vel alteri dat, p/
pinquo, vel extraneo. vel cum occultat ꝛ vt ppria
retinet acquiſita per eum, vel data. nō parus ſu/
periori libere aſſignare. xij. q. i. non dicatis. Et d̄
hoc hēs in tercia pte ti. vi.

Quarta eſt ma §. VI

nus bellatoria. vbi repiunt̄ furta. rapine. ꝛ ſacri
legia. Manū ſuā miſit hoſtis. ſ. bellandū ad oīa
deſiderabilia. Tre. i. Deſiderabilia aūt ſūt. bla/
da, pecunie. edificia. vaſa aurea tēpli ꝛ alia orna
mēta ornātia ipm tēplū ad que miſit manū ex/
ercitus Nabuchodonoſoꝛ bellās ɔtra hieroſoli/
mā rapiēdo, incēdēdo. ꝛ deſtruēdo. Et hec man⁹
h₃ quinq₃ digitos ſeu modos. ¶ Prim⁹ ē dn̄s
vel cōitas aliqua cū aſſumit iniuſtū bellū. Nā q̄
ad hoc ɔcurrūt adiuuādo. ɔſulēdo, ꝛ coopando
de omnib⁹ dānis illatis aduerſarijs, etiam ſi ni
hil pueniret ad eos tenent̄ ſatiſfacere. xiiij. q. v.
c. nō ſane. in fi. ¶ Scd̄s eſt ꝙ tenet̄ de omib⁹ dā
nis ꝛ expen̄ quas patiunt̄ ſubditi ſui, qui īuo/
lūtarij ſunt ꝛ coacti. Nā vltra expenſas quas fa
ciūt aliqn̄ ab aduerſarijs debellant̄ ꝛ capiūt̄ ipi
ꝛ bona eoꝝ, varius eſt. n. euētus belli. extra d̄ in/
iu. ꝛ dam. da. c. ſi culpa ¶ Tercius eſt. q₂ qui h₃
iniuſtū bellū ea que capit ꝛ deſtruit, vel hoc face/
re pmittit ſuis. ſicut cōiter faciūt ſatiſfacere tene
tur. xxiij. q. i. militare. Bona aūt capta ab inimi
cis iuſte que dn̄t ɔdiuidi occultādo ꝛ retinēdo
ſibi furātur. xxiij. q. v. c. dicat ¶ Quartus ē cū
iuſte bellās recipit bona eccliaꝝ nō in caſtellatarū
aut bona clericoꝝ ɔtrarie ptis, vel etiā₃ viatores
peregrinos. mercatores. ꝛ alios innocētes. diſt.
lxxxvi. in ſingulis ¶ Quintus eſt qn̄ hn̄s iuſtū
bellū ex ſua inertia ꝛ craſſa negligētia nō defen/
dit ſuos cū poſſit, ꝛ p̄cipue cū eſt ɔductus mer/
cede ad bellādū, ꝛ ſimilr cū poſſet debellare īimi/
cos. ꝛ ſic cito guerre facere finē vt plus lucret̄ ex
duratōe plī, vel q₂ corruptus ab aduerſarijs nō
fidelr negocium gerit tenetur. extra de iniu. et
dā. da. ſi culpa. Et de his omnib⁹ hēs in tercia
pte. ti. iij. c. de bello. per totum.

Quinta eſt ma §. VII

nus dānificatoria. Pr̄. puer. xvi. Si manuſ ad
manū fuerit nō erit innocēs. Et qn̄ vna manuſ
nō ſufficit ad vnū opus alia iuuat. Sic aliqn̄ ſi
vnus n̄ ſufficeret ad rapiēdū l' furādū, vel dāni/
ficādū aliū. ꝛ tūc adhibet adiutoriū alteꝛ, et hec
eſt manus ad manū adiūcta, ꝛ tal' q̄uis non ſit
principalis, vel nil pueniat de rapina l' dāno ad
eū, tn̄ tenet̄ q₂ n̄ eſt inocēs ſ₃ in cā. Et hec h₃ quī
q₃ digitos qui cōtinent̄ in verſu. Iuſſio. cōſiliū
cōſenſus. palpo. recurſus ¶ Prim⁹ ḡ eſt cū quiſ
mādat fieri rapinā furtū vſurā, vel aliud dānū
ꝛ ex hoc ſequit̄ effect⁹ dāni. q. d. al's n̄ fuiſſ₃ factū
taliſ tenet̄ inſolidū etiā ſi nil puenit ad eū. Sic
ꝛ tutoꝛ curatoꝛ, pcuratoꝛ ꝛ factoꝛ, qui p pupillis
vel p alijs faciūt cōtractus vſurarios, ſi illi pro
quib⁹ fecerūt n̄ ſatiſfaciāt, tenent̄ cū ſint princi/
paliores. ¶ Scd̄s qn̄ ɔſulit ita ꝙ ex illo ſequit̄
dānū qd̄ al's non fuiſſet factū, talis etiā tenet̄ in
ſolidū etiā ſi nil puenit ad eū, ſi aūt fuiſſ₃ factū
etiā ſine illo ɔſilio ſ₃ aliquid plus factū ē ad illō
plus tenet̄ Inno. ꝛ Hoſt. ¶ Terci⁹ eſt ɔſenſus
ſc₃ coopatōis n̄ mētis tm̄. puta qn̄ duo, vel plꝛs
faciunt aliqd̄ furtū vel dānū ſimul, ita ꝙ vn⁹ nō
faceret ſine altero, tenet̄ quilibet inſolidū. ſecuſ
cū etiā ſine illo factū fuiſſet, tn̄ cū alijs ſe reperit
ad damnificādū, tūc eñ tenet̄ ſolū de damno il/
lato p eum. Qui etiā eſt mediatoꝛ ſciēter alic⁹ ɔ
tractus fraudulēti vt ſenſales tenet̄ de damnis
Quart⁹ eſt palpo. ſ. cū quis adulādo ſeu laudan
do aliquē d̄ furto l' de dāno, ſ. ꝙ ſit ſtrenuuſ ꝛ ꝗ

hoc inducit eū ad faciēdū malū qđ alias non ſe ciſſet et idē ſi detrahendo ad hoc inducit. vt puta tu es puſillanimis. vel nihil vales. ⁊ timidus et huiōi. Quītus ē recurſus .i. cū quis receptat fures ⁊ dānificātes. ⁊ ex hoc ſequūtur dāna. vel etiā rē raptam cū querit̄ ⁊ ipſe occultat. ꝓpter qđ nō pt recupare Officialis aūt qui pt ſine piculo ſue pſone obſtare ne fiat damnū. vel rapina. vel manifeſtare fures ſꝫ ablata ⁊ nō facit. tenet̄ hec hūs Tho. Al. Pe. Ricar. in iiij. di. xvij. Inno. Ray. ⁊ Guil. Et de his ſupra ti. i. c. xij

Sexta ē manuſ §. VIII

pticipatoria. ſ. de rapta. furata vel vſuraria. et de hoc poteſt ītelligi illud Jone. iij. Recedat vnuſ quiſqꝫ ab iniquitate q̄ in manu ſua ē. Et hec hꝫ quinqꝫ digitos. Primꝰ eſt pticipādo de huiōi p donatiōem. Tal' eñ cui donat̄ cū hoc ſit debet reddere dño eiꝰ rē oblatā. donū aūt datū ab vſu rario cuꝫ oīa bona ſua ſunt obnoxia reſtitutioni tenet̄ etiā reddere vel ſibi. vel potius his quibꝰ vſurariꝰ habet reſtituere. Secūdus eſt p victi tationem. Familia eñ raptoris vel vſurarij vel vxor filij ⁊ alij qui nō habēt niſi đ rapinis vł vſu ris tenent̄ ſatiſfacere đ ꝯſumptis. ſꝫ habēdo etiā alia bona ꝯmedēdo vel vtēdo res male ablatas in ꝓpria ſpecie. tenent̄ de eo qđ ꝯſumūt Ray. Tercius eſt p dotationē. Filia eñ q̄ dotat̄ de reū qui nō habꝫ niſi de vſuris vel alias male ablatis maritus qui hoc nouit non pt recipe dotē. ⁊ rece ptam tenet̄ reſtituere creditoribus ſoceri. ⁊ ipſa etiaꝫ filia mortuo marito tenet̄ reſtituere dotes Ray. de hoc habes ſup ti. i. c. xij. Quartus eſt pticipando de re rapta vel furata p emptionem Qui eñ emit talia ſciēter vel ignorātia ſcti craſ ſa tenet̄ reſtituere cū inuenerit dñm rei. vel pau peribꝰ erogare ſi illū ignorat Si etiā talia emit ꝓbabiliter extimans eſſe venditoris poſtea ſciēs fuiſſe ablata. tenetur nihilominꝰ dño reddere ſi ꝯgnoſcit. vel pauperibus rē vel preciū erogare ſi nō inuenit Ray. Et de hoc ſup ti. i. c. xv. Quī tus p legatū vel hereditatōeꝫ. Intelligit̄ eñ here ditas deducto ere alieno. heres ḡ vel legatariꝰ eiꝰ cuius bona ſunt obnoxia reſtitutioni. vel ex con tractu. vel quaſi ex maleficio furti. fraudis. vſure et huiōi. vel q̄ſi oīa tenet̄ reſtituere q̄ recepit de tali hereditate vł legato. extra đ vſuris. c. mihael

Septima ē ma- §. IX

nus ſacrilega videlicꝫ vſurpatō circa ſacra ⁊ eccā ſtica Job. xv. Tetēdit eñ aduerſus deū manum ſuā. i. ſacrilegā Hec ē manꝰ ſacrilega Nichano ris. quā extēdit ꝯtra tēplū dei ꝯminatꝰ ipſm fun ditus deſtruere. ſꝫ ipſo occiſo. ſuſpēſa ē manꝰ ⁊ li gua eius a Juda machabeo ꝯtra tēplū ſecundi macha. xv. Et hec habet quinqꝫ digitos. vel mo dos. Primꝰ ē cū auferunt̄ ſacra. vt calices. para mēta. cruces. reliquie. et alia huiuſmōi. Secū dus ē qñ auferunt̄ aliqua ⁊ ſi nō ſacra tñ de loco ſacro. vt in eccłia. ⁊ de vtroqꝫ. xvij. q. iiij. c. q̄ſq̄s. Tercius ē quādo fit incēdiū vł effractio in loco ſacro iniurioſe. tenet̄ etiā ſatiſfacere ſ' etiā īferūt alia dāna eccleſijs. vel pſonis eccleſiaſticis. vt exi gēdo gabellas ⁊ pedagia. de cēſi. c. quanqꝫ. li. vi. Aut imponendo collectas. de. immu. eccleſia. c. aduerſus. Aut faciendo repſalias ꝯtra pſonas eccleſiaſticas. extra de. iniur. ⁊. dam. da. c. ⁊ ſi pi gnoratiōes. li. vi. Quartus ē cū clerici male tra ctant bona ' ecclarum dilapidando indebite alie nādo. in pompas. ⁊ laſciuias expendēdo cōſang- uineos ditando. xij. q. ij. c. nulli. Et bona debita pauperibus vel clericis. vel reparationi eccleſie ſubtrahēdo dñt reſtituere. Quītus cū ſubtra hunt̄ legata ſacra eccłijs. xiij. q. ij. c. qui oblatōes defunctoꝝ. Vel ñ ſoluunt̄ decie vbi ꝯſueuerunt ſolui vel cū ñ eſt lrīme in bñficijs cōſtitutus. ſed p intruſionem vel ſimoniā vel aliqđ impedimē- tum irregularitatis habet. tenet̄ eñ fructus' pce ptos reſtituere. de re. iuris. libro. vi. beneficiū Et de his omnibꝰ ſupra ti. i.

Octaua eſt ma- §. X.

nus iniuſte iudicatoria. ⁊ hūs qui excutit ma- nus ſuas ab omni mūere. dicit Iſa. xxiij. ſ. obſe quij pecunie ⁊ laudis. p munera eñ frequenter puertit̄ iudiciū. Et hec manus hꝫ quinqꝫ digitos Primus eſt qñ iudex ſeu quicūqꝫ officialis dat iniuſtā ſnīam. ex certa ſcia quacūqꝫ de cā. ſiue o- dio. ſiue amore. ſiue corruptōe pecunie. ⁊ tal' te- netur de omī dāno ⁊ intereſſe pti leſe Ray. xi. q. iij. quatuor. Scđs eſt qñ ex ignorātia craſſa p fert iniuſtā ſnīam. Nō eñ debebat ſe ponere ad id ad quod non erat idoneus cum piculo alteri us. ſecus ſi deceptus conſilio aſſeſſoris. qui puta bat iridoneꝰ ex malicia vel ignorātia craſſa ma- le cōſulentis. tūc tenebit̄ aſſeſſor Ray. Terciꝰ eſt qñ ex notabili negligētia ꝓtulit iniuſtā ſentē tiam. qꝛ noluit laborare ad legendū in libris qđ potuiſſet inuenire ⁊ videtur teneri. extra de iiu. ⁊ dam. da. ſi culpa. Quartuſ eſt qñ accipit pe cuniā pro iudicando vel non iudicando aut ma le vel bñ iudicando Ray. Talem. n. pecuniaꝫ ſi bi retinere non poteſt. ſed pauperibus dare vel reddere dāti. Quītus cū non vult iudicare ⁊ dare ſnīam. ꝓut poteſt ⁊ debet ne diſpliceat habē ti iniuſticiam. aut vt damnificet ius habentem ⁊ talis tenetur ſi pars poſtea amittat iuſtam cāꝫ vel ſi remittat penas. vel diminuat iniuſte. cum non poſſet tenetur cōmunitati ſi augerit penam iniuſte tenetur ei qui ſoluit Tho. ⁊ Ray. de his ſupra. ti. i. c. xix.

Nona eſt ma §.XI.

nus in iudicio iniuſte aſſiſtoria. De hoc ne iun
ges manũ tuã vt ꝓ impio dicas falſũ teſtioniũ
Exo.xxiij.⁊ Ihere.xxi. Eruite oppreſſum de mãu
calũniantis. Et hec hꝫ quinqꝫ digitos ſm ꝙ ſũt
quinqꝫ genera hoim que ibi ↄcurrũt. ſ. aduocat⁹
iuriſcõſultuſ. actor. ꝓcurator. teſtis ⁊ re⁹. Pri
mus ğ eſt aduocatus qui ſi ſciẽter aſſumit ad de
fenſandã iniuſtã cãm obtinẽs victoriã cãe de oĩ
damno teneẽ aduerſario ſi clientulus non ſatiſ
fecit Tho.ij.ij.q.lxxi.art.iij. Si nõ obtinet teneẽ
clientulo de expenſis quando vicꝫ dixit ſibi cãm
eſſe iuſtam. cũ al's ille non litigaſſet. Si aſſumit
cãm iuſtam ⁊ ex craſſa ignorãtia vel negligentia
notabili perdit. videẽ teneri clientulo de damno
ſuo. extra de iniu. ⁊ dam. da. ſi ex culpa. Scõs
eſt iuriſcõſultus ſi ſciẽter ꝓſtat malum cõſilium
vel fraudulentuꝫ vnde ius hñs perdit cãm ſiue
ſit ille cui conſulit ſiue alter teneẽ de dãnis indẽ
ſecutis. Si fideliter conſulens put ſcit nõ tene
tur. extra de re.iu. nullus ex cõſilio. li.vi. Ter
cius eſt actor ⁊ ꝓcurator qui accuſat aliquez de
falſo crimine vel petit indebitũ ſcienter teneẽ de
omni dãno qđ inde recepit aduerſarius etiaꝫ de
expenſis.b. Tho.ij.ij.q.lxviij. Si aũt vere accu/
ſat ⁊ poſtea ꝓce vel ꝓcio deſiſtit vel ꝑuaricaẽ te/
netur cõitati. Quartus ẽ ſi reus negat verita/
tem. de qua iuridice interrogaẽ negãdo ĩdebitũ
pecunie teneẽ actori. Negãdo aũt crimẽ. vnđ ſe/
quiẽ accuſatori mors vel mutilatõ vel alia pena.
vel fatigãdo ſciẽter appellatõib⁹ vel dilatatõib⁹
teneẽ ſatiſfacere ad arbitriũ boni viri. Quĩtuſ
eſt teſtis ſi ex falſo teſtimõio eius ſcienter facto.
actor vel reus incurrũt damnũ aliquod iniuſte.
tenetur teſtis inſolidum. extra de iniu. ⁊ dã. da.
ſi culpa. Et ſi accipit pecuniam ꝓ teſtimonio ſ. fe
rendo etiam vere. tenetur illam pauperibus ero
gare. xiiij.q.v. non ſane. Et de his omnib⁹ ſupra
ti.i.c.xix.

Decima ẽ ma §.XII

nus fraudatoria. Iob.xxi. Si in manib⁹ meis
adheſit macula. ſ. fraudis Et hec habet quĩqꝫ di
gitos ſeu modos. Primus eſt in reruꝫ quid
ditate. dum ſcilicꝫ vna ſubſtãtia vendiẽ ꝓ alia.
vt vinum limphatũ ꝓ puro. vinum aroma ꝓ a/
lio. aurum alchimiatũ ꝓ puro. et huiuſmõi.
Secũdus eſt in quãtitate. vt cum datur dimi/
nuta menſura vel in ponderib⁹ vt. xi. vnci. ꝓ lib.
vel in vaſis de vino. oleo. tritico. ⁊ huiuſmodi.
vel in cannis de panno laneo lineo ⁊ huiuſmõi
Tercius eſt in qualitate vt cum venditur reſ
defectuoſa. vt vinum vel carnes corrupte pro bõ
nis animal vicioſum ⁊ claudicãs ꝓ ſano nõ di
minuendo de precio ⁊ multo grauius eſſet ven
dendo rem ꝑiculoſam ⁊ nociuam hoĩ. Quar/
tus eſt in ꝓcij inequalitate. vt cum venditur res
plus iuſto precio ꝙ̃ valeat ſciẽter. vel cum mlto
minori precio emiẽ ꝙ̃ valeat. q2 venditor nõ co/
gnoſcit rem vel quia ducitur maxima neceſſita/
te. Quintus eſt in gabelle debite vel pedagij
ſubtractõne. vt quia occulte introducit rem ad
ciuitatẽ. vel aſſerit vinum eſſe ꝓ alio. vel minoriſ
quãtitatis vt minus ſoluat. hi omnes tenentur
ſatiſ facere ſm Tho.ij.ij.q.lv. ⁊ Ray. Et de his
ſupra ti.i.c.xvij.

Vndecima ẽ §.XIII

ma. falſificatoria Iob.v. Qui diſſipat cogitati
ones malignoꝝ ne poſſint manus eoꝝ implere
quod ceperũt manifeſtãdo. ſ. falſitates eorum.
Et hec habet quinqꝫ digitos ſeu modos.
Primus eſt in ponderib⁹ ⁊ menſuris faciendo
vel vtendo falſis. i. diminutis mẽſuris in vẽdẽ
do. ⁊ menſuris exceſſiuis in emẽdo. teneẽ etiam
talis de damnis inde ſecutis. Scõs eſt in fal/
ſis monetis fabricãdo falſas monetas vel ĩciden
do eas aut falſaris ⁊ diminutis ꝓ legitimis ſciẽ
ter vtendo. vltra peccatũ tenetur de damnis leſ
Tercius eſt in bullis apoſtolicis falſatis. vl
per ſurreptõem obtentis cum. ſ. expſſum eſt fal/
ſum in ſupplicatõe vel omiſſum illud exprimẽ/
do. quo narrato non obtinuiſſet bñficium enim
vel gratia ſic obtẽta non valet. vñ tenetur ſatiſ/
facere de emolumẽto per ipſas obtẽto. Quar
tus eſt in inſtr̃is vel ſcripturis falſificatis. vt te/
ſtamẽtis in quib⁹ ſcribũtur legata aliter ꝙ̃ diſ/
po natur a teſtatore vel ſcripturis vbi apparẽt de
bita ⁊ caſſanẽ ⁊ hmõi. Quintu ſ eſt in falſis ꝑ
tub⁹. vt cum mulier ↄcipit ꝑ adulteriũ vel ſup/
ponit ſibi alienũ ꝑtum. que teneẽ de omib⁹ que
ↄſumit putatiuus filius de bonis mariti. ⁊ d his
que vt legitimo filio ſibi de hereditate relinq̃ret
extra de iniu. ⁊ dam. da. c. ſi culpa. Et de his ſuꝑ
ti.i.c.xviij.

Duodecima §.XIIII

eſt manus ꝓditoria. De qua xp̃us Lu.xxij. Ecce
manus tradẽtis me mecum eſt in mẽſa. Nõ eñi
fit ꝓditio niſi per familiares. Et hec habet quĩqꝫ
digitos. Primus eſt in caſtris ⁊ ꝑlis ⁊ terriſ
qñ ſcꝫ quis aufert a legitimo dño. ⁊ dat ꝓdito/
ri e alteri qui ibi ius non hꝫ. tenetur talis d omĩ
bus damnis inde ſecutis. Scõs eſt in perſo/
nis quãdo tradit dñm ſuum vel amicum in ma
nus inimici occidẽdum vel redimendum vl' im
pediendum a negocijs ſuis ⁊ tenetur ad omne
intereſſe. Tercius in reb⁹ quando pecunias
vel alia bona ſui dñi vel amici ꝓcurant deueni/
re ad manus inimicoꝝ. aut cum aſſociat ſe cum
aliquo vt ducat ad locum vbi ſpolieẽ. Quar/

tus eſt q̄n ſecreta reuelat ſui dn̄i vt damnificet. vel aduocatus ſecreta cauſe quā defendit aduerſario pandit vt ſe poſſit defendere ⁊ tenetur ad damna. extra de iniu. ⁊ dam. da. c. ſi culpa. Et de his omnibꝫ ſupra ti. i. c. xxij. Quintus ē cuꝫ quis vtit̄ inſidijs. non ſeruando ꝓmi... pacta etiam ſi eſſet hoſtis dn̄ ⁊ ipſe ei ſeruat fidē ⁊ alias non. xxiij. q. i. noli.

Decimatercia §. XV

manus eſt ſimoniaca. ⁊ de hac. iiij. Re. xiij. Quicunq̄ volebat implebat manū ſuaꝫ. ſcꝫ pecunia quam dabat ⁊ fiebat ſacerdos. Et hec hēt quinq̄ digitos ſeu modos. Primus eſt accipere pecuniam vel alia temꝑalia ꝓ ſacramētis aut bn̄ficijs ꝯferendis vel collocatis per modū precij nō per modum elemoſine. ⁊ talē pecuniaꝫ retinere non poteſt. ſed pauperibꝫ debet erogare vel eccleſie. in cuius iniuriam data eſt Tho. ſe. ſe. q̄ſtio. c. Secūdus eſt accipere pecuniam appreciatiue ꝓ alijs rebꝫ ſacris. vt eccleſijs altaribꝫ conſecratis aqua baptiſmali conſecrata oleo ſancto. reliquijs ſanctorum. ſepulturis loci ſacri iurepatronatus. ingreſſu religionis ⁊ huiuſmodi. talē pecunia retineri non poteſt ſed pauperibꝫ erogari oportet vel eccleſie. ꝓ qua commiſſa eſt ſimonia. Tercius eſt ꝓ ſpūalibus exercitijs. vt ꝓ predicando. orando. viſitando. eligendo. confirmādo a correctōne deſiſtendo. curam animarū exercendo. conſecrando. ⁊ huiuſmodi alia. recipiēdo pecuniam exactiue vel pactōnaliter. vel appreciatiue tenetur pauperibꝫ erogare. vel ecc̄ie in cuius iniuriam data eſt. Sed ſi per modum elemoſine retinere poteſt ſibi. Quartus eſt quādo accipit beneficium ſimplex vel curatum aut dignitatem ſimoniace. quia tenetur reſignare et fructus inde perceptos reſtituere. etiā conſumptos deductis expenſis factis in vtilitatem bn̄ficij illius ⁊ ꝓ fructibꝫ colligēdis. Quītus eſt d̄ mediatoribꝫ ad ꝓcurandum bn̄ficium. vel officium ecc̄iaſticum vel aliquod ſpūale. hi tenent̄ pecuniam ꝓpter hoc receptam paupibꝫ erogare. hec oīa h. Tho. ſe. ſe. q. c. ⁊ Ray. ⁊ Inno. De his. s. ti. i. c. v. per totum.

Decimaquar §. XVI

ta eſt manus impeditoria. Eccle. ij. Ve duplici corde ⁊ manibꝫ malefaciētibꝫ. ſ. impedientibꝫ bona alioꝝ. Et hec habet quinq̄ digitos. Primus eſt q̄n quis impedit aliquem a ꝯſecutione alicuius bn̄ficij vel officij. Et ſi iam illud erat ꝯſecutus ⁊ poſſidebat. ⁊ iniuſte ꝓcurauit ſibi auferri tenetur ſatiſfacere in totum. Si nōdū erat ꝯſecutus ſꝫ in via habendi tenetur ad arbitriuꝫ boni viri Tho. ⁊ Ricar. in. iiij. Scd̄s eſt quādo impedit fructus ꝓuenturos alicuius agri. vel vinee. vt effodiēdo ſemina. deſtruēdo vineas. arbores ⁊ hmōi. qui tenebitur ad q̄ntum extiabūtur fructus in illo dubio valituri. Thom. in. iiij. Tenendo etiam columbarias ⁊ non ſufficiēter paſcendo vnde damnum inferunt ſeminibꝫ vel fructibꝫ tenentur de damnis. Pe. de pal. in. iiij. Tercius eſt de his qui faciunt ſtatuta vel capitula. ne vſure ſolute poſſint repeti. vel q̄ poſſit homines cogi ad ſoluendum ⁊ qui iudicant ſm̄ ea. vel etiam ſine ſtatutis dant ſententiaꝫ q̄ ſoluantur vſure. vel ſolute non repetantur. hi tenētur ad eas reſtituendum ſi vſurarij non reſtituant. impediunt enim reſtitutōnem. xi. q. iij. cap. qui conſentit. Quartus eſt de iſtis qui dant literas emunitorias debitoribꝫ iniuſte ne poſſint cogi a creditoribꝫ ad ſoluendum eis cum poſſint hi tenentur illis de illis dānis. Quintus eſt de iniuſte impedientibꝫ ne quiſ poſſit exequi negocia ſua honeſta occultādo inſtrumēta. vel ſcripturas ꝑ que manifeſtatur ius ſuum. vel impedientes ne quis accedat ad iudicem ecc̄iaſticuꝫ in cauſa qua poteſt. vbi ſibi fieret iuſticia. vel aliter iniuſte ⁊ malicioſe impediens iter ſuum ad iudicium. vel ad negocia ſua vnde recipit dānū ⁊ de his tenetur.

Decimaquin §. XVII

ta eſt manus luſoria de qua poteſt intelligi illō Job. xxxi. Si. i. non oſculatus ſum manū meā in abſcondito. Luſor enim cum vincit attribuit manus induſtrie. vnde aliquando oſculat̄ eam vt cauſaꝫ lucri. Et hec habet quinq̄ digitos. Primus cum decipit in ludo. vt per falſos taxillos aut cartas. aut dicendo mendacium. et ſic vincit tenetur enim reſtituere decepto. Secundus eſt quando vincit ab hijs. qui alienare nō poſſunt. vt ſunt ſerui. filijfamilias. precipue pupilli. vxores. religioſi ⁊ huiuſmodi. ⁊ hec oportet reſtituere eis qui habent curam illorum. Tercius eſt quando vincit ei quem induxit vel traxit ad ludendum multa importunitate cum non vellet ludere. vel volentem a ludo recedere inuitum detinet. ⁊ tenetur reſtituere. Quartus quando vincit in locis vbi ꝓhibetur ludus ⁊ per leges mandatur fieri reſtitutio. que nec ꝑ diſſuetudinem ſunt abrogate. ⁊ tunc etiam tenetur reſtituere perdenti ſm̄ Thomam ſe. ſe. q. lxij. Ricar. in quarto Ray. ⁊ Innocen. et alios. Quintus eſt quando vincit ī locis vbi non prohibetur ludus. vel ſi ꝓhibetur leges ſunt abrogate per contrariam conſuetudinem. ⁊ tunc debet pauperibus erogare vtrum de neceſſitate vel de honeſtate. vide ſupra ti. i. c. xxij. vbi plene eſt iſta materia.

Decimaſexta ē. XVIII

manus locationis ⁊ conductõnis viciatoria. de
hac Deute. xxiij. Videbit ꝙ infirmata ſit manꝰ
id eſt deficiens opus in locando ⁊ conducendo.
Et hec habet quinqꝫ digitos. Primuſ eſt quã
do, quis locat alteri rem quam nouit viciosã vt
equum claudicantem vel domũ ruiturã qui te/
netur de dãno inde ſecuto. Secũdus quando
nimis notabiliter exigit preciũ. de re locata. do/
mo agro veſte ⁊ hmõi. vel qñ aufert ab eo rẽ lo/
catam ſine cauſa rationabili aut tempus conuẽ
tum. tenetur enĩ ei de damno. Ray. Tercius
quando conducit quis aliũ ad opandum nimiſ
paruo precio notabiliter. vel debitam mercedem
nimis tardat dare cũ poteſt. vnde ille recipit dã
num, vel loco pecunie debite dat ibi res quas o/
portet eum vendere minori precio ꝙ̃ debet hẽre.
Quartus ſi conductus ad operam ex feſtinã
tia vel negligentia nõ fideliter eſt opatus ⁊ bene
vnde ſequitur damnum ei. Quintus quãdo
male tractauit rem ſibi locatã vt domũ vel agrũ
permittendo deſtruere. vel equum vel boues ni/
mis fatigando ⁊ huiuſmodi. tenetur talis d̃ hu
iuſmodi damnis ad arbitriũ boni viri. Ray. in
ſumma. Vaſallus etiam qui bona que habet, in
feudum a domino male tractat ex malicia vel ne
gligentia tenetur de damnis. Et de his ſupra ti
tu. i. c. xv.

Decimaſepti . §. XIX

ma eſt manus turpiter lucratoria. de qua Yſa. i.
dñs Manus veſtre plene ſunt ſanguĩe. i. turpi
bus lucris. Et hec hꝫ quinqꝫ digitos. Primꝰ
eſt lucꝝ ex ope carnali vt meretricio lenocinio ꝯ
cubinatu adulterio ⁊ hmõiꝰ. Scđs eſt ex arte
vel actu ꝓhibito lucrari. vt ex arte mutuãdi vel
faciẽdi taxillos, cartas. fucos. torneamẽta. vel ex
hiſtrionatu turpi. fuiẽdo vſurario in numeran
do pecuniã ad vſurã. ex ſcribendo hmõi. in facien
do diuinatões. incantatões ⁊ hmõi. in ſcriben
do inſtrã in fraudẽ vſuraꝝ. Tercius eſt lucrã/
do tpe ꝓhibito, vt diebꝫ feſtiuis emẽdo et vẽdẽ/
do ſine neceſſitate ſcribendo. vel alia opa ad lu/
crum faciẽdo. Quartus ẽ negociari in locis
ꝓhibitis. vt in eccliis vendẽdo vel emendo, vel e/
tiam mittẽdo ad terras ſarracenoꝝ, vel portando
arma vel lignamĩa, vel victualia ⁊ quecũqꝫ mer/
cimonia ſine licẽtia pape tenetur illud qđ lucra
tus eſt, ⁊ tantũdẽ de ſuo mittere in ſubſidiũ ter/
re ſancte. Quintus eſt ex intentõe mere cupi
ditaris vacare negociatõni, vel intentiõe itrodu
cendi cariſtiã. hi oẽs dñt acquiſita paupibꝫ ero/
gare, magis tñ ex honeſtate ⁊ cõſilio ꝙ̃ neceſſita
te. xiiij. q. v. c. qui habetis. Et de his ſupra titlo
primo. c. xxiij.

Decimaoctaua . §. XX

eſt manus detractoria. Ps. Erue. s. deus de mãu
canis. i. detractoris aĩam meã. i. vitã. puer. xviij
Mors ⁊ vita in manibꝫ lingue. s. detractorie. Et
hec hꝫ quinqꝫ digitos. Primus eſt cum quis
ſciẽter accuſat aliquem de falſo ⁊ conuictꝰ de cri
mine cõdemnaꝝ. talis ei tenet̃ ſatiſfacere nõ qui
dem detegendo falſitatẽ poſtqꝫ eſt punitus reuſ
quia ſibi immineret periculũ pſone. ⁊ illi iam pu/
nito nõ ſatiſfaceret, ſꝫ aliter ad arbitriũ boni vi/
ri. ante punitõem autem hꝫ detegere falſitatẽ
vel deſiſtere ab accuſatõe. Scđs eſt quando ꝯ
tra iudicium infamat aliquem de crimĩe ſciẽs ñ
eſſe verum. vel neſciẽs ſi eſt verum. qꝛ tenet̃ illis
quibꝫ dixit declarare ſe falſum dixiſſe, niſi ex hoc
ſibi immineret magnum piculum vite ⁊ hmõi.
Nam tunc aliter, put põt debet ſatiſfacere, l' cuꝫ
libellos famoſos ſup crimine de eo cõponit l' can
tilenas quod peius eſt. Tercius eſt quãdo ad
aliquod crimẽ cõmiſſum vere ab alio auget ali/
quid aliud notabile qđ eſt falſum, vt cum dicit
ſe vel aliũ turpia colloquia vel geſtus habuiſſe
cũ aliqua. ſꝫ etiam carnalẽ copulam, vel cum ali
dixit de eo turpitudinẽ cum aliqua agere tacet
ſtudioſe, vel aliqua ſigna facit vt credant veꝝ ẽ
quod nõ eſt, ⁊ talis tenetur ad declarandũ falſũ.
Quartus eſt cum dicit aliqđ crimẽ alteriuſ
referẽs ſe audiuiſſe quod occultũ eſt, ⁊ ignorat
ſi eſt veꝝ. ⁊ talis qñ debeat ſatiſfacere habes ſ. c.
ſe. §. iij. Quintus cũ dicit crimen alterius ve/
re perpetratũ ſꝫ occultatũ. ⁊ talis dꝫ etiã famam
reſtituere, put poteſt, vel etiã cũ dicit ꝯtumeliã
in pñtia alioꝝ. ⁊ talis d̃bet petere veniã vel aliter
ſe reconciliare cum eis.

Decimanona §. XXI

eſt manus pſone leſoria. Mich. vij. Vir frẽ ſu
um venat̃ ad mortẽ. malũ manuũ ſuaꝝ dicũt bo
num. Et hꝫ quinqꝫ digitos l' modos. Primꝰ
eſt auferẽdo vitã occidẽdo aliũ iniuſte. i. extra iu
dicium ordinariũ. ⁊ talis tenet̃ put dicet̃ in. c. ſe
quẽ. §. ij. de dãno inde ſecuto. Scđs eſt muti/
lando mẽbꝝ iniurioſe. ⁊ tenet̃ de expenſ in medi
cis ⁊ medicinis, ⁊ de lucro pdito ſi ex mutilatiõe
nõ põt laborare. Tercius eſt in vulnerãdo vel
pcutiendo iniuſte ſicut tollẽdo ſoſpitatem. ⁊ te/
netur ad dãna inde ſecuta. Quartus icarcerã
do ⁊ ſic tollẽdo ei libertatẽ qđ faciendo abſqꝫ cã
rõnabili tenet̃ de dãno qđ inde ſequit̃. ſecꝰ ſi fa/
cit qꝛ ei eſt debitor vt ſibi citius ſoluat. Quīꝰ
cũ mittit in exiliũ vel cõfiniũ iniuſte. ⁊ p hoc au
fert ei patriã ⁊ cẽ damnum qđ inde recipit qđ
cõiter eſt multum. tenet̃ ei ſatiſfacere.

Vigeſima ẽ . §. XXII.

manꝰ aĩaꝝ pdatoria. ⁊ de hac Sap. i. Impij ma
nibꝫ ⁊ ꝟbis mortẽ accerſiũt. Et hꝫ quīqꝫ digitoſ

Capitulum Primū.

¶ Primus eſt qñ volētē ingredi religionē ad ſeruiēdum deo aliquis reuocat vel iā ingreſſuꝫ perſuadendo educit tenet' hic illū reducere qñ-tum in eo eſt vel ſe vel aliū ponere in religione ſm̄ Pe de pal' ¶ Scd̄s eſt qñ quis pſuadet ali-cui aliquod criminale blādiendo vt decipiat. et multo magis qñ quis aufert alicui virgĭtatem extra m̄rimoniū ⁊ dꝫ ducere in vxorē vel dotare ſi pōt ⁊ indiget ¶ Tercius eſt qñ quis ſuo ſer-mone trahit ad errorē fidei vt faciūt heretici diſ-ſeminātes falſaꝫ doctrinā. ⁊ hi tenent' reuocare. ¶ Quartus eſt cū p̄lati vel p̄ſſami. ex ſua ne-gligēcia pmittūt gregē ſuū pire. ñ corrigētes et admonētes ⁊ multo plus cum ſuis mal' exēplis eos ad mala pṽocāt. tenent' eñ eos corrigere. ij. q. i. c. Scelus ¶ Quintus cū hoīes ſuis prauiſ actib' alios ſcādalizāt. vel mulieres ſuis ornati bus ⁊ tripudijs alijs ludis riſib' blaſphemijs. et hi dn̄t ſatiſfacere pnīa ⁊ bonis actib' edificando quos prius ſcandalizauerant

Sequitur §. XXIII

tercia ps principalis diuiſiōis facte vbi ponitur remediū ad euadēdū de manib' iſtis vſurpato-rijs quib' diabolus in mare p̄cipitat in pfūduꝫ inferni. ⁊ hec eſt nauis. Vn̄ dicit. Illic naues p̄ trāſibūt. In p̄s dicit naues. qꝛ triplex eſt nauis

Eſt nauis eccleſie vniuerſalis
Eſt nauis vite regularis
Eſt nauis pnīe virtualis.

Et de prima intelligit' illud puer. vl. Facta ē ſcꝫ illa mulier fortis de qua ibi loquit' figurate ec-cleſia. quaſi nauis inſtitoris. i. mercatoris de lō-ge portās panē ſuū. ſ. doctrine l' euchariſtie. qꝛ de celeſtib' quo paſcunt' hoīes fideles. Et Criſoſt. tractās illud Mat. ix. Aſcēdēs x̄ps in nauiculā tranſfretauit dicit. Chriſtus nauim eccl'e fluct' ſp̄ mitigaturus aſcendit. hec eſt nauicula Pe-tri que quatit' magnis fluctib' pſecutōnuꝫ a ty-rannis error ab hereticis prauoꝝ opum ab ypo-critis vt aliqñ videat' ſubmergi. ſꝫ ſubmergi nō pōt x̄po eam gubernāte. ſꝫ poſt tempeſtatē tran-quillū facit vt dꝫ Tob. iij. ⁊ figuratū fuit Mat viij. qñ ip̄e ſurgēs a ſomno imperauit ventis et mari ⁊ facta eſt trāquillitas. dormire vero vide-tur cum tribulatōes ſurgere ſinit. vt dꝫ di. xxiij ca. In nomine. hec per Petrum ⁊ alios p̄latos ⁊ p̄dicatores retibus p̄dicatōis capit multos piſces ad fidē vt impleat' nō ſolū nauicula Pe. i. eccl'e occidētalis. ſꝫ etiam Jo. euan. i. eccl'e oriē-talis. i. grecie. vbi Johānes p̄dicauit. dum. ſ. ſo-ciata fuit cum nauicula Petri. i. vnitate eccl'ie romane vt figurate hr̄ Luce. v. Petro quoqꝫ āte capturā piſciū dictū fuit. duc in altum mariſ. ſ. nauiculā ⁊ laxate retia veſtra in capturā. Qd̄ exponēs Amb. ait. in altū. ſ. in pfundū diſputa-tionum. Quid eñ tā altū qꝫ altitudinē diuitia-rum videre. i. ſcire dei filiū ⁊ pfeſſionē dīne ge-neratōis aſſumere. xxiij. q. i. Non turbat'. Apte aūt eccl'ia militās ſignat' p̄ nauim. qꝛ queādmo-dū nauis in principio ⁊ fine ē arta ⁊ paucos cō-tinet hoīes in medio eſt lata ⁊ multos continet ita eccl'ia militās fuit arta in principio. qꝛ in mł-tis pſecutōibus. ⁊ pauci erāt in ea. vn̄ ⁊ Mar-cellus qui erat papa poſt fuſtigatōem fuit depu-tatus a Diocleciano impatore peſſimo multis annis ad cuſtodiā aīmaliū in ſtabulo. et Vrba-nus papa in ſepulcris latitabat ꝑpter immani-tatem pſequētium. In fine etiā. ſ. t̄pe anticriſti erit arta. Erit eñ tūc tribulatō qualis non fuit ab origine mōi. vt dꝫ Ma. xxiiij. Vnde et pau-ci firmi in fide eccl'ie permanebūt. In medio aūt t̄pe. i. nūc lata eſt ⁊ multi in ea r̄periunt' clerici ⁊ laici vt dicit Criſoſt. Multi ſacerdotes pauci ſunt ſacerdotes. multi in nomine pauci in ope-re. di. xl. Et patrimonium Jheſu x̄pi latum eſt et exaltatum. Et principes ⁊ magnates ciues ⁊ po-pulares omēs querunt de altari pticipare pcu-rantes ſuos filios vel cōſanguineos vel amicos conſtitui in dignitatib' ⁊ beneficijs vt eos diui-tes faciant ⁊ bona pauperib' eroganda in pro-phanos vſus conſumant. Sed niſi male ablata eccl'iarum reſtituant ſi poſſunt condemnantur.

¶ Et primo nota qꝫ ſm̄ regulā iuris in. vi. Be-neficium eccl'iaſticum non poteſt licite ſine cano-nica reſtitutōne poſſideri. Si quis per ſimoniā recipit bñficium ſeu intruſionem ſeu vſurpatō-nem. i. per laicos vel alios de facto qui non pote-rant conferre vel habens aliquod impedimētū irregularitatis vel non canonice electus vel po-ſitus tenet' omēs fructus ſuſceptos reſtituere de-ductis expenſis rationabiliter factis in vtilitatē beneficij ſm̄ doc. ¶ Secundo nota qꝫ etiam ſi ri-te aſſumptus nō officiat vel officiare facit ſecula-riter viuens non intēdit demum clericari ſꝫ vo-rari ⁊ ſequi forum ſeculare cum defraudet eccle-ſiam ⁊ intentōem eoꝝ qui dederūt eccl'ie poſſeſſi-onem. vid' qꝫ teneatur ad reſtōem. xij q. ij. c. glo-ria Similiter que deputata ſunt determiate p̄ clericis ſeruiētib' vel p̄ fabricis eccleſiarū. vel p̄ paupib' dans alijs tenet' reſtituere ¶ No. tercō qꝫ ſi ſua negligēcia amittant' bona eccl'ie mobilia vt libri, paramēta ⁊ hmōi. vel deſtruunt' imobi-lia vel ruunt tenet' ad ſatiſfactōem de oib'. vt ex-tra de iniu. ⁊ dā. da. c. ſi culpa. De his poſſet in-telligi illud Job. xij. Abundant tabernacula pre-donum. ſ. clericoꝝ ⁊ audacter pṽocant dn̄m ſcꝫ ad irā ꝑpter malam vitam. cū omnia dederit eis in manus. vt. xij. q. i. ſi priuatum. De hac naui eccleſie ſic ait Criſoſtomuſ. Nauigat eccleſia in-ſtructa fidei gubernaculo felici curſu. per hu-ius ſeculi mare habens deum gubernatorem.

angelos remiges portãs choros omniũ ſancto-
ruʒ erecta i pa ſalutari arbore crucis. in qua euã
gelice fidei vela ſuſpendens flãte ſpirituſancto
ad portũ paradiſi ⁊ qetẽ ſecuritatis eterne dedu
cit vbi Chriſo. ſeptẽ dicit de hac naui eccle. Pri
mũ ẽ qz per hoc ſeculũ quod ẽ mare tẽpeſtuoſũ
habet nauigare. vnde etiã electi periclitant. Exẽ
plũ Jone pphete q in naui exiſtens cũ alijs ſuſti
nebat piculuʒ ſubmerſionis cõtrũcũqʒ laborent
ad exonerandũ nauim. vt habet Jone pᵒ ⁊ iõ
valde timẽdũ. Beatus vir qui ſempẽ pauidus
ait ſapiẽs Ber. Nuſqʒ ẽ ſecuritas o fratres. nec
in celo. nec in paradiſo. ⁊ multo minus i mũdo
In celo angelus cecidit ſub potẽtia diuinitatis
Adã in paradiſo ĩ loco voluptatis. Judas i mũ
do ſub ſcola veritatis. Secundũ qd dicit Chri-
ſo. de naui eccleſie eſt qꝫ habet deũ gubernatorẽ
⁊ habitorẽ cui venti ⁊ mare obediũt. ⁊ ideo mul
tũ cõfidẽdũ. qz ⁊ ſi cõcuti pmittit nõ tñ pire. vñ
in huius figurã cũ eſſent diſcipuli in naui cũ eo
⁊ ipo dormiente piclitarent. ſurrexit xpᵒ ⁊ impe
rauit ventis ⁊ mari ⁊ facta ẽ tranqllitas magna
Math. viij. Etiã vicẽ dei tenẽt plati in gubernã
do nauim ecc̃e. vñ dij vocant. Sicut autẽ qui
gubernat naueʒ nunqʒ deſerit neqʒ in tẽpeſtate
neqʒ in tranquillitate. alioquin ſibi ĩputaretur
ſubmerſio nauis ſi cõtingeret ex ſui negligẽtia
etiã ſi nõ intẽderet. Ita etiã plati dñt intẽdere
cure ecc̃e oĩ tp̃e. Vñ Nicolaus papa. Si pni-
cioſum ẽ, precſam. i. directõem nauis in trãquil
litate nauẽ deſerere. quãto magis in fluctibꝫ. et
paulo poſt. Nos qui tanqʒ arietes gregibꝫ duca
tum pbentes. imo qz paſtores hoꝝ ſumᵒ deo au-
ctore. cũ eis in piculis p viribꝫ pſiſtere cõuenit.
⁊ cum tranquillitas reddita fuerit diuina pietate
mox gregẽ requirere ⁊ in vnũ colligere ⁊ eiᵒ aĩas
celeſtis patrie pace ſurſum erigere debemus. vij. q
i. ſciſcitaris. ¶ Terciũ eſt qz hʒ angelos remiges
qui eã inter fluctus huiᵒ ſeculi cuſtodiũt ⁊ dedu-
cũt. iuxta illud. Angelis ſuis deus mãdauit dᵉ te
vt cuſtodiãt te in oĩbꝫ vijs tuis. ⁊ iõ gaudenduʒ
de tali adiutorio. Sacerdotes etiã angeli appel-
lant ſm illud Mal. ij. Labia ſacerdotis cuſtodi
unt ſciam ⁊ legẽ requirũt ex ore eius. qz angelus
dñi exercituũ ẽ. Et hi remigãdo miſtratõe ſacro
rum nauẽ mouẽt. i. ecc̃iam fideliũ ad portum in
quo non paꝝ hñt laborare in miſtrando debite.
Unde in figura dr Mat. viij. de diſcipulis qꝫ e-
rant laborantes in remigãdo. Erat. n. eis ventus
cõtrarius. ſ. tẽptationũ ¶ Quartũ qd dicit Cri
ſo. de naui ecc̃e eſt. qz hẽt choros ſanctorum qui
ſunt omni virtute pleni. vñ de Petro ⁊ pluribꝫ
diſcipulis dr Jo. xxi. Aſcenderũt in naui. ⁊ ideo
libenter intrandũ. quia ſm pſ. Cum ſcõ ſanctᵒ
eris. vnde figurat per nauem Salomonis. que
ſemel in tribꝫ annis adducebat. ij. Paral. Auꝝ

⁊ argentum nimis ebur ſimias ⁊ pauones Nã
ecc̃ia xpi in fide trinitatis perſonaꝝ ⁊ vnitatis eſ
ſentie diuine ad ſupernã hieroſolimã inducit ſan
ctos aploſ ⁊ martires. ⁊ hoc eſt auꝝ. doctores ſa-
pientia ⁊ doctrina plenos. ⁊ hoc eſt argẽtũ ⁊ cõ-
feſſores. ⁊ hi ſunt ebur. quia albi per vite mun-
diciã. ⁊ fortes p donum fortitudĩs. ⁊ quaſi ſimie
imitantes actus hoĩm. i. ſapientum inherentes
exemplis. Et principes qui cuʒ apparatu viuũt
⁊ hi ſunt pauones. Multũ iuuat talis ſocietas
ſanctoꝝ. ſicut e conuerſo multũ nocent opa ma-
lorum. vnde Amb. in figuram huius ait. Non
turbat nauis que hẽt Petꝝ de qua. ſ. hr̃ Lu. v.
Aſcendens xpſ in vnam nauim que erat Simo
nis rogauit eũ a terra reducere puſillum. Tur-
batur illa que iudã hẽt. de qua. ſ. hr̃ Mat. viij.
Etſi multa illic diſcipuloꝝ merita nauigabant
tñ adhuc pditoris eam pfidia agitabat in vtra-
qʒ. Petrus. ſed quis ſuis meritis erat firmᵒ tur
batur alienis. Caueamus ergo perfidum. caue
amus pditorem. ne per vnũ multi fluctuemus.
ergo nõ turbat hec nauis in qua pruidẽtia naui-
gat. abeſt pfidia. ſuperat fides. xxiiij. q. i. Nõ tur
bat. ¶ Quintũ eſt qꝫ in hac naui ẽ arbor erecta
ſalutifere crucis. ⁊ in ea antenna xpᵒ ad ptegen
dum. ⁊ iõ ſub ipſa manẽdũ. quia ſub ea nllᵒ po-
teſt ledi extra iſtã nauim ecc̃e. i. fidẽ crucifixi nõ
põt eſſe ſalus ad quod facit quod dr Actu. xxvij.
Niſi manſeritis in naui non poteritis ſalui fie-
ri. Unde p archam Noe que tanqʒ nauis in a-
quis diluuij ptinuit ⁊ ſaluauit oĩa aĩalia ibi exi
ſtentia. vt hẽtur Geñ. vij. recte figurat ipſa ec-
cleſia ⁊ crux xpi ſm Gre. ⁊ Aug. Sicut eniʒ om
nes qui extra archam reperti ſunt diluuio perie
runt. ita omnes qui ſunt extra eccleſiam pereũt.
Erat illa archa tricamerata ad denotanduʒ tres
ſtatus eccleſie. ſcilicet coniugatorum. continen-
tium. ⁊ prelatoꝝ. Compacta erat ex lignis leui-
gatis ⁊ bitumine linitis. quia reſultat ex fideli-
bus liberis a ſupfluitate viciorũ ⁊ caritate glu
tinatis ⁊ vnitis ¶ Sextuʒ quia habet vela euã
gelice doctrine que ſunt plena verbis xpi. Sicut
enim vela ſunt plena aere ⁊ vento. ſic ⁊ verba nõ
ſunt alia qʒ aer formatus in gutture loquentis
Iſta ergo vela ſunt plena flatu ⁊ verbis xpi que
nos docẽt quando quomodo qua via ⁊ quo cũ
dum ſit. ⁊ ideo attentius audienduʒ. Lu. xi. Be
ati qui audiunt verbum dei ⁊ cuſtodiũt illd. vñ
⁊ Jaco. iij. dicitur. Ecce ⁊ naues cũ magne ſunt
⁊ a ventis validis, minẽtur. circumferũt autẽ a
modico gubernaculo. ſcilicet temonis. Eccleſia
eſt vna et multe. vna vnitate fidei ⁊ dilectionis
multe varietate locorum ⁊ rituum. et he mouen
tur a ventis verborum xpi. gubernacula ſunt or
dinatõnes prelatoꝝ. qui tñ attendere debent ad
ſtellam maris. i. xpm. ⁊ eius matrem virginem

vterq3 eñi dr̄ ſtella. vnde Fulbertus in ſermone
dicit. Oportet omēs xp̄icolas p huius ſeculi pela
gus nauigantes reſpicere ad ſtellam maris Si
quis.n. hoc egerit nō iactabit inanis gl'e vento.
nec ſcopulis tribulationū frangetur. nec abſorbe-
bitur ſille voluptatū voragine. ¶ Septim eſt quod
ducit ad portū quietis. ps Deduxit eos in por-
tū volūtatis eoꝝ. ſ. ad quietē ⁊ locū ſecuꝝ. ⁊ ple-
nū oī bono. vñ dicere pñt veri fideles qḋ ſcribitur
de paulo ⁊ ſocijs Act. xxvij. Nauigauimus ⁊ ve
nimus ad locū qui dr̄ boni portus. Hec ē nauis
de qua dr̄ Jo. xxi. q discipuli nauigio venerunt
ad litus. vbi apparuit xp̄s reſuſcitatus trahen-
tes rethe plenū magnis piſcib9 cētūquinquagī
tatrib9 ſine ſciſſura rhetiū. i. ſine cōtradictōe veri
tatis doctrine pdicate. vt hr̄ figurate Johā. xxi.
Unde cōuiuiū ſequitur xp̄s cum ſanctis de glori-
ficatōe eoꝝ igne caritatis decoquēte illos ⁊ prēs
vētis teſtamēti ad refectōem fruitōis. Ex nūero
aūt illoꝝ comphendit ſaluandoꝝ qualitas. Nā
ad illū numeꝝ peruenitur p numeꝝ decē. ⁊ ſepte3
incipiendo numerare ab vno ⁊ addendo ſequē
tem numeꝝ ad precedētes vſq3 ad numeꝝ. xvij.
incluſiue. verbi grā. vni addēdo duo fiunt tria.
ternario nūero addendo ternariū fiūt. ſex. ſena-
rio nūero addendo quaternariū qui ſequitur fi
unt decē. ⁊ ſic vlterius pcedēdo vſq3 ad denariū
ſeptenariū reſultant. cliij. oportet ergo ſaluādos
hēre xvij. numeꝝ moraliter. i. obſeruatōem. x p
ceptoꝝ. que ſunt de actib9 virtutū Uirtutes ſūt
ſeptē. fides. ſpes. caritas. prudētia. iuſticia. forti
tudo. tpantia. Intratur aūt iſtam nauim eccleſie
p innocentiam baptiſmalē. Dicit aūt Hieronī-
mus q poſt naufragiū. ſ. de iſta naui ecclīe p amiſſiō3
innocentie baptiſmalis. Secūda tabula ē peni-
tētia. qſi ſcd̄a nauis de pe. di. i.

Nauis etiā. §. XXIIII.

de religio de qua pōt intelligi illud Math. viij.
Aſcēdente ihēſu in nauiculā ſecuti ſunt eum di
ſcipuli eius. Apte aūt religio ſignatur p naui3. q2
ſubſtātialia religionis multū repiuntur in his q̄
ſunt in naui. In nullo ſtatu. vel cōuerſatōe mōi
repitur tanta obedīa ſicut in naui. nam omnes ad
ſimplicē nutum obediūt nauclerio ſeu guberna
tori nauis. ⁊ rex ⁊ pontifex cuiuſcūq3 cōditionis
exiſtat in eūdo ſtādo ⁊ opando. put mādauerit
ipſe. Caſtitas etiā ibi ſatis ſeruatur etiā ab incōti-
nentib9. ad qḋ facit ⁊ vita auſtera que ibi cōiter
tenetur. ⁊ excluſio occaſionū. paupertas quoq3. q2
nihil eſt in ea. niſi deforis portetur et ea que ibi ſūt
cōiter ſunt alioꝝ. et paꝝ ipſi nauigātes ibi hēnt
Aſcēdit ergo xp̄s in hanc nauē. i. hunc ſtatū reli
gionis. Nā obedīam ſummā exhibuit pri factus
obe. vſ. ad mor. mor. aūt cru. ad Phil' ij. Memē
tote fratres q2 xp̄s vt non pderet obedīam perdi

dit vitā. ait Ber. Cōtinētiā in ſummo gradu te
nuit. q2 virgo puriſſimus imo nec vnq̄3 ſtimu-
lum carnis habuit vel ſenſit. vel cogitatōem tur
pem. et ita caſtos mores habuit in ſua cōuerſa-
tione. q cū fuerit de alijs criminib9 infamatus
l3 falſiſſime de turpitudine aliqua nunq̄3 ab ad
uerſarijs ſuis fuit accuſatus. notatus l' infama
tus. vel in ſuſpitōe hītus q̄uis cū mulieribus
fuerit aliqn̄ cōuerſatus. Nā vt dr̄ Lu. viij. Mu
lieres iuſte ſequebantur eum. ⁊ ſepe in hoſpitium
marthe ⁊ marie decliuauit. ⁊ a maria peccatrice
oſculari pedes ⁊ vngi pedes ⁊ caput pmiſit pau
pertatē tantā ſuſcepit vt diceret Math. xviij. et
Lu. ix. Uulpes foueas hñt ⁊ volucres celi nidos
filius autē hoīs non hēt vbi caput ſuū recliet
De elemoſinis viuēs ⁊ mortuus expenſis alie
nis ſepulturā accepit. Fuit quoq3 nazare9. i. deo
dedicatus qḋ in veteri teſtamēto erat quidā no-
uus modus religionis vñ barba ⁊ capillis intō
ſus erat. Inſtitutor fuit primus. ⁊ ſummus oīs
pfectōis ⁊ religionis ad quā direxit et perduxit
aplos ſuos nec prius nec poſtea potuit aliqḋ col
legiū eis in ſanctitate ⁊ pfectōe equari ad quam
puenerūt in die penthecoſtē. Prius in iſta3 na
uim aſcēderūt. vt nouitij cū oīa dimiſerunt na-
uim. ſ. pprie volūtatis ⁊ cupiditatis. Na3 de eis
dr̄ q vocati a xp̄o relictis rhetibus ⁊ naui ſecuti
ſunt eum Mat. iiij. Et dr̄ cupiditas nauis. q2 ſi-
cut nauis ſtat ſup aquā ⁊ nō impletur. ita cupid9
ſup aquas fluxibiles diuitiaꝝ vel cōcupiāꝝ iple
ri ñ pōt. Et ſicut nauis cū labore magno fabrica
tur cū timore cuſtoditur. ⁊ cū dolore amittitur. ita et
res tpales acquiruntur cū labore. et opa carnis et
pprie volūtatis pficiuntur. ⁊ cū timore nō pdendi
poſſidentur. et cū dolore cuſtodiuntur ⁊ amittuntur
Et ſicut in naui qñ exoneratur de toto lucro ⁊ mer
cib9 ñ remanēt niſi feces ⁊ ſentina. ita auaris for
nicatorib9 ⁊ hmōi ñ remanet eis ps niſi ſtagnū
ignis ⁊ ſulphuris Apoca. xxi. Et de his pōt itel-
ligi illud ps. In ſpū vehemēti dure ſnīe dānati
onis cōteres naues tharſis. Tharſis īterptatur
exploratō gaudij. Naues tharſ ſunt ille congre
gationes religioſoꝝ que volūt gaudere in mōo
ſeculariter viuētes. et hoc niſi ſatiſfaciāt ſpū vehe-
mentis cōtritōis conteruntur. Triplex. n. furtum
ſeu rapinā ſolēt facere religioſi in naui. ſ. religio
nis. ¶ Primū eſt cordis. cū. ſ. ſequitur ppriam vo-
luntatē tranſgrediendo precepta ſue religionis
frēs non ſolum facultatib9. ſed etiam proprijs vo-
luntatib9 abrenunciauerūt. xij. q. i. non dicatis.
Secundu m eſt corporis per fractōe3 caſtitatis
quod ſemel deo obtulerūt. ¶ Tercium eſt ſub-
ſtantialitatis temporalis. et hoc cum recipiūt ali
quid et occultāt plato. vel cū qḋ tenēt de licentia
platoꝝ nō ſunt parati ad ponendū in manibus
eoꝝ. vel cum ea que hñt ſiue cū licentia. vel ſiue

male expendūt ludendo turpiter cōſumendo vł
amicis ⁊ conſanguineis aliis dando indebite.
Comparatur autem religio naui in ſeptē. Pri
mo qꝛ ſicut nauis eſt clauſa verſus terrā et apta
verſus celum. ita ⁊ religioſus ad terrena dꝫ eſſe
clauſus de eis non ſe intromittēdo, ſed apertus
celum verſus. i. deditus cōtēplatōni celeſtiū vt
dicere valeat illud apłi. Noſtra cōuerſatio in ce
lis eſt. hinc ⁊ Hiero. Eſt vnū genus xp̄ianoꝝ
qđ mācipatū diuino officio ⁊ dedicatū cōtēplatōi
ab omni ſtrepitu tꝑaliū ceſſare cōuenit. vt ſunt
clerici cōuerſi ⁊ deo deuoti ⁊ religioſi. xii. q. i. duo
Ideo verſus terrā dꝫ eſſe clauſa ⁊ ſtricta nauis
religionis. Nam ex terra reſoluunt vapores. i.
mala deſideria que corrūpūt affectū ⁊ nebule q̄
obnubilāt intellectū ⁊ frigus qđ cōſtringit effe
ctū boni opis. Scđo nauis n̄ pōt diu ſuſtiere
ſeu portare corpus mortuū qꝛ piclitaret ⁊ infice
rent etiā alii. vn̄ in mare ꝓiicit. ſic qui in religio
ne incidit in pc̄tꝫ mortłe niſi cito reſipiſcat. alios
inficit ⁊ deſtruit religionē. Nā a peccatis occul
tis ꝓcedit ad manifeſta ⁊ quotidie niſi cito pe
niteat peior efficit. Vn̄ Io. caſſianus. nulla pei
or beſtia malo monacho. ⁊ iō ſi ſe n̄ corrigit ſepa
rādus eſt. vn̄ Hiero. Reſecāde ſunt carnes pu
tride, ſcabioſa ouis a caulis repellēda eſt. ne to
ta domus maſſa ⁊ corpus ⁊ pecora ardeat. corrū
pat. putreſcat. ⁊ intereat. xxiiii. q. iii. c. reſecande.
Tercio nauis in aquis integra manet ⁊ con
ſeruat. cū aūt terrā tāgit, frangit ⁊ diſſuit ſeu a
perit. ſic religioſa cōgregatō dū ſequeſtrat a ter
ra. i. a cōuerſatōe ſeculariū ⁊ negociis terrenoꝝ
cōſeruat ⁊ rectitudinē regularē ſeruat ⁊ vigorē
ſpūs. ſed ſi inheret vel infigit in terrena cōuerſa
tiōe extra caſum nc̄citatis ⁊ exigētis caritatis a
quietis ꝓpoſito reſoluit ⁊ relaxat. vn̄ Euge. pa.
dicit q̄ monachus nō dꝫ ſe q̄ibuſcūq; negociis
implicare. Sit clauſtro ſuo cōtētus. qꝛ ſicut pi
ſcis ſine aqua caret vita. ita ⁊ monachꝰ ſine mo
naſterio. Sedeat itaq; ſolitariꝰ ⁊ taceat. qꝛ mor
tuus eſt mūdo. deo aūt viuit agnoſcat nomē ſuū
Monos. n. grece latine dꝛ vnus. ⁊ achos grece.
latine dꝛ triſtis. xvi. q. i. c. placuit. Triſtis autē
dꝛ. i. dolēs ⁊ lugēs. In aquis ergo cōpunctōnis
debꝫ morari. Xp̄s etiā poſtq; turbas docuerat et
miracula fecerat ibat in deſertū locū vel in mon
tem cū diſcipulis turbas dimittens. Luc. iiii. et
Mat. xvii. exemplū nobis in hoc ꝓbēs. Quar
to nauis q̄tūcūq; ſit clauſa ⁊ ſtipata ⁊ oīa fora
mina circūquaq; obſtruſa. tn̄ impceptibili mo
do paulatim ⁊ guttatī aqua ſubintrat. Ita q̄ ni
ſi ſepe ſentina euacuet aquis. tn̄ creſceret aqua
q̄ ſubmergeret. ita in cōuerſatōe religiōis q̄tū
cūq; oīa bn̄ ſeruent ⁊ diligētiam quis adhibeat
ad claudendū viam peccatis ⁊ vitādū occaſiōes
tāta eſt humana fragilitas q̄ iꝑceptibilr ho

mo frequēter cadit in veniale. Septies. n. i die
cadit iuſtus ⁊ reſurget. inquit Salomō. ꝓuerb.
xxiiii. Et apłi ꝑfectiſſimi religioſi dicūt. In mł
tis. n. offendimus oēs. Iac. iii. Hec autē quoti
diana peccata etiā ſi leuia ſunt, tn̄ diminuūt vi
gorem ſpūs ⁊ diſponūt ad mortalia, ⁊ ideo ꝑ ora
tionē ⁊ pūctōem ⁊ alios modos remouēda ſunt
de anima ne ſubmergat nauis mētis. vn̄ Aug.
Que hūani fragilitati q̄uis ꝑua tn̄ crebra ſur
repunt, que ſi collecta contra nos fuerit. ita nos
grauabūt ⁊ opprimēt ſicut aliquod vnum pec
catū graue. Quid. n. intereſt ad naufragium v
trum vno grādi fluctu nauis operiat ⁊ obruat
an paulatim ſurrepens aqua in ſentinā ⁊ per ne
gligētium culpā derelicta atq; cōtēpta impleat
nauē atq; ſubmergat. de pe. di. i. Tres ſunt actō
nes. Quod autē dicit Augu. q̄ multa venialia
ita grauāt ſicut vnū mortale, non ſic intelligen
dum eſt tanq; venialia ſint mortalia, hoc eī nū
q; accidit, ſed in diſpoſitōe, qꝛ inducūt ad morta
le. Quinto nauis non dꝫ eſſe nimis onera
ta, qꝛ nimiū pondus demergeret, nec nimis va
cuata vel alleuiata. qꝛ vacillaret, ſic in religiōe
ad hoc vt quis bn̄ ꝓficiat non dꝫ nimis onerari
occupatōnibꝰ exterioribꝰ. quia mētē ſubmergūt
Unde Ber. in li. de conſideratōe. Uexatio dabit
intellectum. inquit ꝓpheta. Uex eſt ſi non ſit ni
mia. alioquin ſubuertit intellectū. Nec etiam dꝫ
eſſe vacuus ab operibꝰ ⁊ ocioſus. vnde Hiero.
Sꝑ aliquid boni facito vt diabolus inueniat te
occupatū. Apłi hn̄tes ꝑtātem de euangelio viue
re laborabāt manibꝰ ſuis, ne quēq; grauarent. ⁊
infra egyptioꝝ monaſteria hunc morē tenent.
vt nullum abſq; opere ⁊ labore ſuſcipiāt. Nam
tam ꝓpter victus neceſſaria q̄tum ꝓpter anīe ſa
lutem. de conſe. di. v. c. nunq;. Nauis etiam nō
in vna ꝑte tm̄ oneratur ⁊ in alia non, ſed ꝓporti
onabiliter, ſic in religione non vnꝰ debet nimis
onerari ⁊ alius nil facere ſed quilibet ſcḋm condi
tionem ſuā debet applicari ad opera. Sexto in
naui exiſtentes intentionem ſuam et iter diri
gunt ad portum finaliter. Et ad hoc ſunt vnani
mes, ꝓpter quod omnes in vnum concordāt ad
ea que valent ad conſeruatōnem nauis ad labo
randum ⁊ operandum ⁊ obuiandum periculis
⁊ ꝓiiciendum merces in mari cū expedit ad ad
iuuandum ⁊ ſupportandum alter alterius gra
uamina, ſic in religione debet eſſe ſumma vni
tas ad conſeruatōnem vite regularis ⁊ intentō
nem ſuam et opera ad portum quietis eterne di
rigere ſicut ſcribitur de primitiuis chriſticolis.
qui religioſe viuebant. Actu. iiii. Multitudīs
credentium erat cor vnum ⁊ anima vna in do
mino et cetera. Unde ⁊ Clemens inquit. Com
munis vita omnibꝰ eſt neceſſaria frēs, ⁊ maxie
his qui deo irreprehenſibiliter militare cupiūt.

⁊ vitam aploꝝ eoꝝq̃ diſcipuloꝝ imitari volũt
xij.q.i.dilectiſſimis. Et ſicut nauis nõ r̃linquit
veſtigiũ ſui ꝓceſſus poſt ſe, vt dr̃ Sap. ⁊ experien
tia docet, ita ⁊ religioſus dʒ̃ cauere ne opa ſua
faciat vt videaẽ ab hominib in ſui laudẽ. ſʒ occul
tare ea ſicut xp̃s exemplo ſuo nos docuit. p̃cipi-
ens aliq̃n turbis ne cui dicerent miracula ſua.
Mar.viij. In naui ergo exn̄tes ſiue comedãt ſi
ue bibãt vel dormiãt ſp̃ ad portum appropiquãt
niſi ſtudioſe ſe firmẽt. vel tẽpeſtate devicti. ita in
religiõe ꝑ omia opa ipſius quis mereẽ. q2 oĩa in
obedĩa ſunt fundata. In omib opib meretur
ſi eſt in gr̃a ⁊ bonam bʒ intentõem. Septio na-
uis cõtinet multas ⁊ varias merces, ⁊ viles et
p̃cioſas, ſicut aurũ. argẽtum. ornamentũ. frumẽ
tum, vinũ. ⁊ oleũ, ⁊ poma. Vñ dr̃ Iob ix. Qua
ſi naues poma portãtes. ſicut aquila volãs ad eſ-
cam. Ita religio cõtinet multa exercitia. ſapie. e
loquẽtie, ⁊ doctrine ſpũalis. leticie. miſc̃dĩe. odo
rifera exempla. corporalia exercitia. Et ſic ex mer
cib nauiũ ſi ꝑueniãt ad portũ ſalutis homines
multũ ditanẽ, etiam de mercib vilib. multum
aũt ꝑdunt ſi ſubmerganẽ magis q̃ꝫ ꝑ alia exer-
citia. ita in ſtatu religionis ſi quis ꝑſeuerꝫ vſq̃ꝫ
in finẽ magnã coronã meritoꝝ ſibi acquirit. Sʒ
ſi deficit in maius iudiciũ incidit q̃ꝫ in alio ſta-
tu. ſ. ſeculari. vñ Hiero. Recti9 fuiſſet hoĩeʒ ſu-
biſſe ꝯiugiũ ⁊ ambulaſſe ꝑ plana. q̃ꝫ ad altiora
tendẽtẽ. ſ. religiõis in ꝓfundũ inferni demergi.
xxij.q.v.c. Si paulus. Itẽ Aug. Sicut diffici-
le ſum expertus meliores q̃ꝫ qui in monaſterijs ꝓ-
fecerũt. ita nec deteriores q̃ꝫ qui in monaſterijs
defecerũt, di.xlvij.c.q̃ꝫtũlibet. Venti varij tem-
ptationũ faciũt naues religiõis ſubmergi ⁊ dẽfi
cere, ⁊ iõ inuocare opꝫ diuinum auxilium.

De tercia na. §. XXV.

ui. ſ. pñie põt intelligi illud Sap. xiiij. Exiguo
ligno, ſ. nauicule cõmittũt hoĩes aĩas ſuas ⁊ trã
ſeuntes mare ꝑ ratẽ liberati ſunt. Exiguũ dr̃ il-
lud lignũ. q2 in humilitate fundaẽ pñia. Com-
mittũt aũt aĩas ſuas hoĩes ei qui ſperãt ꝑ ipſum
ſaluari gr̃a dei. Nemo enĩ põt digne agere peni
tẽtiã niſi qui ſpauerit veniã inquit. Amb. de pe.
di.i. Et ꝑmanẽdo in ea ꝑuenit ad portũ ſalutis
cũ mercib meritorum, ſʒ ad verã pñiam p̃exigiẽ
vt p̃ambulũ eius reſtõ ſeu ſatiſfactõ debitorum.
Nã vt dicit Aug. xiiij.q.vi. Si res que ablata
nõ reſtituiẽ ſi põt reſtitui pñia nõ agiẽ ſed ſimlaẽ.
Sciẽdũ igiẽ ꝙ triplex eſt dr̃a reſtõnis. ſ. dce-
ptiua. dãnatiua ⁊ retributiua. Et hec vltima ꝑ-
tinet ad nauĩ pñie ꝑ quã fit ſalus. Deceptiua re
ſtõ hʒ ſeptẽ deceptõnes, ſ. ꝓlongatiuã. inflatiuã.
placatiuã. excecatiuã. diminutiuã. diſtributiuã.
defraudatiuã. Eſt igitur prima deceptiua, reſti-
tutio ꝓlongatiua. Nam q̃daʒ et ſi reſtituere in

tendũt aliena. reſtitutõnẽ tñ illã differũt quãtũ
poſſũt auctẽ ꝓpria dilationẽ ſibi accipiẽtes. Sʒ
vbi imminet ꝑiculũ vitãda ẽ mora, vt dr̃ di.l.v.
Cũ enixa. Mira certe ignorãtia volũt ẽ ſe abſq̃ꝫ
mora grãm eis ablatã ſibi reddi, ⁊ tñ paupi reſti
tuere nolũt illõ, ꝓpẽ quod grã ſunt ꝑuati. cum
tñ pauperẽ prius ſpoliauerũt tẽporali ſubſtãtia
q̃ꝫ ꝑuati fuerĩt ſpũali grã. Secũda deceptiua re
ſtitutõ diciẽ inflatiua. Nã q̃ ꝑ illicitos cõtract9
atq̃ꝫ vſuras aliena occupauerũt, vbi õ culpa ſua
debuerũt humiliari ⁊ de iniuria illata creditori
bus veniã poſtulare. E cõtrario ipĩ debitores q̃-
dã inflata arrogãtia dũ iacẽt in lecto infirmita-
te grauati dicũt ipſis creditorib. Si ego nõ fu-
iſſem ꝑijſſes tu ⁊ familia tua fame, ſed ſi deo pla
cuerit cito ꝯualeſcã, quaſi dicere velint. Si deo
me liberare placuerit. faciã ꝙ ei grauiter diſpli-
cebit. q2 nũq̃ꝫ reſtituã. imo quidã mẽte iflati ad
iniuriã ſibi deputãt, ꝙ creditores eoꝝ ĩ vita, vel
in morte petũt ſibi reſtitui ſua, quib grãs age-
re dẽrẽt imẽſas tãq̃ꝫ adiutorib ſue ſalutis repe-
tẽdo ſua. cũ aliter vere penitere nõ poſſint, vt de
pe. diſt. v. c. falſas. Tercia deceptõ dr̃ placatiua.
hac fallacia decipiũt qui cũ dẽant reſtituere ali
ena. pacificãt ſolũ clamores exteriores, puta dã-
tes bonas mĩſiones ſi qui repetãt debita nil faci
entes vel ꝓuidentes de reſtõne, vel q2 cõtractus
ſunt palliati. cũ nil repetaẽ a creditorib vſuraꝝ
q2 erubeſcerẽt. ipĩ ñ curãt de reſtõne clamoꝝ con
ſcĩe qui eos ſequitur vſq̃ꝫ ad ſempiternũ iudici
um ñ audiẽtes, q2 ⁊ ſi remordet conſcĩa. nolunt
tñ reſtituere. Sʒ vmis eoꝝ. ſ. conſcĩe nõ morieẽ
⁊ ignis eoꝝ nõ extinguetẽ Iſa. vl. Quarta eſt ex
cecatiua. Sunt nanq̃ꝫ plurimi qui cũ grauiẽ in
firmanẽ, ꝓponũt reſtituere aliena ſi cõtingat eos
mori ñ aũt ſi mortẽ euadãt. hi talẽ pacẽ cuʒ deo
volũt inire, ꝙ ſi eos mori cõtingat amplius euʒ
moleſtare ñ intẽdũt. ſecus ſi euadũt. Sed tales
ꝓ certo ſciãt ꝙ ſiue viuãt ſiue morianẽ. deus mi
nime cũ eis facit paceʒ. ſicut Iſa. xlviij. teſtatur.
Nõ eſt pax impijs dicit dñs. Pctã. n. te dimiſe
rũt ñ tu illa. di. Aug. de penitẽdo cã morte. de
pe. di. vij. ſi quis. Quinta reſtõ deceptoria nũcu
pari põt diminutiua. Nã ſunt quidã qui iuxta
poſſe ñ reſtituũt integraliẽ creditorib q̃õ dñt, ſʒ
certã portõem cum ꝯditõe ꝙ remittãt reſiduum
creditores. que remiſſio nõ vꝫ, q2 coacte fit. vult
eñ potius creditor aliquid hr̃e q̃ꝫ nihil vñ remit
tit. Certe ñ ſic egit zacheus princeps publicano
rũ, ſʒ ait xp̃o. Si q̃d aliquem defraudaui reddo
quadruplum. Omnia reddam tibi. dixit ſeru9
domino. Math. xviij. Sexta deceptio diſtribu-
tiua dicenda eſt. Magna inſania quorundam
eſt quibus nõ ſufficit, ꝙ aliena rapuerit cũ mul
titudine peccatoꝝ, ſʒ cũ miſtis alijs culpis illa re
linquũt ſanctiſſimũ opus ⁊ ꝑſſimũ arbitrãtur

dum illa que certis pſonis reſtituere obligātur
volūt in pias cāſ diſpenſare. vel erigendo capel-
las vel altaria aut dotādo eccias ⁊ fabricando. fa
ciendo calices ⁊ pamēta. tradendo nuptui puel
las. dando paupibꝰ. veſtiēdo nudos. ⁊ faciendo
hoſpitalia cū armis ſuis. Et quid eſt aliꝰ hoc ꝙ̄
culpis perpetratis in vita addere alia in morte
dū debita certis pſonis diſtribuūt ad pompā ⁊
oſtētatōem. Tales ñ excuſanť paupibꝰ dando qđ
eſt certaꝝ pſonaꝝ vt dꝛ extra de homi. c. Sic dig
num. ⁊. i. q. i. c. Non eſt putāda. Septima eſt q̄
dꝛ defraudatiua. cum. ſ. quis ꝯmittit alteri reſti
tutōem cum ipſe pōt facere. Et hoc ptinet ⁊ con-
currit ad ſcđam reſtōnis drām que dꝛ damnati-
ua. ſ. ſui ⁊ ſuoꝝ heredū. qñ. ſ. dimittit heredibus
vt poſt mortem ſuā reſtituāt ⁊ nō facit cum ipſe
pōt. talis. n. ſubſtātia ſic legata nec ipſm ſaluat. ⁊
heredes damnat. qꝛ cōiter ipſi non reſtituūt. O
ſee ea. viij. dꝛ. Effraym qui interptatur creſcenſ
ducit ad interfectōem filios. Exemplū narrat
Pe. damianus. put recitat Vincen. in ſpe. hiſ.
de quodam nobili viro qui ſucceſſit cuidam in
hereditate. ⁊ inter cetera bona hereditatis deue-
nit ad eum quedā poſſeſſio cuiuſdā eccie quam
ille p hereditatē dimiſerat illi nobili vt ſuam te
nebat legatā ſibi a pdeceſſoribꝰ ſuis. Erat autē
nobilis ille alias vir bone conditōnis modeſtuſ
⁊ pius eccias viſitans. contigit aūt ipm mori. ⁊
poſt mortem iñ ad paucos dies cum quidā no
tus eius oraret p ipo in ſpū vidit terram aptā
⁊ flāmā infernalē. ⁊ in ea ſcalam quandam octo
gradus hñtem. ⁊ in primo gradu ſupiori vidit
illum nobilē defunctū paulo ante. In ſcđo gra-
du vidit ſedere eum qui legauerat ſibi. ⁊ ſic de-
inceps alios vſq ad vltimū gradū omnes illi o
ctō iniuſte poſſiderāt ⁊ iiuſte alijs legauerāt. E-
rat aūt talis ordo cōſtitutus. ꝙ qñ vnus de preſi
dentibꝰ moriebať deſcēdebat ad primū gradum
⁊ qui primus erat illi deſcēdebat ad ſcđm ⁊ ſcđs
ad terciū. ⁊ ſic alij vbi ōſum ē ꝙ ꝓpter illā iiu-
ſtam detentōem poſſeſſiōis oēs illi dānati erant
ex deſcenſione p gradus notabiť augmētū pene
p iniuſtā legatōem factā. nō fuerūt excuſari ex ig
rantia. quia aut fuit in eis iuř que ñ excuſat. aut
facti. ſ. craſſa ⁊ ſupina q̄ ñ excuſat. vt. i. q. iiij. p to
tum. Et ꝙ ñ ſufficit ad ſalutē alteri committere
reſtōem ei qui pōt ſatiſfacere eam qđ ꝓbari pōt
ſeptemplici rōne.

Primo ꝓpter improprietatem.
Secundo ꝓpter inutilitatem
Tercio ꝓpter tepiditatem
Quarto ꝓpter infidelitatem.
Quinto ꝓpter doloſitatem
Sexto ꝓpter impoſſibilitatem
Septimo ꝓpter cupiditatem

Primo inquā ꝓpter improprietatē. qꝛ ſicut di. h.
Tho. ij. ij. q. lxij. ⁊ ſup dictū eſt ille p ſe ad reſtōē
teneť qui intulit dānū. Scđo ꝓpter inutilita
tem. qꝛ cum reſtō ad ſatiſfactōnē pambula ſit. ñ
eſt vere ⁊ ſufficiēter penitēs nec abſolutus. q po
teſt eam facere ⁊ nō facit. Tercio ꝓpter tepidi-
tatem. qꝛ q dꝛ alteri cōmittit cū facere p ſe poſſit.
aut eſt ex ficta ⁊ falſa volūtate reſtituēdi aut ex d
fectu ⁊ impfectōe atq volūtatis tepiditate. cū
qñ exire poſſit in actū ſibi debitū. ⁊ neceſſarium
nō exit. Talis ergo nō hꝫ verā volūtatē reſtituē-
di. imo aptē clareſcit. ꝙ ſi plus viueret adhuc eſ
ſet in habituali ꝓpoſito retinēdo rē illā. alias ſtati
ſe expediret. Quarto ꝓpter infidelitatē. qꝛ cō-
ſtat heredes ⁊ executores eē ad hoc cōiter vt plu
rimū infideles. nec curant de hoc. ꝓpter teſtatoris
mortē. imo plus lōge zelāt vario ex reſpectu vi-
uētiū ⁊ remanētiū, ꝓſperitatē, plis vel ſui. aute-
tiam alioꝝ quibꝰ illa bona remanere dñt ꝙ̄ ani
mā ipſius defuncti. ex quo pꝫ ꝙ talis ſe expōit pi
culo manifeſto ꝙ nunq̄ reſtō fiet. Quīto ꝓp-
ter doloſitatē. qꝛ multi modi doloſitatū p quos
talis aliena acquiſiuit iniuſte. ⁊ multe pſone q̄
hoc ꝓbare non pñt ſibi ſoli plenius noti ſunt. d
quibꝰ certus eſt ꝙ p executores ⁊ heredes nūq̄
ad elucidatōem veniet. cū tales querāt teſtifica-
tiones ⁊ ꝓbatōes quas in hmōi fraudibꝰ freqn
ter eſt impoſſibile dari. ğ talis ſciēter vidēs hoc
piculū manifeſte ꝯtēnit ſalutē aīe ſue. Sexto
ꝓpter impoſſibilitatē. qꝛ multi ſunt paupes q ꝓ
bare ñ poſſent. nec crederenť eis. ergo infidelř cō-
tra aīam ſuā facit qui reſtōem ſuā heredi. vel exe
cutori dimittit qñ eā pōt facere p ſeipm. non eī
credibile eſt ꝙ alius ſit ei fidelioꝛ ꝙ̄ ipſemet
Septimo ꝓpter cupiditatē. qꝛ tales executo-
res ſunt qñq valde cupidi ⁊ auari ad ſibi talia
retinēda vel leuiter aliquo ſupficiali mōcū his
quibꝰ reſtō fieri dꝫ ꝓtrāſeundū vel ſaltē ꝓtelan-
dum ⁊ differēdū ⁊ ad exaſperandū ⁊ ad repellē-
dum qui reſtōem petūt. Nō cogitēt inſenſati pa
rentes quā in cōpaſſionē ⁊ duriciā hitūri ſunt
filij erga eos poſt mortē. vix eñ ſemel in anno il
loꝝ memores erūt ad anniuerſariū celebrandū
penſent itaq in ſeipis ꝙ̄ pauca bona faciant ꝓ
parentibꝰ ſuis. ⁊ ſilř non dubitēt ſibi fieri. ſicut
Lu. vi. dñs ait. Menſura qua menſi fueritis re-
metieť ⁊ vobis. imo recipiēt multo minꝰ. qꝛ teſte
dño Mat. xxiiij. Quoniā abūdauit iniquitas.
refrigeſcet caritas multoꝝ. Tercia eſt retribu-
tiua multoꝝ bonoꝝ. Videdē ſunt igiť ſuaſiōes
ſeu rōes ⁊ inductōes. ſ. ad faciēdū ipam reſtōnē.
Septē nēpe reſtituunť homini aliena iiuſte re
tenta reſtituenti. que inducere debent ad aliena
reſtituendum.

Primo reſtituitur ſibi deus.
Secundo anima ſua ſibi.
Tercio reſtituunť ſibi merita ſua.

Capitulũ ſecũdum

Quarto omnes ſpirituales fratres.
Quinto eccleſiaſtica bona.
Sexto reſtituitur ei bona fama.
Septimo acquirit ab eo regnũ gl'e ſempiternũ.
Primo. n. tali debite reſtituẽti reſtituit ſibi
deus. ꝓpterea diabolice ꝑſuaſioni mĩnime dꝫ crede
re q̃ ſuggerit ſibi dicẽs. Si aliena reſtitues eris
pauꝑ ⁊ mẽdicus. Quõ. n pauꝑ eſſe põt cui reſti
tuit deus. vel q̃ deũ hꝫ. ⁊ vere nimis auarus eſt
cui nõ ſufficit deus. Aug. eñ ait. Satis diues ẽ
chriſtiana religio que in poſſeſſione oĩm omnia
poſſidet. qꝛ ſicut ꝓpheta ait. Dñi eſt terra ⁊ pleni
tudo eius. Qui. n. habet deũ hꝫ oĩa que ſunt dei
Scđo reſtituit ſibi ſua aĩa. imo totus ipſe pro
pterea ſaltẽ reſtituere dꝫ. Quãtuꝫ dimitteret ſi
captus eſſet a ſuis capitalib' inimicis. cũ etiam
in nequiorib' manib' com̃ꝑlexuſ ſit. quia in
vngulis demonioꝝ. Tercio reſtituũt ſibi me
rita ſua que añ vſurã vel rapinã lucrat' eſt. Nã
bona facta in gratia mortificant ꝑ ſequentẽ cul
pam. ſed reuiuiſcũt ꝑ recuperatam grãm ſicut ſcri
ptum eſt. Sepe reuiuiſcũt que mortificata fue
runt. Viuere non pñt que mortua nata fuerũt.
Quarto reſtituũtur ei oẽs frẽs ſpũales q̃s qui
dem amiſerat dũ iniuſte retinuit aliena. vñ Ec
de. xiij. Que cõicatio ſancti ad canẽ. Vere canis
vniq̃ eſt iniuſte rapiẽs ⁊ retinẽs aliena. ꝓpterea
non habet cõmunionẽ cũ aliq̃ viro dei ſꝫ cũ iniu
ſte detenta reſtituit. amici dei fiũt illius dulciſſi
mi frẽs. Quinto reſtituunt ſibi eccleſiaſtica bo
na. qꝛ ꝑticeps fit oĩm bonoꝝ que ĩ eccl'ia dei fiũt.
ſicut in ꝑſona talis ꝓpheta ait. Particeps ego ſũ
oĩm timentiũ te ⁊ cuſtodientium mandata tua
Sexto reſtituit ſibi bona fama q̃ ſupra m'tas di
uitias eſtimanda eſt. ſicut Salomon. puer. xxij.
teſtat. Melius eſt nomẽ bonũ q̃ꝫ diuitie multe.
⁊ ſic apta ⁊ clara facie abſq̃ꝫ rubore poſtq̃ꝫ reſtitu
it aliena. põt non tñ corã dño ſed corã hoĩb' oĩ
bus apparere. Septimo aũt reqrit ab eo regnuꝫ
gl'e ſempiternũ. vbi ſunt diuitie multe infinite.
id ẽ eternaliter durature. Diuitie. n. tꝑales et ſi
nõ reſtituunt in pñti poſt mortẽ ſaltẽ ſemel reli
quende ſunt. ⁊ tũc verificat illud Eccle. x. Cum
morietur hõ hereditabit ſerpẽtes. beſtias. ⁊ vermes
Iſta. n. tria diuidũt ſibi occupãtes impie aliena
primo ſerpẽtes ſunt malicioſi hoĩes. i. cõſangui
nei ſeu amici. qui ſerpentina amicicia ⁊ malicia
bona tꝑalia iniuſte acq̃ſita ſibi multipliciter. et
maxime in morte diuitis occupare conant. ⁊ hi
ſerpentes merito nũcupant. qꝛ ſicut ſerpens co
medit terrã ⁊ malicioſuꝫ aĩal ẽ Geñ iij. Ser
pens erat callidior cũctis aĩantib' terre. ſic ta
les ꝑ malicioſaꝫ amiciciã incorꝑant ſibi talia bo
na tꝑalia. Scđo aũt beſtie q̃ a vaſtãdo dicte ſũt
dicunt demones infernales. ſicut ps. ait ad dñꝫ
Non tradas beſtijs aĩas confitentiũ tibi. Et iſte be
ſtie rapiũt illius mali diuitis animã. Tercio ve
ro vermes rodunt atq̃ꝫ conſumunt.

Capitulum ſcđm de reſtitutionibus. vbi oſten
ditur quid ſit reſtituendum ⁊ quantum.

Circa ipſam autẽ
reſtitutionẽ videnda ſunt octo que
in hoc verſu cõtinent. Quis. quid.
vbi. ꝑ quos. cui. cur. quõ. qñ. Et qꝛ de primo di
ctum eſt ſupra in primo. c. ꝫ. ij. ⁊. ꝫ. ſe. ĩõ ibi vidẽ
dum. Quantũ ad ſcđm. ſ. quid ſit reſtituenduꝫ
⁊ q̃ntũ. Dicendum ꝙ ablatũ ſi põt. xiiij. q. vi. ſi
res. ⁊ ſi eſt quid fructificans etiã fructus ei' vel
aliter ſatiſfaciendũ qñ reſtitui nõ põt illud. Sꝫ
pro hmõi declaratione ſciendũ ꝙ dãnũ põt al
teri quadrupliciter inferri. Primo q̃ ad ani
mam auferẽdo ei virtutes infuſas ⁊ morales.
Scđo quo ad corpus inferendo ei leſiones cor
porales. Tercio quo ad honorem ⁊ famaꝫ per
vituperationes verbales. Quarto q̃ ad ſub
ſtantiam per acceptiones criminales.

Quãtũ ad primũ. ꝫ. I.

notandũ ꝙ q̃ꝫuis quis nõ poſſit eſſe cã ſufficiẽs
peccati alterius nec ꝑ conſequens ei auferre vir
tutes directe ⁊ efficaciter. qꝛ volũtas cogi nõ põt
vbi conſiſtit peccatũ. ꝓpter qđ dicit Ambro. Nõ
eſt ꝙ cuiq̃ꝫ nrãm aſcribamus erũnam. Nemo
eñ tenet ad culpam niſi ꝓpria voluntate deflexe
rit. xv. q. i. non eſt. Poteſt tñ aliq̃s eſſe alteri ma
gna occaſio peccati. ⁊ decre. dicit. Qui occaſio
nem damni dat damnũ q̃ꝫ dediſſe videt. extra de
iniur. ⁊ dam. da. ſi. culpa. ⁊. l. qui occiderit. ꝫ. in
hac. ff. ad. l. acq. ⁊ extra de homi. c. de cetero. Põt
aũt eſſe aliq̃s occaſio dãni alterius quadrupli
citer. Primo verbo ſuo inducẽdo aliũ ad peccatũ.
Et ſic qui inducit aliũ ad malũ ſuadendo. conſu
lendo. precipiendo. qđ eſt mortale eſt occaſio per
ditionis illius. cꝫ ꝑ hec auferunt ei gratia ⁊ vir
tutes ab aĩa. vñ Aug. Si fratri tuo male per
ſuades occidis. ſ. illũ quo ad aĩaꝫ. de pe. di. i. no
li. ⁊ talis dãnificans ſcḋm Sco. in. iiij. tenetur re
ſtituere dãnum modo ſuo poſſibili. ſ. inducẽdo
eum efficaciter ad pñiam. ⁊ ad actus virtuoſos.
Et ſi ſola inductio ꝑ verba nõ ſufficit. qꝛ faciliuſ
eſt ꝑuertere q̃ꝫ cõuertere. tenet q̃ntũ põt ꝑ orati
ones ſuas ⁊ ab alijs ꝓcuratas ⁊ ꝑ alioꝝ ſuaſiões
efficaces. dũ tñ non prodat illius peccatũ occultuꝫ
predicti. Quantũ ad ſcđm. ſ. reuocando ali
quẽ a meliori bono hoc fit dãnum alteri cũ reuo
cat eum a religione in qua ꝑfectius viuit q̃ꝫ in
ſeculo. ⁊ taliter dãnificans tenet ipſm reuocatuꝫ
ab eo reducere ad ingreſſum vel reuerſioneꝫ ad
religionem. Nam ſcḋm Pe. de pal. in. iiij. Nõ ſo
lum ille qui inducit ꝓfeſſum ad egreſſum religi
onis tenetur ipſm inducere ad reuertendum ad

religionem ſed etiã qui retrabit eũ qui volebat
ingredi. nec tñ intrauerat tenet illũ inducere ad
ingrediendũ. ꝙ ſi ille nolit intrare. tenet ꝓalium
eque idoneũ ꝓcurare. qḋ ſi nõ poſſit tenet ipſe in-
trare. qḋ intelligens magiſter Ray. Magiſter
poſtea ordi. predi. qui auerterat quendam ab in
greſſu religionis poſtea ꝓ eo intrauit. Nõ eſt qꝛ
abſtulit dño ſeruũ ſuũ nouiciũ vel intraturum
hec. Pe. Sed Sco. dicit hoc eſſe verũ de obliga
to ad religionẽ obligatiõe ꝓfeſſionis. ⁊ ſi ſit pſo
na idonea ⁊ habilis ad intrandũ. non aũt de eo
qui nõ erat diſpoſitus ad intrandũ nec dũ intra
uerat. Ratio diuerſitatis ẽ. qꝛ intereſt inter hrẽ
⁊ prope eſſe hrẽ. vñ non tenet ad tantã reſtitutio
nẽ religioni ad quantã teneret ſi ingreſſus fuiſ-
ſet in religionẽ. ſed tenet ad aliq̃lem reſtitutiõez
ſ. aliqualẽ inductionẽ illius vel alterius equiua
lentis ad ingreſſum religionis. hoc Sco. Idem
videt dicendũ de eo qui auertit nouitiuz iã reli-
gionẽ ingreſſuz anĩo ꝑmanẽdi ſicut ⁊ de ꝓfeſſo.
Nam tal' obligat religioni ſaltẽ in genere. ⁊ hoc
intelligendũ ſi retraxit illũ intentõe dãnificãdi
religionẽ. tũc. n. tenet religioni. Si aũt hoc fecit
intentiõe conſulẽdi ꝓprie vtilitati ſue ſine frau-
de q̃ ad eũ qui nondũ intrauit nõ tenet religiõi.
ſed ipſi pſone quã retraxit pſuaſionibꝫ ⁊ aliis bo
nis ſpũalibꝫ ad equiualentiã eoꝝ in quibꝫ dãni
ficauit. Si aũt q̃s auerteret aliquẽ a religionis
ingreſſu nõ ſimpliciter ſꝫ ab ea. vbi diſſolute vi
uẽtes intendens ꝓuidere ſaluti illius in nullo
tenet. ar. xiiii. q. v. de occidẽdis. Et ex his ptꝫ ſm
Io. de rip. in q̃dam tractatu de cõtractibꝫ q̃d di
cendũ ſit de his qui ſcholares retrahũt ⁊ ſubtra
hunt doctoribꝫ cũ quibꝫ audiũt. qꝛ aut hoc faci-
unt in odiũ doctoꝝ vel volẽtes ſibi ꝓuidere. vel
aliis ꝓuidere. vel volẽtes ſcholaribꝫ prouidere.
Si primo mõ. aut ſubtrahit ſcholarẽ qui iaz in
trat ſcholas. ⁊ tũc tenet doctori ad reſtitutionez
ſcholaris ⁊ honoris ſibi ſubtracti. Si eẽ doctor
cui talis ſubtrahit melior q̃ȝ ille cui euz ꝓcurat.
tenet tali ꝓ q̃nto vtilitatẽ ſciẽ ſibi ſubtraxit Si
aũt nondũ ſcholas intrauit ſed intrare diſpone-
bat. non tantũ tenet. licet obliget ſcholarẽ indu
cere vt redeat ad primũ. Si aũt hoc facit volen-
do ſibi prouidere. puta eſt doctor ⁊ vult ſibi de
ſcholaribꝫ ꝓuidere. ſi hoc ſine fraude facit. ⁊ ſcho
laris nondũ ſe dederat alicui doctori. non credo
eũ in aliq̃ obligari. cũ cuilibet ſit licitũ mõ lici-
to ⁊ debito ꝓcurare vtilitatẽ ſuã aliter nõ credo
ſibi licere. Si aũt hoc facit volens aliis ꝓuidere.
ſicut qñ ſcholaris alicuiꝰ doctoris ſubtrahere co
natur ſcholares aliis doctoribꝫ vt intrẽt cuz do-
ctore ſuo. in hoc ſolũ honorẽ ⁊ vtilitatẽ ſui docto
ris intendens. ſi ſubtrahat iã intrantẽ cum alio
doctore. credo ipſm obligari niſi forte illiꝰ docto
ris cui eũ ſubtrahit inſufficientia ⁊ ſcholaris ali

qua ſpecialis cura q̃ ſibi tenet excuſet. Si autẽ
retrahat intrare volentẽ cũ ex hoc nullũ ius do-
ctori ſit acquiſitũ. ⁊ hoc facit ſine fraude ñ credo
eũ doctori in aliq̃ obligari. Obligat aũt ſchola
ri ſi eũ retrahat ne audiat meliorẽ Si aũt hoc fa
cit vtilitati ſcholaris volẽs cõſulere. ⁊ ſup hoc a
ſcholari req̃ſitus cõſulit ꝙ audiat aliũ doctorez
meliorẽ bene facit. Et dicta in his caſibꝫ ſunt ce
teris paribꝫ intelligẽda. Iſte. n. caſus eſt ita va-
riis modis circũſtãtialis ꝙ vix põt dari certa re-
gula. hoc ille. Quantũ ad terciũ. ſ. dãnificando
alios ſuo malo exẽplo. ſic ſcãdalizant ꝓlati ſub-
ditos pompis. ⁊ laſciuiis ⁊ aliis mal' moribꝫ ſu-
is. Mulieres ſuis ſupfluis ornatibꝫ ⁊ fucis et
tripudiis. ⁊ alii maĩfeſte peccãtes. ⁊ precipue qñ
hoc intendũt. vl' contẽnũt ſeu ꝑuipendũt ſcãda-
lũ alioꝝ. ꝓpter qḋ alii ruũt in diuerſa vicia. tales
tenent ad ſatiſfaciendũ bonis exẽplis maĩfeſtis.
nõ aũt tenent ꝓpter hoc ad aliquã publicã pñiaz
vt dicit Al. Sꝫ ad edificandũ alios bonis mori
bus maĩfeſtis ſic ſcandalizauerũt ꝑ mala mani
feſta. Quantũ ad q̃rtũ. ſ. de ſeducẽte virginez. ⁊
corrũpente extra mr̃imoniũ dicit Exo. xxii. Qui
ſeducit virginẽ ⁊ dormit cũ ea dotabit eã ⁊ habe
bit eã in vxorẽ. aut reddet ei iuxta moduz ſdotis
quã virgines ſolẽt accipe. Dãnificauit. n. talis
illã in caſtitate virginali auferẽdo theſaurũ irre
cuꝑabilẽ. vñ tenet ei ſaltẽ ad reſtõem caſtitatis
cõiugalis. accipiẽdo eã in vxorẽ vel dotando. Et
ſiquidẽ ꝓmiſiſſet eã ducere in vxorẽ. tenet etiaz
rõe ꝓmiſſionis niſi eẽt nĩs diſparis cõditionis
vñ fraus potuit depꝛhendi. ⁊ tũc ſatiſfaciat ad ar
bitriũ boni viri. Et idẽ ⁊ fortius qñ violentauit
Quãuis aũt preceptũ allegatũ legis Moſaice
ſit iudiciale. ⁊ in q̃ntũ ad hoc non obliget. tñ in-
q̃ntũ eſt ſumptũ ꝓ ſtatuto ab eccl'ia vel aliq̃ ciui
tate obligat. ſicut patet extra de iniur. ⁊ dã. da.
c. ſi culpa. c. i. ⁊ c. ſe.

De ſecũda dam §. II.

nificatione q̃. ſ. fit corpi ꝑ leſionẽ. Aduertenduz
ꝙ q̃tuor modis cõtingit. ſ. ꝑ occiſionẽ. mutila-
tionẽ. vulnerationẽ aut verberationẽ. ⁊ ꝑ incar
cerationẽ aut violẽtã detentionẽ. Si ḡ facit dã
nũ primo mõ ſm Sco. põt ſatiſfacere ſuſtinẽdo
penã talionis a iudice nõ a ſe. nec etiã tenet iudi
ci ſe offerre ſed captus non licet ſe defendere aut
carcerẽ infringere. ſꝫ inuẽta oportunitate licꝫ fu
gere ſm Tho. ⁊ Pen. ⁊ cõdẽnatus dꝫ patienter
mortẽ ferre. Eſt ⁊ aliꝰ modus ſm Sco. ſibi vtil'
ad ſatiſfaciendũ q̃uis ad hoc nõ teneat neceſſa-
rio. ſ. ut exponat vitã in cã iuſti belli vt cõtra ini-
micos fidei vl' eccl'ie ꝓ reſtitutiõe ſeu ſatiſfactiõe
fiende illi cuius vitã abſtulit. Et ſi nec hoc vult
facere tenet ad ſatiſfactionẽ ſpecialẽ ꝓ aĩa occiſi
vt ad faciendũ elemoſynaz ꝓ eo. vel aſſumendo

aliquã pegrinationē ad limina aploꝝ. vel ſancti
Jacobi ꝛ hmõi ꝑ añia ei⁹. ꝛ ꝓcurãdo alioꝝ orõ/
nes inq̄ntū põt. Nec hoc ſufficit ꝟ ſi interfectus
ſuſtẽtabat aliq̄s ꝑſonas. vt prẽm filios ꝛ hmõi
opibus manuū ſuaꝝ. tenet̃ interfector oĩbus ill'
ad tantū q̄ntum illis abſtulit ſubſidij ꝓpter oc/
caſionē eius. Inſuꝑ tenetur occiſor placare leſos
q̄ntū põt hec Sco. Quantū ad ſcõm. ſ. de muti
latione dicit idē Sco. ꝙ ꝑ hmõi non eſt ſtatuta
pena in eccl'ia niſi pecuniaria. ꝛ iſta dꝫ rñdere ñ
ſolū dãno qḋ quis intulit ꝑ mutilationeꝫ. ꝑ to/
to tꝑe futuro quo vſurus quis eſſet mēbro ab/
ſciſo. ſed etiã expenſis appoſitis in curatione. vt
habet̃ extra de iniur. ꝛ dam. da. c. ſi culpa. Et vl/
tra hoc tenet̃ ad placationē leſi q̄ntū in ipo eſt. ꝛ
conſolationē ip̄ius afflicti q̄ afflictio ꝑpetua eſt
Plus aũt ponderanda eſt mutilatio paupis q̄ȝ
diuitis ſi magis egebat pte abſciſa ad victū ne/
ceſſariū puta ſi abſciſa eſt manus dextra ſcriptori
qui de illa arte viuebat. tunc. n. magis tenetur.
Quãtū ad terciū vid̃r deū optime ſatiſfactionē
impoſuiſſe. ſ. in leſione ſeu ꝑcuſſiõe corꝑali Exo.
xxi. vbi dicit̃. Si rixati fuerint viri ꝛ ꝑcuſſerit al
ter ꝓximū ſuū lapide. vel pugno. ꝛ ille mortuus
nõ fuerit ſed iacuerit in lecto. ſi ſurrexerit ꝛ am/
bulauerit ſuꝑ baculū ſuū. innocẽs erit q̄ ꝑcuſſe
rit. ſ. a mortis pena ſuſtinẽda. ita tñ ꝙ opas ſuas
quas. ſ. interim neglexerit impedit⁹ percuſſura
ꝛ impenſas in medicos reſtituat. cui pene addē/
da eſt recõciliatio ꝛ placatio q̄ntū in eo eſt. Quã
tū ad ſatiſfactionē de q̄rta leſione. Sciendū eſt
ꝙ vltra leſionē recõciliationē ꝛ veniã petitã le/
ſo fiat ſatiſfactio iniurie ꝑut ſapiẽs determiabit
ꝛ ſi leſus plus vellet exigere q̄ȝ deberet ad illud
plus nõ tenet̃ ledens vt illū recõciliet. hec Sco.
Et q̄ exiliū reputat̃ vt q̄dã carcer iniurie. iõ qui
mittit aliquē in exiliū. vel ꝯfiniū qḋ eſt exiliū ad
tꝑs iniuſte. tã ipe q̄ȝ oēs qui ſunt hmõi tã vt dã
tes conſiliū aut auxiliū efficax. ad hoc tenent̃ ex/
ulanti de oĩ dãno inde ſecuto. ꝛ hoc ad ſatiſfaciē
dum. ar. extra de homi. ſicut dignū. ꝛ. xi. q. iij. c. q̄
conſentit. Scd. h. Tho. in ſũma ꝛ in q̄rto dicit
ꝙ in oĩbus dãnis. vbi nec in ſe nec in equiualē/
ti põt fieri reſtitutio. vt in ſtupro. mutilatione
membri ꝛ hmõi ſatiſfactio fiet per recõpenſatio
nem ad arbitrium boni viri. Idem Guil.

De tercia dãnifi §. III

canone. ſ. in fama ꝛ honore. Sciendū ꝙ q̄ttuor
modis põt cõtingere. ſ. ꝑ cõtumelie illationē per
detractionē. vel ꝑ detractiõis ab alijs facte recita
tionē. ꝛ cū quis accuſat̃ iuſte ꝑ veritatis negati
onē. Quantū ad primū dicit̃ quis cõtumeliari
alteri ſeu cõtumeliã inferre cū ei priuatim vl' co
rã alijs in faciē dicit verba importãtia defectum
notabilē culpe vt vocãdo eū latronē. proditoreꝫ.
adulterū ꝛ hmõi. vel etiã cū dicit verba exprimē/
tia defectū ne ꝯre intẽdens inde iniuriari vt vo
cando eū ſtrabonē vl' illegitimū. ꝛ hmõi qḋ ꝓprie
dicit̃ conuiciū. Quãdo igit̃ q̄s hoc facit añio in
iuriandi. vltra offenſam mortalē tenet̃ ſatiſface/
re. primo ſic leſo. ꝛ placare ip̄m leſum q̄ntū põt
petendo veniã vel alio mõ. ꝛ hoc in priuato vl' in
publico ſm ꝙ ip̄e priuatim vel publice cõtume/
liam intulit. Nã ſi in publico cõtumeliaꝫ intu/
lit. ꝛ cõtumeliatus hoc exigit vt in publico veni
am petat tenet̃ ad hoc. Et ſi in ip̄a cõtumelia a/
liq̄d crimiale falſo exp̄ſſit. tenet̃ corã illis q̄ audi/
erũt exprimere ſe falſum dixiſſe. Aug. Ubi pecca
tū ortū fuerit ibi moriat̃. ij. q. i. ſi peccauerit. Ue
rū ſi p̄latus ſubdito. p̄r filio. vir vxori. mgr̃ diſci
pulo. dñs ſeruo. dicit verba cõtumelioſa hoc fa/
ciens ex correptiõe. non tenet̃ petere veniã a tali
ſm Aug. in regl'a dicẽs de p̄latis. Si etiam ip̄i
modū vos exceſſiſſe ſentitis nõ a vobis exigit̃ vt
a vobis ſubditis veniã poſtuletis ꝛc. Sꝫ ſi hoc
facerēt multū iniurioſe ꝛ liuore vindicte tūc te/
nerēt p̄lati a ſubdito petere veniã ꝛ recõciliare le
ſum ſm Rai. Heꝯ ſi cõtumeliã recipiẽs in vobis
poſt cõtumeliã ſi domeſtice cõuerſat̃ cū cõtumeli
ante ꝛ familiariter. videt̃ oñdere remiſiſſe iniu/
riaꝫ. ꝛ recõciliatū fore. ꝛ cõſequēter nõ teneri ali
as ad petendū veniã ſm Durã. in ſũma. Quã/
tum ad ſcõm dãnū. ſ. ꝑ detractionē. hoc cõtingit
principaliter fieri duobꝰ modis. Primo impo/
nendo alicui falſum crimē verbo. cantilena. l' fa/
moſo libello. ꝛ tal' tenet̃ illis corã quibꝰ detraxit
declarare ſe falſum dixiſſe. q̄ntūcunq̄ȝ ei inde ex
urgat erubeſcẽtia ꝛ cõfuſio. niſi ex hoc immine/
ret ei magnū periculū vite. l' aliud magnū incõ/
ueniens ſeq̄ret̃. Et ſi nouerit ꝙ is cui⁹ famã ab/
ſtulit ſciuit detractorē ip̄m. tenet̃ detrahens ſe cõ
ponere cū infamato per eū de iniuria ſibi facta ꝛ
veniã poſtulare i ꝓpria ꝑſona ſi audet. vel ꝑ aliū
ſi ꝑ ſe apte nõ põt. Sed ſi ignorat infamatus de
trahentē recõciliet̃ ei tacito noĩe ſuo. Scdo mõ
contingit fieri detractio dicẽdo aliqḋ criminale
de alio. ſed vere perpetratū. occultū tñ ſed contra
debitū ordinē infamie inductiuū. Talis tenet̃
famã reſtituere infamato q̄ntū põt. ſine menda
cio tñ. ſ. vt nõ dicat mendacioſe ſe illū infamaſ/
ſe. ſed dicat ſe male dixiſſe. vel iniuſte diffamaſſe
vel alio cõgruo modo vt. Non credatis ip̄m eſſe
talem. Q̄ vale dixi ꝛ ſtulte locutus ſum ꝛ hmõi.
Addit Hoſti. ꝛ dicit hoc ſeruandum niſi ex tali
publica recognitione ille infamatus amplius
infamaret̃. Et Guil. addit ad hoc etiã nõ teneri
q̄ñ periculū ſibi immineat ex potẽtia aduerſarij
Uidet̃ inſuꝑ ꝛ hoc ſeruandū ꝙ q̄ñ crimē quod
prius erat occultū poſt detractionē eſt factū mani
feſtū ꝑ aliū modū q̄ȝ ꝑ verba illius nõ tenet̃ ad
hmõi reſtitutionē. Quãdo etiã quis non poteſt

famam reſtituere ſm Tho. in ſumma. debet ꝑ ali
um modū recōpenſare dānum illud. Uerum ſi
quis crimen alicuius reuelat nō ex odio vl' loq̄ci
tate ſed ex charitate vel iuſticia. vel ex neceſſitate
puta dicit eccl'ie ſm ordinē correctiōis fraterne.
vel accuſat eū corā iudice vel cōfeſſori dicit cū nō
poſſet aliter peccatū ſuū ſufficiēter declarare vel
etiā vt cōfeſſor oret ⁊ admoneat illū. vel prelato
vt ꝓuideat melius ſibi ⁊ gregi ſuo talis nō tene
tur ad fame reſtitutionē ſm Pe. de tarā. Rai. ⁊
Umb. Quantū ad terciū dānum. ſ. recitādo de
tractiones auditas corā aliis nō expreſſe aſſeren
do. nec tanq̄ certū dicendo. ſed ꝑut audiuit tale
⁊ tale crimē de aliquo qḋ neſcitur ab auditoribꝫ
Dicit Sco. in. iiij. q̄ talis ſic incaute loquens
de alio falſum crimē dicendo. forte ille hoc fecit.
certe pōt eſſe q̄ fecerit. aut dicēdo ego audiui q̄
ille hoc fecit niſi ille oñdat aliquā certitudinem
maiorē q̄ ex relatiōe cōmuni nō aufert ex natu
ra actus illi famā in opinione audientiū. q̄ꝛ ſi il
li firmiter concipiūt ⁊ credūt ex hoc illuꝫ de q̄ eſt
ſermo eſſe criminoſuꝫ. leues ſunt. q̄ꝛ qui cito cre
dit leuis eſt corde. vt ſcribit Eccle. xix. Ueruꝫ q̄ꝛ
a ſcandalo puſillorū cauere oportet. iuxta illud
Math. xviij. Qui ſcādalizauerit vnū de puſill'
bis qui in me credūt. expedit ei vt ſuſpendatur
mola aſinaria in collo eius ⁊ demergat in ꝓfun
dum maris. ⁊ multi ſunt tales puſilli ⁊ leues.
⁊ iō ꝑiculoſum eſt corā eis talia audita referre.
Et ſi hoc fiat intentione mala. ſ. ledendi famaꝫ
eius. nō facili pōt excuſari a mortali. Si aūt fiat
corā puſillis ⁊ leuibꝫ ex incōſideratiōe duruꝫ eſt
dicere q̄ ſit mortale. Et dicūt aliq̄ q̄ ſi quis ex ta
li relatione alicuꝰ notā incurriſſet infamie. tene
tur famā reſtituere corā illis corā quibꝫ locutus
eſt de eo. ſed ſi nō eſt ſecuta infamia nō tenetur.
Quantū ad q̄rtū dānum cōtingit hoc q̄n̄ q̄s ac
cuſatus in iudicio de crimine qḋ cōmiſit. ſꝫ ocul
to ⁊ nō ſufficiēter ꝓbabili negat ſe cōmiſiſſe ⁊ ſic
indirecte crimē imponit accuſatori oñdens ī hoc
eū eſſe mendacē. ⁊ notat eū de calūnia. Ubi dic
Sco. in q̄rto. q̄ ſic negans non teneť retractare
negationē ſuā qua negauit in publico verū cri
men teneť tn̄ ꝑ quedā verba ſobria reſtituere fa
mam illi accuſanti quā indirecte notauit de ca
lūnia dicendo. Non habeatis eū ꝓ calūniatore.
credo q̄ habuit intentionē bonā in accuſando ⁊
hmōi. Econtra cū quis accuſatus ab alio falſo d̄
aliq̄ crimine ex dolore torture cōfeſſus eſt crimē
qḋ nō cōmiſerit cū ſe infamauerit teneť inq̄ntū
pōt declarare ſe falſuꝫ dixiſſe. magis. n. teneť q̄s
ſe diligere ⁊ cōſequēter vite ſue ⁊ fame ꝓuidere
q̄ alios. Et ſi ex hoc ſequereť infamia. imo etiaꝫ
mors accuſatoris. nō ei imputať ſed malicie ipiꝰ
accuſatoris ſi aduertēter hoc facit. vel inſipiēte
ſi ex errore hoc agit. ſibi ḡ imputet qui ad hoc in

debite ſe poſuit cū ꝑiculo alterius. Itē nota ſm
Pe. de taran. q̄ ex iniuriis illatis quibuſcunq̄
modis ſolent tria oriri ꝑ ordinē in leſo. Primū
eſt rancor in affectu. Scōm eſt ſignū rancoris in
effectu. Terciū eſt actio cōtra iniuriantē. Pri
mū. ſ. rancorē ſtatim dꝫ dimittere iniurianti. i.
nunq̄ hr̄e. Scōm dꝫ dimittere cū iniurians pe
tit veniā. ⁊ iſta dimiſſio exterior nō eſt aliud niſi
quedam acceptatio ſatiſfactiōis. vel iudicatio re
cōciliatiōis verbo vel facto expſſa. vt cū offenſus
offendentē releuat genuflexū ante eū. vel cuꝫ di
cit dn̄s parcat vobis ⁊c̄. Terciū aūt. i. actionē in
iuriarū nō teneť dimittere niſi facta ſatiſfactiōe
Sed aduertendū circa ſigna rancoris q̄ quedā
remota ſunt ⁊ q̄dam ꝓpinqua que ingerūt ꝓba
bilem ſuſpitionē de rancore. vt cū aliq̄s nō vult
vnq̄ iniurianti loqui. vel obuians ei diuertit
ab eo. aut curuo vultu ſemꝑ eū reſpicit et hmōi
Et iſta ſigna nulli licꝫ retinere nec ante nec poſt
ſatiſfactionē ſibi factā. q̄ꝛ ab oī ſpecie mali abſti
nendū eſt ſm aplm. Un̄ talis nō dꝫ talia ſigna
facere ꝑ que ꝓbabiliter credať eſſe in odio. Si
gna vero remota ſunt que nō ingerūt de odio ar
gumentū licet odiū ſeq̄reť. vt ſunt ſubtractio fa
miliaritatis ⁊ ſeruicioꝝ aliquoꝝ. ⁊ ſilia Et illa li
cet retinere oībus ſiue ante ſatiſfactionē ſiue pꝰ
dūmodo nō fiat malo aīo. ſed pro maiori ſui ⁊
alterius pace. non tn̄ teneť iniuriatus. querē
re cōciliationē iniuriātis ipo nō penitēte niſi ica
ſu. ſ. cū crederet ꝓbabiliter q̄ ꝓpter hoc liberaret
aīam eius a mortali odio. ⁊ nō eſſet occaſio ma
li. puta q̄ꝛ ex hoc iniurians ſuꝑbiret vel audaciā
ſumeret ſimilia faciendi. vñ oñderet ex hoc aliis
iniuriatū offendiſſe ⁊ hmōi. hec oīa Umb. in ex
poſitione regule beati Aug. Debet aūt fieri ſatiſ
factio vel reſtitutio infamie vel fame q̄cit' po
teſt ⁊ adeſt oportunitas ſine aliis periculis.

De quarta dā §. IIII.

nificatione. ſ. rerū exterioꝝ. Notanduꝫ primo q̄
reſtituēda eſt res rapta vel furata vel alio modo
vſurpatiuo habita in ꝓpria ſpecie. imo indiui
duo ſi ipa habeť. nec pōt dari alia ꝓ ea eiuſdem
bonitatis. niſi forte pecunia cōtra voluntatē dn̄i
ipius rei. iij. q. i. reintegranda ſunt oīa ſpoliatis
⁊ hoc verū niſi in caſu cū vſurpatio rei aliene eſ
ſet oculta. ⁊ ex reſtitutiōe eius in ſua ſpecie dete
geretur raptor. vel aliud incōueniens ſequereť.
tunc. n. ſufficeret dare preciū eius. Scḋo notan
dū q̄ ſi ipa res male ablata periit morte. vt aīal
vel ſibi auferreť nihilominus reſtituere tenetur
ſm Rai. ⁊ alios. Si aūt deteriorata eſt in bonita
te. vel diminuta in precio. ſupplendū eſt preciuꝫ
q̄ꝛ debuit reſtitui eiuſdē bonitatis. ſm Rai. Nā
ſi equus vel bos ablatus penes raptorē eſt debi
litatus ita q̄ extimeť valere. v. floreñ. qui prius

valebat.x.reſtituet.x.non.v. Similiter ſi furat⁹
eſt ſextariū frumēti valentē tūc.xl.ſolidos cuꝫ re
ſtituit valet.xx.duo ſextaria tenet̄ reddere.vl'.xl.
ſolidos.nec ſufficeret reſtituere ſextariū ſꝫ Rai.
⁊ Al. imo ⁊ ſi illo intermedio inter vſurpationē
⁊ reſtitutionē plus valuit ꝗ̄ tpe vſurpatiōis il-
lo pluri precio reſtituet ſm aliquos. Tenet̄ etiā
raptor pro reſtitutione dāni petere remiſſioneꝫ
de iniuria ſaltē per interpoſitā pſonā vl' per ſe ex
preſſo noīe furis vel ſuppreſſo ſm ꝙ q̄litas ne-
gocij requirit ſi eſt maniſeſtū vel ocultū. Tercio
nota ꝙ ſi eſt res fructificans tenet̄ reſtituere reꝫ
cū oībus fructibꝫ inde ꝑceptis ⁊ qui percipi po-
tuiſſent a diligente poſſeſſore. puta agrū vſurpa
uit alteri ex quo nō percepit de fructibus niſi.xx.
ſextaria frumēti. q2 male fecit cultiuare. vbi.xxx.
percepiſſet diligens cultiuator annuatim. tal' re
ſtituere tenebit̄ nō ſolū.xx. percepta ſed.xxx. Siīr
ſi equū furatus eſt cū quo lucratus eſt mēſatim
vnū florenū. vbi dn̄s lucratus fuiſſet vnū cū di
midio tenebit̄ reſtituere ad rōem vnius floreni
cū dimidio per mēſem. Et intelligitur hoc dedu
ctis expenſis factis in vtilitatē ⁊ cōſeruationem
ipius rei neceſſarijs tn̄ nō ſuperfluis. ⁊ expenſis
factis cauſa colligendoꝝ fructuū hm̄ōi. n. dedu-
cuntur tam a male fidei ꝗ̄ bone fidei poſſeſſore.
Rai. ⁊ Tho. Dāna etiā q̄ paſſus dn̄s eſt ex carē
tia rei ſue tenet̄ ſatiſfacere. extra de iniur. ⁊ dam.
da. c. ſi culpa. Tho. ⁊ Rai. Item q̄rto nota q̄n-
do plures cōcurrūt ad furtū vel dānum faciēdū
ita ꝙ vnus non faceret ſine altero quilibet tenet̄
inſolidū. i. ad totū dānum reſtituendū ⁊ reſtau-
randū quouſqꝫ illi ſit ſatiſfactū integraliter. Illo
aūt reſtaurato ad plenū per vnū illoꝝ. tenet̄ po-
ſtea quilibet alioꝝ ꝓ parte ſua ſatiſfacere ei q̄ to-
tum reſtituit ſm Tho. Rai. Inno. Hoſti. ⁊ ali
os. extra de homi. c. ſicut dignū. puta cū duo vl'
plures vadūt ad furādū aliq̄d. ita ꝙ vn⁹ n̄ iret
vel faceret ſine altero. ſiue cuꝫ multi ſtipendarij
bellant iniuſte. ita ꝙ vnus nō faceret ſine alio ꝓ
cipue principalibꝫ multi cōſiliū preſtant ad faci
endum extorſiones. vel expellēdo iniuſte aliquē
ciuem. ita ꝙ ſine aſſenſu eoꝝ nō poſſet fieri. tenē
tur oēs inſolidū. De his tn̄ plene habes ſupra ti
tu. i. c. xiij. Quinto nota ꝙ cū duobꝫ vel pluribꝫ
exiſtentibꝫ heredibꝫ vſurarij vel raptoris ſi alter
factus eſt nō ſoluēdo alius ſic. vnus tenet̄ inſo-
lidum. Si plures ſunt q̄libet tenet̄ ꝓ parte ſua
ad reſtituendū que vſurarie ⁊ vſurpatiue acce-
pta ſunt ab illis. vſqꝫ ad q̄ntitatē que peruenit
ad eos hereditarie. Nam oēs res hereditarie ob-
ligate ſūt. extra de vſu. c. cū tu. Hoſti. Ber. Gof.
⁊ Io. an. ad vltra aūt ꝗ̄ percepit de hereditate ꝓ
dicti vſurarij vel raptoris nō tenet̄ ꝗ̄uis nō eſſꝫ
pro illa ſatiſfactum in totū creditoribꝫ vſurarū
vel rapine. Sed q̄d ſi heredum vſurarij alter fa-
ctus eſſet nō ſoluendo. nūquid alter tenet̄ inſoli
dum. Rn̄det ad hoc glo. de vſuris in. c. Tua noſ
⁊ dicit ꝙ ſic q̄ntū ad ipm ſaltē de hereditate ꝑue
nit. Nā ⁊ hereditaria res obligari vid̄r extraneo
Cū iſta opīone vid̄r cōcor. Io. an. ⁊ Car. Sexto
nota ꝙ recipiēs a religioſo cōtra voluntatē ſupe
rioris ſui tenetur illud reſtituere niſi illud extre
ma neceſſitate recepiſſet. ar. xij. q. i. Non dicatis
⁊ recipiens ab ipo p̄lato religioſo ſine cā rōnabi
li ſꝫ ex parētela vl' turpitudīe tenet̄ ad reſtituen-
endū monaſterio. Filia religioſi vel abbatis do
tata notabiliter de bonis monaſterij tenet̄ reſti-
tuere dotes. ⁊ vir eius ſi hoc ſcit. niſi forte ꝑ mo-
dum elemoſyne moderate dotaſſet.

Sed queritur §. v.

vtrum omne lucrū q̄d quis fecit ex re rapta fura
ta vel per fenus acquiſita teneatur reſtituere vl'
pauperibꝫ erogare. Ad q̄d rn̄detur ꝑ diſtinctiōeꝫ
Aut. n. talis res eſt ex ſe fructificans q̄ in ſui vſu
non conſumit̄ nec diſtrahitur. vt ager. vinea. do
mus. iumentum ⁊ hm̄ōi. Et de hm̄ōi debet reſti
tui oēe lucrū inde ꝑceptū ſm Tho. ⁊ oēs alios
Aut talis res nō eſt fructificans ex ſe. ⁊ ei⁹ vſus
eſt conſumptio. vt granū. vinū. oleum et hm̄ōi.
aut diſtractio. vt pecunia numerata. Et circa hu
iuſmodi res eſt triplex modus dicēdi. Nam qui
dam dicūt ꝙ oēe lucrū iaꝫ perceptū dꝫ reſtitui
vel pauperibꝫ erogari. q2 radice infecta null⁹ bo-
nus fructus ſequi pōt vt dicit̄. i. q. i. c. fertur. Cū
ergo radix illius lucri ſit vſura vel rapina. videt̄
etiā ꝙ fructus. ſ. lucrū exinde ſit infectū ⁊ obno
xium reſtitutioni vel erogationi. Alij vero dicūt
ꝙ ſi pecuniā raptam vel fenebrem teneat̄ in du-
bio reſtituere. ac etiā dāna que paſſus eſt is qui
ſoluit vſurā ex carentia ipius pecunie ſolute. pu
ta q2 oportuit eū accipe ad vſuram pro ſuis ne-
ceſſitatibꝫ. vel vendere res ſuas multo minori ꝓ
cio ꝗ̄ valerēt lucrū tn̄ perceptū ex pecunia fene-
bri ꝑ licita negocia nō tenet̄ reſtituere vel eroga-
re paupibus. ⁊ hoc tenēt. b. Tho. ſe. ſe. q. lxxviij.
Ricar. ⁊ Pe. de pa. in q̄rto. Io. an. ⁊ Io. cal. Et
ad rōem illoꝝ dici pōt ꝙ radix iuſti lucri non eſt
rapina vel fenus. ſed induſtria vtentis ea. Ex ſe
eīn illa pecunia nihil lucri attuliſſet et ſic nō eſt
radix infecta. q2 induſtria de ſe eſt bona. Sꝫ ſi il-
la pecunia male acquiſita vſus fuiſſet in fraudi
bus ⁊ in alijs illicitis acquiſitionibꝫ. tunc radi-
ce infecta teneret̄. Alij dicūt vt Lau. de ridol. in
ſupradicto tractatu de vſuris ꝙ lucrū ex tali pe-
cunia acquiſitum trifarie diuidet̄. Et vnaꝫ qui-
dem ptem habebit vſurarius ipe. videlicet tantū
q̄ntum debetur expenſe labori ⁊ induſtrie. q̄d bo
ni viri dirimet̄ arbitrio parteqꝫ aliā reſtituet cre
ditori ſuo. qui. ſ. ſibi dedit vſuras habito reſpe-
ctu ad damnum q̄d ille ſuſtinuit in bonis ex ca-

rentia illius pecunie. vt dicūt Tho. ⁊ ſequaces. Reſiduū tanq̄ incertū dabit pauperibꝫ. qḋ ſic probat. penes vſurariū nō debet remanere. ne .ſ. ex hoc pateat via vſuris. ⁊ inuitent hoīes ad peccandū. nec dꝫ creditori reſtitui. qꝛ tūc reciperet vſuras de ſorte ſua. ḡ paupibus eſt erogandum qꝛ regula eſt ꝙ qñ eſt aliq̄d erogandū. ⁊ non apparet cui. illud eſt paupibꝫ dandū. ar. xiiij. q. v. Non ſane. Rai. etiā conſulit ꝙ poſt reſtitutiōeꝫ ſolū vſure recepte petat vſurarius abſolutiōem ab eo de alijs. ſi teneret ad cautelā. Magne equitati videt inniti iſta vltima opinio. Tunc ſufficere videtur abſolutio que dicitur a beato Tho. cum alijs in ſua opinione.

Item queritur .§. VI.

vtrū manifeſto vſurario preſtante cautioneꝫ de reſtituendis vſuris. ſi ad p̄ces ei⁹ aliq̄s ꝓ eo fideiubeat teneat ipe fideiuſſor creditoribꝫ vſurarij vel epō vl' paupibus ad reſtitutionē oīm vſurarū extortaꝝ certarū ⁊ incertaꝝ. Ad qḋ rñdꝫ Lau. vbi ſupra dicens ꝙ Lapus de caſti. cū pluribus alijs determiauit talē fideiuſſorē nō teneri vltra vires hereditatis principalis. etiā ſi principaleꝫ ſe cōſtituiſſet. Et addit. hanc etiā queſtionē diſputauit Paul⁹ de eleaza. ⁊ determiauit ꝙ non obligat fideiuſſor vltra facultates vſurarij habito reſpectu ad tpus cautionis. qꝛ ſi tpe cautiōis principalis erat ſoluēdo. dato ꝙ facultates poſtea ſint exhauſte nō reſtitutiōe vſuraꝝ. ⁊ eris alieni. ſed ꝑ alios modos fideiuſſor remanebit ad oīa obligatus. licet. n. exceptio inopie proſit principali non tñ fideiuſſori. Sed ſi tpe cautionis principalis nō erat ſoluēdo. nō tenet vltra vires principalis. Ideꝫ tñ Paulus diſtinguit inter fideiubentē. procauentē. ⁊ ſe obligantē ad reſtitutionē vſuraꝝ ex alia cā. In primo. n. caſu non tenet fideiuſſor vltra vires. qꝛ nec etiā vltra vires reſtituere vel cauere tenebat principalis. In ſcḋo caſu ſec⁹. qꝛ principalis eſt obligatus in ſolidum. licet. n. habeat exceptionē inopie vel ſilem que exceptio vtpote pſonalis nō dirigit ad fideiuſſorem. Item ſm Ricar. in iiij. diſ. xv. qui dānificat aliquē iniuſte in ſua libertate. ſ. iniuſte ꝓcurando ipm redigi in ſeruitutē tenet ſe facere ſeruū pro eo ſi nō pōt eū aliter reſtituere libertati. niſi forte talis eſſet conditio pſone que hoc dānum intulit ꝙ notabiliter redūdaret in preiudicium boni cōis. in q̄ caſu nō tenet ſe facere ſuuꝫ ſed tenet ad oē aliud intereſſe ad arbitriuꝫ bonorū. Quātūcūq̄ aūt aliq̄s dānificaret aliquē in alijs poſſeſſionibꝫ. nunq̄ tenet ꝓ reſtitutiōe ſe facere ſeruū eius vel alterius. qꝛ vt dicit. ff. de re. iur. Libertas inextimabil' res eſt. Qꝛ aūt dicitur Exo. xxij. Si aūt nō hꝫ fur vñ reddat venundetur. iudiciale preceptū fuit. vñ hōie non obligat. hꝫ ille. Item qui emit in ſeruū. vel ancillam qui ab initio cum fuit captus in bello iuſto erat xpian⁹ l' xpiana q̄uis heretica liberꝫ dimittere dꝫ nec pōt petere preciū ab ipō ſeruo. ſꝫ ab eo a quo emit ſi inuenit. alias ſibi imputet ſicut ⁊ q̄ emit rem alienā ignorāter cōperta veritate dꝫ reſtituere dño eius. vel ſi ignorat dñm paupibꝫ erogare nō ſibi retinere. Si aūt nō erat xpianus ſꝫ ſaracenus. turcus vel tartarus ⁊ hmōi taleꝫ in ſeruum emptū vendere pōt. ⁊ poſtea baptizatū piū eſt certo tpe cōuenienti ex ſeruitio habito euꝫ libere dimittere. ſi tñ bene vtit libertate. nō tñ neceſſariū. Item ſi quis impedit iniuſte aliquem ab officio vel beneficio iā obtento. puta ꝓcurans ſibi auferri ex aliq̄ ſiniſtra cauſa ⁊ falſa tenet ad ſatiſfaciendū de toto ſm Tho. ⁊ Ricar. in quarto. diſ. xv. Secus ſi iuſte hoc ꝓcurat. puta quia meretur priuari ex defectu ſuo. Sed ſi impedit a beneficio ꝯſequēdo. non tenet ad tantū q̄ntuꝫ eſt beneficiū. ſed ad arbitriū boni viri ſm Tho. ⁊ Ricar. Qḋ intelligendū videt qñ hoc facit ex odio ⁊ malicia. Nam ſi faceret vt ſibi vel amico ſuo magis ꝓuideret q̄ illi. puta teſtator aliquis vult legare Ticio centū. ⁊ ego rogo ꝙ potius leget mihi. vel cuidā pſone mihi magis dilecte. et ille facit ſic. Talis ſm Pe. de pal. in q̄rto. nulli tenetur. qꝛ nulli aufert ius ſuū. Nam illi nullū ius erat acquiſituꝫ ⁊ nemini facit iniuriā q̄ vtitur iure ſuo. Cuilibet. n. licet ſe recōmendare alteri vt ſibi donet vel leget precipue cū indiget.

Item queritur .§. VII

vtrū clerici teneant reſtituere illos fruct⁹ quos voluptuoſe conſumūt nō facientes ſeruitiuꝫ in eccleſia. ſ. officiando. Rñdeo ſm Archi. di. xliiij. vtiq̄ tenent. ⁊ hoc tripliciter. Primo rōe dati. Nam illa bona tali eccleſie iō data ſunt vt offerātur preces ⁊ ſacrificia ꝓ ipis qui dederūt ⁊ et reſiduo alantur paupes. Ad qḋ facit verbū Pieri dicentis. Tibi o ſacerdos de altario viuere ñ luxuriari ꝑmittitur. diſ. xliiij. §. i. ⁊ qui hoc nō facit infideliter agit. Scḋo rōe ſacrilegij. quia defraudant totā eccleſiā quā ſuis precibꝫ ⁊ officijs iuuare debent ⁊ ei prodeſſe. vñ Alexander papa. Ipſi ſacerdotes pro pplō interpellant et peccata populi comedūt. qꝛ precibus ſuis ea debent. i. q. i. Ipſi. Tercio rōe odij. qꝛ ꝓuocant iram dei contra pplm. Grego. Cum is qui diſplicet ad intercedendū mittitur. irati anim⁹ proculdubio ad deteriora ꝓuocatur. diſ. xliiij. §. i. Qḋ verū eſt qñ populus eſt cā malicie ſacerdotis. Sed quid ſi facit ſeruitiū eccleſie. ſed in mortali perſeuerat. Rñdeo non videt teneri de fructibꝫ. ⁊ rō eſt. qꝛ mali miniſtri orōes cōmunes. vt officia miſſe ꝓ ſunt viuis ⁊ defunctis. ſm Tho. in q̄rto. Sed quid de horis omiſſis. nūquid tenet reſtaurari

totum. Rñdeo ſcḋm Archi. ex equitate deberet ſi/
bi iniungi in penitentia ſi poſſet. ſed tñ non eſt
neceſſarium. ſed in hoc penitentia eſt arbitraria
ſicut in alijs. Et idem ſentire videtur Pe. de pa
lu. in quarto.

Capitulũ tercium vbi ſit fienda reſtitutio.

QUantũ ad terciũ

principale. ſ. vbi fiẽda eſt reſtitutio.
Circa hoc diſtinguendũ. q2 aut pſo/
na cui fienda eſt reſtitutio ſcitur aut inquiren/
do ſciri poteſt. aut omnino ignoraꝫ. ſi aũt ſciꝫ vel
inquirendo inueniri poteſt ipẽ vel eiꝰ heres ipo
mortuo. in loco vbi facta eſt rapina vſura vel dã
num ſi vterqꝫ ibi eſt. vel vbicunqꝫ ad inuicẽ cõ/
ueniunt creditor ⁊ debitor. Si aũt alter eſt ab/
ſens a loco vbi facta eſt vſurpatio vel dammifica
tio. mittetur expenſis eius qui ſe abſentauit de
loco. Si igiꝫ is cui facienda eſt reſtitutio eſt ab
ſens. puta q2 mutauit domiciliũ mittet ſibi rem
ablatam ſeu pecuniã ipẽ qui abſtulit expenſis il
lius cui habet reſtituere ſi ꝓ ſe abſentauit a di/
cto loco is qui rem vſurpauit ſuis ꝓprijs expen/
ſis tranſmittet rem vel pecuniã ſcḋm Hoſt. ⁊ Jo.
an. Et hoc ꝑ talem modũ ꝙ nõ detegaꝫ peccatuꝫ
ſi peccatuꝫ eſt ocultũ. ar. ij. q. i. Si peccauerit. vl'
etiã poteſt creditori ſignificari. precipue quãdo
eſt multũ remotus a debitore oculte. vel manife/
ſte ſcḋm ꝙ expedit ⁊ ſcḋm ꝙ creditor ordinat vel de
mittenda illa re. vel reſeruanda vel alicui danda
ſic agat debitor ⁊ liber erit. Si aũt ſuo ꝓprio mo
tu rem illã deſtinaret ſeu pecuniam debitor. ⁊ in
via periret vel auferretur ſibi periret. ⁊ adhuc te/
neretur ad ſatiſfactionẽ ſcḋm Jo. in glo. vel etiaꝫ
ſi ſperatur cito venturus ad locũ poteſt rem ſibi
ſeruare. ⁊ ſcḋm Tho. ⁊ Hoſti. ⁊ Jo. an. in edem ſa
cram deponere vel alio tuto loco. Aut ſi res ẽ par
ui valoris ⁊ creditor multũ diſtans ⁊ abũdans
poteſt ſcḋm Guil. ꝓ anima eius paupibus eroga
ri. Si ignoraꝫ nec perquirẽdo inueniri põt cui
reſtitutio fieri debet. tunc eroganda ẽ res ablata
vel precium ei paupibus pro anima illius in lo/
co illo. vbi facta eſt rapina vſura vel dãnum. vel
in loco in quo inhabitat is cui fienda eſt reſtitu
tio. Et hoc ideo. quia melius eſt ꝙ vicini ſentiãt
cõmodũ inde qꝫ extranei. Cum etiã q2 veriſimi
lius eſt ibi repiri dãnum paſſum vel heredẽ eiuſ
Jta notat Hoſti. Jo. an. ⁊ Jcḃ. de ligu. vel fiat
ſaltem hec erogatio ad arbitriũ dioceſani vbi fa/
ctum eſt dãnum vel rapina ſcḋm Rai. Si tñ non
cõmode fieri poſſet in dicto loco cum hoc non ſit
neceſſariũ poteſt tũc ⁊ debet alibi fieri ſcḋm Guil.
Sed ⁊ b. Tho. in huiuſmodi caſu nihil dicit de
loco determinato. ſed ꝙ pro anima illius cuius
res erat debet pauperibus erogari. vnde ⁊ magi/
ſter Hugo peritus in vtroqꝫ iure. ⁊ frater Cla/
rus dicebant ꝙ cum pauperes ſint. ⁊ vnũ mem
brum corpore eccleſie. nec ab hac vnitate ſeque/
ſtrentur ꝓpter locorum diſtantiam. ſufficit reſti
tutio incertorum detur quibuſcunqꝫ paupibus
etiam alterius prouincie qꝫ vbi facta eſt rapina
vel damnum. ⁊ maxime qui ſunt magis paupe
res chriſti ⁊ vtiliores eccleſie dei ⁊ ſaluti aĩarũ
Et ex hoc apparet ꝙ locus nõ eſt de neceſſitate re
ſtitutionis ſed de congruentia. Jdem tenet Fe/
dericus de Senis conſi. xxxij. opis ſui. Vſure ta
men incerte extorte ꝑ vſurarios manifeſtos quõ
debeant reſtitui. in quo loco ⁊ per quem dioceſa
num. habes ſupra titu. primo.

Quãuis quod ha .§. I.

betur in iſto §. non ptineat ad vbi. ſed magis ad
quid tñ hic notabiꝉ. Queritur vtrum fideiuſſor
poſſit repetere a debitore vſuras quas pro eo ſol
uit creditori penes quẽ pro ipo debitore interceſ
ſit. Ad quod rñdet dñs Lau. de ridol. ꝙ Jo an.
in queſtionibus mercurialis ſup regula Dam
num. de re. iuꝛ. li. vi. hanc queſtionem explanat
notabiliter. ⁊ ex eius dictis elicit. xi concluſiões
Quarum prima eſt talis. Nõ recipit fideiuſſor
a debitore obligationem ſciente ⁊ contradicente
vſuras debitori ſuo ſolutas. nec etiã ſortem. nec
quid aliud inutiliter impenſuꝫ. Plus eſt. n. cõ/
tradicere qꝫ non conſentire. extra de ſimo. c. Si/
cut tuis. Scḋa concluſio eſt non repetit a debi/
tore ſciente ⁊ patiente ſed nõ mandante obliga/
tionem fideiuſſor vſuras vel indebitum ſolutaſ
vel ſolutuꝫ creditori ⁊ ſibi imputet ꝙ ſe obtulit.
extra de re. iuꝛ. bona fides li. vi. Repetit tamẽ ſor
tem ⁊ indebitũ quod ſoluit. Tercia concluſio ẽ.
non repetit a debitore ſciente ⁊ mandante ipum
obligari ꝓ ſorte tantũ fideiuſſor ſoluens vſuras
tum quia fines mandati exceſſit. tum quia ad il
las obligatus non erat. Quarta concluſio ẽ. nõ
repetit a debitore fideiuſſor vſuras ſciente ⁊ mã
dante ipm in oẽm caſum. vel ſimpliciter obliga
ri ſiue fideiubere. patet. q2 in generali mandato
non incluſit indebitũ. de quo veriſimiliter ĩ ſpe
cie non mandaſſet. de reg. iuꝛ. in generali li. vi.
Quinta concluſio eſt repetit a debitore ſciente ⁊
mandante ipm pro vſuris cũ ſub nomine ſortiſ
incluſit eas. vt eſt moris obligari ſeu fideiubere
ipẽ fideiuſſor vſuras. quoniam iuſte credere po
tuit illam ſortem totum debitum. nec preſume/
re debuit illud indebitum ſub nomine ſortis ꝓ
mittere. extra de preſũp. Quia veriſimile. Sex/
ta concluſio eſt repetit a debitore ſciente ⁊ man/
dante nominatim pro vſuris fideiubere fideiuſ
ſor creditori ſolutas ſi iurauit illas ſoluere. ⁊ iſta
eſt communis opinio. extra de fideiuſſo. c. ij. Et
iſtam opinionem approbat Jo. an. habet tamen
fideiuſſor optionem ſoluendi. vel abſolutionem

petendi ſicut habet debitor. Septima concluſio
eſt. repetit a debitore etiã nominatim mandan/
te pro vſuris fideiuberi ipſe fideiuſſor vſuras cre
ditori ſolutas. etiam ſi non iurauit creditori il/
las ſoluere ſi ipſi fideiuſſori debitor indemnitatẽ
iurauit dum alias propter pignora data vel ali/
am cauſam debitori fuerit expediens vſuras ſol
ui. extra de fideiuſſo. c. peruenit. Octaua conclu
ſio eſt. non repetit a debitore ſciente ⁊ mandante
nominatim pro vſuris fideiuberi ipſe fideiuſſor
creditori ſponte ſolutas ſi non iurauit creditori
illas ſoluere. nec debitor iurauit fideiuſſori indẽ
nitatem nec expediebat creditori propter pigno
ra data. vel aliam cauſaꝫ ipſas vſuras ſolui ⁊ hoc
de iure fori. Sed opinio theologorum que ſm̃
Jo. an. multum fauet equitati eſt ꝙ vrgeatur de/
bitor ad ſoluendum in foro conſcientie. extra de
re. iur. Scienti li. vi. Nona concluſio eſt. nõ re/
petit a debitore ſciente ⁊ mandante nominatim
ꝓ vſuris fideiuberi ipſe fideiuſſor vſuras ipſi cre
ditori coacte ſolutas ſi non iurauerit creditori il
las ſoluere. nec iurauit fideiuſſori indemnitatẽ
nec expediebat creditori propter pignora data vel
aliam cauſam vſuras ſolui ſi fuit ipſe fideiuſſor
in culpa vt quia non excepit. ſecus ſi non fuit in
culpa. Decima cõcluſio eſt. ꝙ in omni caſu quo
poteſt a debitore fideiuſſor vſuras repetere debet
intelligi ſi non interuenit fraus perſone ad perſo/
nam conſtituentis ob hoc fideiuſſorem. de priui.
ca. quanto. Undecima concluſio eſt. ꝙ omni ca/
ſu quo fideiuſſor a debitore vſuras repetere põt.
poterit illas repetere a creditore cui ſoluit. ff. mã
dati. l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus.

Capitulũ quartum ꝑ quos debet fieri reſtitutio.

Quantuꝫ ad quar
tum. ſ. ꝑ quos fieri debet reſtitutio.
primo dicenduꝫ de incertis. poſtea
de certis. Queritur ergo vtrum diſpenſatio in/
certorum debeat fieri ꝑ eum qui habet reſtituere
vel alium cui cõmiſerit. aut ſolum ꝑ dioceſanuꝫ
Rñdeo. Circa hoc ſunt varie opiniones ⁊ cõtra
rie. Hoſti. ſup. c. cum tu. extra de vſuris. ⁊ in ca.
cuꝫ ſit. extra de iudeis. ⁊ in ſumma ſua. de peni.
§. ſꝫ. iuxta ſi. tenet ꝙ vnus de caſibus ꝑtinentibꝰ
ad epiſcopũ eſt reſtitutio male ablatorum incer/
torum. Quod etiam tenet Jo. an. de pe. ⁊ re. c. ſi
epiſcopꝰ. li. vi. in glo. Et de re. iur. peccatũ li. vi.
Ad qđ videtur facere qđ habetur. xij. q. i. precipi
mus. Adducit etiã aliquos qui tenent hanc ra/
tionem. Cum hmõi bona incerta ſint ꝓ anima/
bus eorũ quorum fuerũt fideliter diſpenſanda. ac
ꝑ conſequens eciã ipſo ſint ad diuinũ cultũ ⁊ ſub/
uentionẽ pauperum ordinata. Solus aũt eccleſia/
ſticus prelatus ſit rector ⁊ moderator diuini cul
tus. ⁊ pater pauperum. ⁊ diſpenſator rerum diuino cul
tui ordinatarum. vt patꝫ. lxxxvij. diſ. c. Diuine. ⁊ in
multis alijs ca. Jdeo ſm̃ iudiciũ eius incerta de
bita ꝑ eũ diſpenſanda ſunt. Archi. aũt in q̃daꝫ
queſtione diſputata ꝑ eum in roſario. xiiij. q. v.
Non ſane. tenet contrariũ. Et dicit ſniam Hoſti.
ſcꝫ circa hoc ſupradictã eſſe verã in caſu vbi nul/
lus deputatus eſt a teſtatore qui hoc exequatur. vt
xij. q. ij. De laicis. Ubi vero certa perſona deputa/
ta eſt a teſtatore illa perſona dꝫ exequi vt in predi/
cto ca. de laicis. ⁊ extra de teſta. c. tua nobis. imo
credo ꝙ ipſe raptor incerta q̃ debent pauperibus ero
gari põt ipſa pauperibus erogari. abſqꝫ licẽtia ⁊ au/
toritate epi vel alterius iudicis eccl'iaſtici. vt ſatis
colligitur. extra de vſur. c. cũ tu. Et hoc etiam in
nuit clare glo. extra de homi. c. ſicut dignũ. §. eos
Nec obſtat illa decre. extra de iudeis. Cum ſit ꝑ
quã ꝓbat Hoſti. ſuã opinionẽ. Nã illa decre. lo
quitur de iudeo nõ de xpiano. cuius actus vel diſ
penſatio merito habetur ſuſpecta ab eccl'ia quo ad
xpianos. ideo iuſte ⁊ bene dicit ibi ſm̃ ꝓuidenti
am dioceſani. que ſuſpicio ceſſat in xpiano. ⁊ ſic
nõ dubito ꝙ epiſ non hꝫ ſe intromittere de tali/
bus. hec Archi. Jo. de lig. Jdeꝫ ſentit ⁊ adducit
hanc rõem. Qui indebitũ extorſit obligatus eſt
ex maleficio. vel quaſi illis quibus extorſit ſi extant
alias pauperibus. Et regula hꝫ ꝙ debitor põt ꝑ ſo
lutionẽ ſe liberare. Inſti. quibus mo. tol. obli. ꝑ to
tũ. Tu qui dicis contrariũ da mihi caſum expreſ/
ſum contra regulã. Nec eſt verũ ꝙ ſit in dicto. ca.
Cum ſit. quia nõ loquitur in xpiano ſed in iudeo. vt
dixit Archi. Hanc opinionẽ ſequũtur Paulꝰ ⁊
Zenze. ſup cle. i. de priui. hoc etiã conſuluerunt
Jo. cal. ⁊ Recuperꝰ. Sꝫ ⁊ dñs Hugo vtriuſqꝫ
iuris peritus. ⁊ frater clarus vt habetur in quadaꝫ
ſummula. concordauerũt in hoc ꝙ nullũ ius expreſ/
ſum hoc dicit nec in decretis nec alibi niſi ꝙ epiſ
eſt ꝓcurator pauperum. Illud vero adaptatur. ꝙ põt
ꝓcurare de ſuo ꝓprio ſi habet vel de bonis eccl'ie
id eſt fructibus vel alijs modis. Sꝫ quia ſacerdotes
ſimplices ſunt imperiti ꝑ maiori parte. epiſcopi ve/
ro reputantur ſufficientes. hinc inoleuit ꝙ hmõi
reſtitutiones remittantur ad epos. Unde ſi confeſſor
peritus ſit ⁊ ſciat in hoc ſufficienter conſulere nõ
eſt neceſſe remittere ad epos. hec ibi. Huiꝰ etiaꝫ
ſententie eſt Jo. mo. hoc etiam innuit Inno. ex
tra de immu. eccle. c. Quia plerique. ar. xxiiij. q. iij
c. Si quis romipetas. Ad rõem aũt ſupius in/
ductam pro alia opinione poſſet rñderi ꝙ q̃uis
epiſcopi ⁊ prelati ſint diſpenſatores rerum datarũ
eccleſijs. non tñ ſequitur. ꝙ ſint diſpenſatores
omnium que ſm̃ deum ſunt in diuinum cul/
tum. ⁊ in paupes eroganda ſed ſoluꝫ in diuinũ
cultum iam ordinata vt redditus eccleſiarum ⁊
huiuſmodi. Nam ſi eſſent diſpenſatores erogã/
dorum omniũ. ſm̃ hoc eſſent diſpenſatores om̃

Capitulū quartū.

ſuperfluorum que diuites ex diuino precepto de-
berent pauperibus erogare quod a nullo conce-
ditur. Sed ⁊. bea. Tho. ſe. ſe. q. lxij. dicit ꝙ ſi ille
cui fieri debet reſtitutio omnino ignotus eſt de-
bet reſtitui ei ſicut poteſt. ſcilicet dādo in elemo-
ſynas pro ſalute eius ſiue ſit mortuus ſiue vi-
uus. premiſſa tamen diligenti inquiſitiōe eius
Et de autoritate epiſcopi nihil dicit Scotus in
quarto. di. xv. dicit. Si queras ꝑ cuius manus
debeant talia ſcilicet incerta diſpenſari. Rñdeo
ꝙ non inuenio quis neceſſario ſit determiatus
mediator in iſta pauperibus diſpenſanda. Vi-
detur autem mihi ꝙ ꝑ ſeipſum conſilio tamen
boni viri poteſt pauperibus erogare hec. quia ta
li mediatori ad diſpenſandum tribui poſſet de
cuius fidelitate preſumeret. ⁊ tamen ſibi appro-
priaret. vel in alios vſus conuerteret ꝙ̃ deberet.
Vnde vbi lex diuina vel eccleſiaſtica non ligat.
ſequenda eſt ratio naturalis. Illa autem dictat
ꝙ qui tenetur reſtituere magis hoc faciat ꝑ ſe ꝙ̃
ꝑ alios. non excludendo tamen ꝑ hoc. conſilium
boni viri. ſed includendo. hec Scotus. Quidā
alij faciunt circa hoc diſtinctionem vt videlicet
quantum eoꝝ in quibus competit repetitio vt
furto. rapina. vſura. fraude ⁊ huiuſmodi. diſpen
ſatio incertorum ptineat. ad epiſcopum. ſed ali-
orum vbi non competit repetitio. et ſi erogatio
fienda ſit paupibus vt in ludo. iniuſte acceptis
a iudice pro iudicando vel a teſte ꝓ teſtimonio.
meretricio ⁊ huiuſmodi. quilibet pro ſe poteſt diſ
penſare. vel de conſilio cōfeſſoris. Ego credo ſen-
tentiam ſ. opinionem Archi. ⁊ ſequaciū omni
no veram ⁊ ſimpliciter. excepto vno caſu. videli
cet in incertis publicorum vſurariorum. quē ca
ſum non dubito omnes alios excepiſſe intende
re. quia ibi expreſſe ⁊ clare ius prouidit. vt ſcilicet
ꝑ diſpenſationem dioceſani talia incerta deter-
minentur ⁊ diſpenſentur. vt extra de vſu. ꝙ̃ꝗ̃.
li. vi. vbi traditur forma de huiuſmodi. de q̄ ha-
bes ſupra ti. i. c. xij. §. xviij. In hoc ergo caſu tan-
tū poteſt intelligi quod dicitur ꝑ terciam opini
onem. ſcilicet in vſuris publicis incertis. Et ſi
queritur vtrum epūs poſſit per ſua ſynodalia hoc
ſtatuere. vt. ſ. ſibi retineat diſpenſationem incer-
torum ⁊ alius non poſſit ſe intromittere. Dicit
in hoc caſu Io. de lig. ſup. c. cum ſit. de vſuris ꝙ
quicquid dicat Io. an. dubium eſt an poſſit. Et
Io. cal. in quodam conſilio ſuo dicit expreſſe ꝙ
non pōt Hugo. ⁊ frater Clarus dicūt ꝙ nō po-
teſt epūs de iure excōmunicare ſacerdotes qui ſe
intromittunt de diſpenſatione incertoꝝ.

Quātum ad ſecū .§.I.

dum. ſcilicet ꝑ quos debet fieri reſtitutio certoꝝ
Ad quod reſpondetur ꝙ ꝑ eum qui abſtulit ſeu
recepit vſuras ⁊ male ablata. poteſt etiam ⁊ per
aliam perſonam quancunqꝫ facere. In hoc enī
vera ē regla iuris. Qui ꝑ aliū facit ꝑinde eſt ac
ſi per ſe facere videatur. de regu. iur. in vi. Si ta
men vicium vſure vel furti vel alterius damni
eſt ocultum. ⁊ reſtitutio oculto modo per ſe vel
ꝑ alium fienda eſt. vt non detegatur ꝑſona. ar-
gu. vj. q. i. c. Si peccauerit. Caueat etiam dilig-
ter ꝙ cum ꝑ alium facit ita faciat caute ꝙ is re-
cipiat cui debet. ⁊ non ille ſibi retineat. quia nō
eſſet ꝓpter hoc liberatus. nec confidat de predica
toribus ⁊ confeſſoribus ⁊ queſtuarijs qui que-
runt pecunias non animarum ſalutem Et ſi is
qui rapinam. vel vſuram. vel fraudem fecit nō re
ſtituit cū heres teneatur ad oīa onera defuncti
inquantum ſufficiat hereditas. tenet ⁊ ipſe face-
re dictam reſtitutionē. extra de vſuris. c. Micha
el. Et eadem ratione heres heredis. ⁊ ſic in infi-
nitum cū ſcitur ab eis hereditas obligata ad re-
ſtitutionem ꝓpter vſuras ⁊ rapinas ⁊ damna a
prioribꝰ facta. Et vbi nō ſufficeret hereditas ad
ſatiſfaciendum tenent legatarij ⁊ donatarij quia
legari nō poteſt nec donari alienum. Nec excuſa
rentur heredes ſcientes vel dubitantes vel meri
to dubitare debentes ex publica fama. vel ſcriptu
ris vel ex fideli relatu teſtatorē illicitos ꝯtractus
feciſſe. vel vſurarios. ex hoc ꝙ nullus ponit que
relam ſuper hoc. vel poſtulat aliquid ab eis vt
debitum. ſed debent diligenter inquirere verita-
tem quantum pñt. Et ſi inueniunt ſic eſſe noti
ficent vel notificari faciant illis quibꝰ debent ſe
offerentes ad reſtitutionem. ⁊ ſi non inuenirē-
tur aliqui paupibꝰ eſt erogandum. Alias eēt in
eis ignorantia craſſa que nō excuſat. diſ. xxxiij. §.
ſi. Et ꝙ̃uis defunctis nō proſit dicta reſtitutio
ſi deceſſerūt impenitētes. prodeſt tamen imo ne
ceſſaria eſt ipſis heredibus ſi volūt ſaluari. quia
non dimittitur peccatum niſi reſtituatur abla-
tum. de re. iur. li. vi. Si autem licitam artem ex-
ercebat. vel patrimonialia tantū habebat teſta-
tor. nec apparet ex fama. vel ſcripturis de illicitis
contractibus ſeu alieno preſumere debent eum
iuſte acquiſiuiſſe. quia nemo iudicandus eſt im
memor ſue ſalutis proprie ⁊ diuini timoris. i. q
vij. Sancimus. ⁊ precipue in mortis articulo.
Item nota ꝙ dicit Hoſti. in ſumma ti. de vſu-
ris. ꝙ ſi aliqua honeſta ꝑſona puta ſacerdos vel
epiſcopus tractet inter debitorem ⁊ creditorem
de ſatiſfaciendo. et dicat creditori taliſ mediator
tantum faciam tibi reddi. ſi ex corde reſiduum
dimittas. non decipias me. quia mediator ſum.
nec debitorē cuius anime ſalutem quero. et cre
ditor reſpondet ſe ex toto corde liberare ipſum
debitorem. quare non dicam ipſum liberatum
non video. nec cura qualitercunqꝫ ſit ſatiſfactū
dummodo ſit ei ſatiſfactum. Si qui moueant
in contrarium. hoc faciunt in odiū vſurarioꝝ

Si quis.n.ex alia cā alīq̄ iniuriet̄. equidem hoc
admittit q̄libet theologus ꝙ ꝯcordia inter ꝑtes
poſſit tractari.⁊ ꝑs eius qd̄ deberetur ex pacto re
mitti.alias titulus de tranſactionib' inutil' eſſet
Et quare nō idem de vſura. Dicendū ḡ ⁊ tenen
dū ꝙ precib' poſſit vel iuſſu iudicis vel pactione
partiū remiſſio fieri.⁊ ſic dicā vſurariū abſolu/
tum.h̄ Hoſti. Que quidē intelligo vera eſſe in
foro ꝯtentioſo.nō in foro conſcīe q̄ntū ad ea que
dubia eſſent vtrum deberēt dari an nō.q̄ rōnes
ſunt ad vtranq̄ ꝑtem.vel cū dubiū eſt q̄ntū de/
beat ſatiſfieri ꝓ aliquo dāno dato. Et ad hoc faci
unt rōes quas inducit ip̄e Hoſti. Sed vbi cer/
tum ⁊ clarū eſt debitū ⁊ rōe vſurarū vel alterius
vſurpationis niſi creditor liberaliter remittat il
lud qd̄ remittit.etiā ſi de mille.x.tantū remitte/
ret.ſi hoc facit q̄ putat ſe aliter nō poſſe reſiduū
habere.nil valet illa remiſſio facta ex publico pa
cto quo ad aīam.vnde cum mercator infortunia
paſſus fallit.⁊ ocultans m̄lta ex bonis ſuis mo/
bilibus vt nō ꝑueniant ad man' creditorū que/
rit cōpoſitionē cū eis de minori q̄ntitate q̄ȝ debe
at.puta promittit rn̄dere ſingulis creditoribus
ad rōem.xv.ſolidorū pro libra cū tn̄ poſſet totum
dare vel cedere bonis.cui cōpoſitiōi aſſentiūt cre
ditores.⁊ ita recipiētes liberant eum de reſiduo.
Certū eſt q̄ quo ad deū adhuc tenet̄ de reſiduo
cū illi nō ſpontē ſȝ coacte fecerīt illā remiſſionē
volentes poti' illa ꝑte carere q̄ȝ toto.quinimo ⁊
ſi cederet bonis totaliter nil ſibi reſeruādo.⁊ nō
ſufficiunt bona illa ad ſatiſfaciendum.ſi poſtea
peruenerit ad pinguiorem fortunā tenet̄ de re/
ſiduo.extra de ſo.c. Odoardus.

De damnis da .§.II.

tis ad inuicem inter ciuitates tp̄e guerre quō ⁊
ꝑ quos fieri poſſit remiſſio q̄n faciūt pacē cū cer/
tis pactis ⁊ capitul'. Nota ꝙ in quadā ſummu/
la dr̄ ſic.ꝙ q̄ȝuis ſint multi pupilli ⁊ abſentes q̄
nō aſſentiūt.⁊ forte etiā aliqui ꝯtradicūt ex pro/
uect̄.q̄ receperūt dāna iniuſte nec eis eſt ſatiſfa
ctum.nihilomin' tantū eſt bonum pacis ꝙ qui
hn̄t rem publicā gerere pn̄t cū ꝯſenſu maioris
ꝑtis ſubiectorū ſibi pactis pacis ſubdere licite et
relaxare inuicē dāna data. Et ſi fiat relaxatio ꝑ/
dicta tenet ⁊ valet. Nam ⁊ hoc mō pn̄t pro bono
reipublice ſibi tallias imponere ⁊ hmōi.q̄s ga/
bellas vocant. De bonis vero clericorū ⁊ religio/
ſorū nō pn̄t relaxationē facere laici.q̄ nō ſūt eorū
foro ſubditi.nec de bonis eccleſiaſticis permittit̄
aliqua diſpoſitio eis.vt di.xcvi. Bene pn̄t tn̄ hoc
facere prelati ſpūales terrarū ad inuicē de ꝯſenſu
⁊ ꝯuenientia clericorū ⁊ religioſorū qui dāna rece
perūt in guerra. Hanc aūt relaxationē quo ad
laicos vl' clericos intelligas de dānis datis de re
bus conſumptis. Nā res extantes vt equos pā/
nos ⁊ hmōi.qui habent ⁊ ſciunt ſua non eſſe.vt
puta q̄ iniuſtū bellū fuit ex ꝑte ſuorū.vel ſi iu/
ſtum ab his acceperūt a quib' nō poterāt ip̄a te
nere non pn̄t.vnde ſi dn̄os ꝓprios inuenire pn̄t
eis reddere teneat̄.alias ſi nō inueniūt pauꝑib'
erogare. Idem videt̄ dicendū ſi de iuſticia belli
dubitat̄. Nam vbi dare bellū iuſtū eſt.res acce/
pte efficiunt̄ capientiū.di'.i. Ius militare.que
tn̄ debent inter eos ꝓportionabiliter diſtribui ꝑ
duces belli.vt.xxiij.q.v. Dicat niſi ꝑ publicum
edictū datū ſit vnicuiq̄ qd̄ capit.pauperū aūt et
innocentū non vīdr̄ tutū bona auferre cum ſine
culpa niſi ſubſit cā non ſit aliq̄s puniēd'.de re.
iur.li.vi.pena tn̄ tp̄ali frequēter punit̄ vnus ꝓ
altero diuerſis de cauſis.vt.i.q.iiij.ꝑ totum.

De tutoribus ⁊ .§.III.

curatoribus negociorū aliorū geſtorib' filijſfami
li.⁊ hmōi.qui extorſerunt vel fecerunt rapinas.
fraudes ⁊ damna nomine alieno.ſ.pro pupillis
patronis vel patribus ſuis nil tamen eorū ꝑue/
nit ad eos.ſed ad pupillos dn̄os vel patronos vl'
patres eorū.queritur vtrū ꝑ eos debeant ⁊ poſſit
fieri reſtitutio ip̄is pupillis dn̄is vel patrib' ne
ſcientibus inuitis de bonis eorū ad quos ꝑuene
runt taliter extorta. Rn̄deo. Quidam dicūt in/
diſtincte ꝙ ſic in foro conſcientie dūmō nō im/
mineat inde periculū vite conſcīe vel fame ſi de/
prehenderent̄.aut ſcandalū ſequat̄ puta q̄ aliq̄ſ
credit̄ eſſe furatus illa qui innocens eſt ⁊ hmōi
Tales vt dicūt illi nō cōmittūt furtū oculte illa
accipientes.cū pecunia fenebris vl' ꝑ rapinas vl'
fraudes habita nō ſit eorū.⁊ rō eſt.q̄ cū ꝑ effica/
cem cām predictorū.ſ.tutorū curatorū ⁊ hmōi.et
ꝑ intermediū illorū.tale iniuſtū lucrū deuene/
rit ad manus pupillorū patronorū vel patrū.⁊
ad reſtitutionē ſint obligati iſti mediatores.iu/
ſtum eſſe videt̄ vt que cauſa illorū iniuſte abla/
ta ſunt nūc iuſte licentiā hn̄ant ea ſatiſfacere.ne
ip̄i de ꝓprio ſatiſfacere teneant̄.ar.ad hoc de reg.
iur̄. Omnis res vbi dicit Chriſo. Omnis res ꝑ q̄ſ
cunq̄ cauſas naſcit̄ ꝑ eaſdē diſſoluit̄.ꝓpterea ad
hoc agendū predicti tenent̄ ⁊ in hoc gerūt vtileȝ
curā ſui ⁊ eorū qui iniuſte detinēt aliena. Alij au
tem ꝑfectius ⁊ eque rn̄dent ꝑ diſtinctionē vide
licet.q̄ aut adhuc tales hn̄t in manib' admiſtra
tionē rerū illarū.aut nō.in primo caſu pn̄t ⁊ dn̄t
reſtituere de bonis illorū ad qd̄ ꝑuenit lucrū qd̄
hn̄t in manibus ſi nolūt remanere ip̄i obligati
ad ſatiſfaciendū de ſuo.⁊ hoc ſiue oculte ſiue ma
nifeſte.cum ſufficienti cautela ꝙ non poſſint po
ſtea ab eis repeti. Et ad hoc videt̄ facere ratio pri
me opinionis.cum regula illa. Omnis. Si au/
tem non habent amplius adminiſtrationē nūc
ſubdiſtinguendū.quia aut predicti tutores.cu
ratores ⁊ huiuſmodi.non pn̄t illa reſtituere de

ſuo. puta quia pauꝑes. Aut pn̄t. Et ſi nō pn̄t
ſufficit ꝙ denuncient principalibꝫ .ſ. pro quibuſ
fecerunt vſuras ⁊ hmōi. ſi ignorant quomō pro
eis fecerunt talia illicita lucra que ad eos deue/
nerunt. vnde ⁊ obligati ſunt ad reſtitutionem.
Et ſi nō ſatiſfaciant ipſi principales. habeant pro
poſitum ſatiſfaciendi de ſuo cū poterunt. Ad ac/
cipiendum aūt oculte a predictis ad hoc non te/
nentur nec debent. ⁊ ratio eſt. qꝛ quo ad ſe excuſa
ti ſunt a reſtitutiōe rōe impotentie. vt. xiiij. q. vi.
ſi res. Quo ad illos ꝓ quibꝫ fecerūt vſuras vel
fraudes auferendo ab eis oculte. ꝑ hoc nō proui
detur ſaluti eoꝝ cum remaneant obligati in con
ſcientia ex quo ſciūt talia fore facta nec velint ſa/
tiſfacere. ⁊ ſic nō diſſoluiť peccatū vel obligatio
quo ad eſtimationē eoꝝ. Sed nec pōt quis a pri
uata pſona cogi ad reſtitutionē male ablatoꝝ ni
ſi per iudicē eccleſiaſticū vel ciuilē. nec videť he/
ne poſſe excuſari a furto cū contractet rē alienaꝫ
inuito dn̄o. cū in vſura transferatur dominium
per hoc etiā ſe exponit pluribꝫ periculis. Si aūt
tales mediatores de quibꝫ dictū eſt pn̄t reſtitue
re. cū illi ad quoſ extorta ꝑuenerūt nolūt reſtitu
ere qui principaliter obligānť. pn̄t petere humi/
liter nō per coactionē vel fraudē a creditoribꝫ vſu
rarū ⁊ fraudū remiſſionem cū penes eos non re
manſerit pecunia fenebris. ⁊ illi qui eaꝫ habue/
runt remaneant principaliter obligati q̄ remiſſi
one obtenta libere ⁊ ſponte amplius nō tenebū/
tur ſed tn̄ principales. niſi deis fieret remiſſio.
Q̄ ſi remiſſionē facere nō vellent teneńť de ſuo
ſatiſfacere. ⁊ tūc vſqꝫ ad q̄ntitatē ſolutā pro illis
poterūt oculte recipe de bonis eoꝝ ſi alias ꝑ viaꝫ
iudicij retrahere nō pn̄t. ita tn̄ ꝙ non ſequať ſcā
dalum vel periculū que ſemꝑ vitanda ſunt. Ubi
aūt mediator talis ſic ſatiſfecit debet ꝑ aliquem
modū cautū declarare illi qui ſciebat ſe obligatū
ad illa nō amplius teneri. vt puta ſi dicat ſe nō
curare ab eo illa recipere quaſi ac ſi donaſſet. vel
declarare ſuis heredibꝫ ꝙ nō recipiant a tali pſo
na aliquid vt debitū pro tali cauſa ⁊ hmōi. Bo/
na. q. fides non patitur. vt ſemel exactum iteruꝫ
exigatur de re. iur. li. vi.

Capitulū quintū Cui fienda ſit reſtitutio.

Quantuꝫ ad quin
tum. ſ. cui fiēda ſit reſtitutio ſeu da/
tio rei ablate vel alias illicite acquiſi
te. Pro fundamēto notanda eſt diſtinctio quaꝫ
ponit. b. Tho. ſe. ſe. q. lxxij. arti. vij. dicēs. Tripli/
citer poteſt eſſe aliquid illicite acquiſituꝫ. Uno
modo. quia qđ acquiriť illicite debeť ei a quo eſt
acquiſitū. Et ſiue nō transferatur dominiū illiꝰ
rei in accipientem. vt in furto ⁊ rapina. ſiue trāſ
feratur. vt in vſura. tamen cōpetit repetitio. Se
cundo mō eſt aliquid illicite acquiſitū ita ꝙ ille
qui acquiſiuit non pōt illud retinere. nec tn̄ de/
betur ei a quo acquiſiuit. qꝛ ille cōtra iuſticiā de
dit ⁊ ipſe ꝯtra iuſticiā accepit. vt in ſimonia ⁊ in
ſimilibꝫ in quibꝫ ipſa datio ⁊ acceptio eſt cōtra le
gem dei. Tercio mō dicıť illicite acquiſitū nō ꝙ
ipſa acquiſitio ſit illicita ſed illud ex q̄ acquiritur
eſt illicitū ex q̄ transferť dominiū. nec cōpetit re/
petitio vt in meretricio ⁊ hmōi. Nam meretrix
turpiter agit ⁊ ꝯtra legē dei fornicando. ſed ipſa
acceptio vel datio pecunie ꝑ hmōi illicito nō eſt
illicita. nec ꝯtra legeꝫ dei. ⁊ hoc ꝓprie dicıť turpe
lucrum. De illicitis ğ iſto tercio mō ſm̄ Tho. ⁊
Rai. pōt dari elemoſyna. ⁊ pōt etiā retineri niſi
ſupfluum ꝑ fraudē ⁊ dolū mulier extorſiſſet. qꝛ
illud etiā reſtituendū. ⁊ ad hoc ꝑtinent lucra fa/
cta ex hiſtrionatu illicito. ex duello. ex torneamē
to. ex ſertis factis de floribꝫ ⁊ alijs hmōi. quoruꝫ
vſus cōiter eſt ad laſciuiā ex decijs factis ⁊ ex ar/
te mathematica ſeu diuinatoria. ex lucro negoti
ationis. aduocatiōis vel medicine in caſu nō cō/
ceſſo quo ad clericos. In his dixerūt aliqui nō
poſſe fieri elemoſyna qꝛ dicıť puer. iij. ca. Hono
ra dn̄m de tua ſubſtātia. Et iteꝝ. Honora deum
de tuis iuſtis laboribꝫ. vt. xiiij. q. v. Elemoſyna.
⁊. i. q. i. Non eſt putanda. ſed hoc nō eſt verū ſm̄
Tho. ⁊ Rai. ⁊ alios cōmuniter. predicta aūt ca
pitula allegata hoc intendūt ꝙ nō licet dare ele/
moſynā de male acquiſitis. que .ſ. debent certis
pſonis reſtitui. vel ꝙ nō debet q̄s facere aliqđ il/
licitum vt det elemoſynā. Et q̄uis quidā diſtin
guant vt dicit Guil. ꝙ in his que ſunt ꝓhibita
qꝛ mala. ⁊ nō puniuntur a iure niſi infamia. vt
meretriciū. duellū ⁊ hmōi. talia retineri poſſūt.
Sed que mala ſunt qꝛ ꝓhibita a iure. vt torne/
amenta. negociatio quo ad clericos ⁊ hmōi ⁊ ta
lia non pn̄t retineri ad vſum ſuū. ſed debeť pau
peribus erogari. Licet hec diſtinctio videať eſſe
probabilis. tn̄ quia pene ſunt reſtringende non
ampliande. Et qui nimis emūgit elicit ſangui/
nem. credo ꝙ in predictis oībus caſibꝫ ⁊ ſimili/
bus bonum eſt ⁊ ſalubre ꝙ penitens inducatur
ad erogandū pauperibus. non tn̄ cogendus ad
hoc. nec ſi non velit. ex hoc iudicādus eſt non eſſe
in ſtatu ſalutis ſi non velit huiuſmodi peniten/
tiam accipere ſcilicet ꝙ huiuſmodi lucra paupe/
ribus eroget. niſi in caſibus a iure expreſſis vt in
ſimonia. ⁊ idem de eo quod datur iudici ad cor/
rumpendum eum ⁊ huiuſmodi. vt infra diceť.
Scđm ergo Tho. Ray. Guil. ⁊ Inno. de hu
iuſmodi debet dari elemoſyna debito honeſtatiſ
⁊ conſilij nō debito neceſſitatis ſalutis. Et ſic in
telligitur illud. xiiij. q. v. Qui habetis. Non eſt
ergo illud ſic acceptum reſtituendum ei a quo
acceptum eſt. quia in turpi cauſa melior eſt con
ditio poſſidentis. vt. ff. de condi. ob turp. cau. l. ſi
ob turpem. §. porro.

De illicite acquiſi .§.I.

tis ſcdo mō videlicet cū illud ſic acquiſitū nō de
betur ei a quo eſt acq̄ſitū nec tn̄ acq̄rens pōt reti
nere ꝓ ſe illud. pōt ⁊ dꝫ ꝓ neceſſitate ſalutis nō
ſolū de cōſilio ⁊ honeſtate paupibꝰ erogari ⁊ hꝰ
rō eſt ſm̄ Tho. ſe. ſe. q. lxij. Quia ipa datio ⁊ acce
ptio eſt lege ꝓhibita. vt ſimonia. Quidā tn̄ extē
dūt iſtū ſcd'm modū ad oē lucrū in q̄ cōmittit
peccatū in dante ⁊ accipiēte nō ſolū in ſimonia.
ſed etiā in pecūia accepta ꝓ adulterio ⁊ ꝓ vſura
cū quis accipit mutuū ſine cā rōnabili. puta vt
amplius ditet. inde ſoluit vſurā. illā vſurā vt
dicūt qui accepit retinere nō pōt. nec tn̄ ei redde
re dꝫ qui dedit. qꝛ turpiter opatꝰ eſt dādo mutu
um ei quē nouerat nō indigere. Sꝫ b. Tho. nō
dicit hoc. ſꝫ cū datio eſt cōtra legē. in dicto aūt ca
ſu datio pecūie ꝓ mutuo nō eſt pctm. ſed accipe
illo mō vſurario mutuū eſt pctm. qꝛ dat illi oc
caſionē mali. vñ licet peccet mortaliter ſic mutu
um accipiēdo. debꝫ tn̄ potiꝰ reddere illi a q̄ acce
pit q̄ꝫ paupibꝰ erogare. niſi vbi nō inueniret il
le a quo accepit. vl' etiā ſi vellet illā vſurā redde
re nō vſurario ſed hiis a q̄bus extorſit ipe vſurari
us vſuras. ꝓ eo ſatiſfaciēdo. ꝓ illa pte. ⁊ tūc debꝫ
vſurario ſignificare ne illi iterū reſtituat. ⁊ preci
pue dꝫ hoc facere cū lr̄a epi vt ſi dictus vſurari
us vellet ab eo repetere epūs cōpellat ipm deſiſte
re a repetitiōe. ⁊ ex q̄ vtiliter geſtū eſt negociū eiꝰ
ratū hr̄e. tn̄ nō tenet ad hoc. ſ. inquirere vel dare
hiis quibꝰ eſt debitor vſurariꝰ. ſꝫ ſufficit q reſti
tuat a quo accepit. paupibus tn̄ erogare non dꝫ
cū nouit eum a quo accepit ⁊ pōt ei dare. Qd' ex
preſſe oñdit Aug. dicēs. Nolite facere elemoſy
nas de fenore ⁊ vſuris. xiiij. q. v. c. nolite. Nā cū
dat paupibus qd' debet certe pſone nō liberat a
reſtitutiōis obligatione ad illā perſonā. vt habe
tur extra de homi. Sicut dignū circa finē. Sꝫ in
ſimonia ipa datio ⁊ acceptio pecunie pro ſpūali
bus eſt ꝓhibita. vñ dicit. i. q. i. Anathema danti
anathema accipienti. ⁊ idō nec ſibi retinere valet
nec illi reddere q̄ dedit. ſed dꝫ de neceſſitate ſalu
tis paupibus erogare ſi pōt. vel illi eccl'ie in cuiꝰ
iniuriā data eſt applicari vel aliter ꝓuideri. put
habes ſup ti. i. Silr̄ in iudicio prohibitū eſt iu
dici vel aſſeſſori cū hn̄t certū ſalariū accipe aliq̄d
a partibꝰ ꝓ iudicando vel nō iudicando bene vel
male. ⁊ teſti prohibitū eſt accipe ꝓ teſtimoīo fe
rendo. vñ Aug. Ideo non dꝫ vendere iudex iu
ſtum iudiciū. aut teſtis verū teſtimoniū. qꝛ vēdit
aduocatus iuſtū patrociniū. ⁊ iuriſcōſultus ve
rū conſiliū. Illi. n. inter vtrāq̄ꝫ pte ad examē ad
hibent. Iſti ex vna pte cōſiſtūt. xiiij. q. v. nō ſane
Qd' g̃ iudex recipit pro hmōi vel teſtis pro ſe re
tinere nō pōt. ſed dꝫ illi reſtituere qui dedit ſi iu
ſte dedit. puta vt iuſte iudicaret intendens qd'
ammodo redimere vexationē ſuā. vñ Aug. in di
cto. c. nō ſane. Ille ſolet ſibi male ablatā pecuni
am repetere. qꝛ iuſtū iudiciū emit. qd' venale eē
nō debuit. Sꝫ ſi pecunia data fuit iudici ad eū
corrūpendū. vel teſti. ad falſum teſtimoniū dicē
dū vel alicui ad falſo accuſandū. vel aduocato ad
iniuſte aduocandū. illi datori reddi non dꝫ. qꝛ
turpiter dedit. nec ſibi retinere pōt. ſed paupibꝰ
elargiri. vel illi in cuiꝰ dānū ſiue iniuriā data ē.
⁊ precipue ſi amiſiſſet ex hoc iuſtā cām. hn̄tur hec
in di. c. nō ſane. prout notat ibi Io. ⁊ Archi. ⁊ xi
q. iij. qui recte. ⁊ Inno. extra de immu. ec. qꝛ ple
riq̄ꝫ. Rai. ⁊ Hoſti. in ſummis. Similiter infe
riores officiales. vt nuncij. miſſi. ⁊ hmōi. ſi ali
quid extorquent ꝑ improbitatē. vt denarium et
hmōi ꝑ vim. tenent paupibus erogare. ⁊ hoc vbi
certū ſalariū recipiant. vt dicit glo. in di. c. Non
ſane. Nam cū ſalariū ſufficiens recipiunt ſi que
extorquent debent reſtituere ſi quid eſt notabile
Et idem videt dicendū de notarijs. camerarijs.
⁊ hmōi. qui pro officio ſuo exercendo exigūt ali
quid a pſonis. Si. n. hn̄t ſufficiens ſalariū te
nentur ad reſtitutionē eorū que accipiūt illis a q̄
bus accipiūt. Nec vid' excuſare cōſuetudo cū ſit
irrōnabilis. ar. xxiij. q. i. Militare vel paupibus
erogare ſi difficile pn̄t inueniri. Si ſalariū non
hn̄t vel nō ſufficiens. cōſuetudo credo q excu
ſaret. qꝛ nemo cogit ſuis ſtipendijs militare. In
ſuper de hiis qui accipiūt pecuniā ab accuſatis
aut incarceratis anteq̄ꝫ proferat ſn̄ia contra eos
vt intercedāt ꝓ eis ⁊ liberent. Sciendū q ſi ac
cuſati vel incarcerati ſunt culpabiles vñ ⁊ meri
to condēnādi. illā pecuniā nec reddere debēt da
toribus qꝛ turpiter dederūt. nec retinere pn̄t ſi
bi qꝛ turpiter acceperūt impediētes iuſticiā. ſed
pauperibꝰ dꝫ erogari. ar. xiiij. q. v. qui hētis Si
vero ſunt innocētes ⁊ ad redimendū vexationē
ſuā dederūt ei ꝓcurādo ſui liberationem ſi inter
ceſſores pro eis ſūt officiales ſalariati alias pecu
niā receptā ꝑ hoc reddere dn̄t. vel paupibꝰ eroga
re. niſi data fuiſſet ꝑ modū doni ⁊ liberalitatis.
⁊ ꝑcipue poſt liberationē. qꝛ tunc retineri poſſet.
ar. i. q. ij. Sicut eꝑm. Et ſilr̄ ſi interceſſores non
ſunt officiales ſalariati. ſꝫ priuate pſone laboran
do ꝓ hꝰ. iniuſta liberatiōe iuſte faciunt. ⁊ qd' eis
dat retinere valēt. Itē de pecūia data ꝓ adulte
rio cōmiſſo vl' cōmittēdo q̄uis q̄dā dicant q dꝫ
dari n̄ ei q̄ dedit nec ſibi retineri. ſꝫ ei dari i cuiꝰ
iniuriā data eſt. i. marito ſi vxor eiꝰ cōmiſit adul
teriū ex quo pecuniā habuit. vid' q potiꝰ debe
at dari pauperibꝰ. niſi ille maritꝰ eēt pauper. qꝛ
ꝓpter paupertatē poſſet etiā cōfeſſor ipi mulieri
tanq̄ꝫ pauperi dimittere. Et ſilr̄ de viro cōmittē
te adulteriū quo ad vxorem caſte viuentē. Et vi
detur eſſe in huiuſmodi quaſi idem ius ſicut de
turpi lucro ⁊ meretricio. qd' etiā pōt retineri ſic

acquiſitū. niſi ꝙ leges ꝓhibent adulteria. ⁊ pu-
niunt. non autē ſimplicem fornicationē ⁊ mere-
tricia. Nihilominus de pecunia data ꝓ adulte-
rio nil ſtatuunt ſicut de pecunia ſimoniaca et a-
liis huiuſmodi. vnde pauperibus erogari poti-
us inducendi ſunt. xiiii. q. v. Non ſane.

De acquiſito per .§. II

ludos fortune extra caſus in quibus debet acqſitū
ꝑ hmōi reſtitui. debet paupibus erogari. qñqȝ
etiā poſſet ſibi retineri. Sed de hoc plene habes
ſupra co. li. ii. i. c. xiii. De illicite acquiſitis pri-
mo mō. i. cū debet illud acquiſitū ei a quo acqui-
ſitū eſt. vt in furto. vſura. rapina ⁊ hmōi regula
te eſt ꝙ hmōi reſtituēda ſunt ſpoliatis. ſiue ſint
dñi illarū reꝝ. ſiue ad eos ſpectet. dūmō conſtet
rem nō fuiſſe ſubtractā ſeu ablatā vt accidit in
pignore depoſito. cōmodato ⁊ hmōi. licȝ. n. tales
qui hñt pignora depoſita ⁊ hmōi. nō ſint domi-
ni ipaꝝ rerū. tñ ex honeſta cā illa tenent. ideo eis
debent reſtitui talia ablata vt dñis ipaꝝ rerū
⁊ ſic intelligit' illud. iii. q. i. Reintegranda ſunt
oīa ſpoliatis. ⁊ de reſti. ſpo. ꝑ totū. Si aūt res ab-
lata eſt ab eo qui iniuſte habuerat. puta per fur-
tum vel rapinā. reſtituenda eſt dño rei non illi
furoni. Quāuis aūt male faceret talis reſtituen-
do furoni a quo ipē acceperat ⁊ nō dño rei ipſius
quē nouit. tñ ſm Guil. liberatus eſt a reſtitutio-
nis obligatiōe qr repoſuit rē in priſtinū ſtatum.
Quidā tñ dicūt ꝙ illud qđ acqrit' ex vſura mē-
tali tñ non debet illi reſtitui qui dedit. qr id a ſe
volūtarie abdicauit. nec tñ ſibi dȝ retinere qr cō-
tra legē accepit. extra de vſuris. Cōſuluit. Sȝ de-
bet pauperibꝫ erogari. ar. ad hoc extra de homi. c.
Sicut dignū. de vſuris. Cū tu. Sed iſta iura in-
ducta videnť eſſe cōtra talē opinionē. Nā ibi di-
citur ꝙ debent ablata reſtitui eis quoꝝ fuerūt ſi
repiunť vel heredibꝫ eoꝝ. Nec aliqđ ius nec ali-
quis doctor ſolēnis facit iſtā diſtinctionē inter
vſurā mētalē ⁊ pactionalē. vt prima debeat reſti-
tui ei qui dedit. ſcđa nō. ſed paupibus erogari.
Sed ſicut indiſtīcte dicit Aug. de acceptis ꝑ fur-
tum vel rapinā ꝙ debēt reſtitui nō dari pauperi-
bus ſic inquiens. Qui cōtra ius ſocietatis hūa-
ne furtis. rapinis. inuaſionibꝫ. oppreſſionibus
aliqđ abſtulerūt reddēda potius ꝗȝ donāda cenſe-
mus exēplo. Zach. xiiii. q. v. Non ſane. Ita et in-
diſtincte dicit idē de vſuris. Nolite facere elemo-
ſynā de vſuris. q. e. qſi diceret. hec reddēda ſunt
nō paupibus danda. cū. ſ. inueniunť qui dede-
rūt ipſas vſuras. Et cū dicit' ꝙ qui dedit vſurā
volūtarie illud a ſe abdicauit. Rñdeo ꝙ ſi dedit
ex liberalitate ⁊ ꝑ modū doni veꝝ eſſet. ⁊ tūc reci-
piens hoc ſciens nō teneť reſtituere. nec etiā pau-
peribus dare. Sed ſi dedit rōe mutui principa-
liter nō illud abdicauit volūtarie ſupple ſꝫ cōdi-
tionate ne mutuans reputaret ſe grauatū ⁊ iſtū
ingratū. ⁊ ſic alia vice nō inueniret mutuū. ⁊ iō
ſibi dȝ reſtitui vſura. Si autē nil accepit vltra
ſortem ꝗȝuis hoc intēderet. in nullo teneť nec il-
li. nec paupibus. Ad hoc facit qđ dicit' in directo-
rio iuris. Ibi. n. dr ꝙ vſurarius mētalis inducē-
dus eſt in foro penitētiali vt reſtituat p. c. Cōſu-
luit. de vſu. Et ſubdit. ſ. ꝙ in foro eccl'ie vſura-
rius mētalis iudicādus eſt male agere. ⁊ ē indu-
cendus nō compellēdus. vt ſic accepta reſtituat.
nec tanqȝ vſurarius eſt puniēdus in foro iudici-
ali ſed q̄ ad deū reuera vſurari9 eſt. ⁊ teneť reſti-
tuere ſic accepta. ⁊ ſic intētio cū effectu facit vſu-
rariū. vt in dicto. c. Cōſuluit. ⁊ xiiii. q. c. Si fene-
raueris. hec notant Ber. Inno. Hoſti. ⁊ Goff.

Pro huiuſmodi .§. III

aūt maiori declaratione Sciendū ꝙ in re q̄ debȝ
reſtitui tripliciter aliquis ſe pōt hr̄e. qr aut ē ve-
rus dñs. aut heres ei9. aut ſolū diſpenſator ē cir-
ca ipſam rem. In primo caſu. ſ. cū eſt verus dñs
rei ablate dȝ ſibi reſtitui ſi pōt. iii. q. i. reintegran-
da. ⁊ fere ꝑ totā queſtionē. Et hoc niſi iuſto bel-
lo vel iuſto edicto impiali vł eccleſiaſtico ille cui
res ablata eſt priuareť iure rehabēdi ſimpliciter
⁊ ad tempus. Nam cū cōtingeret hoc. puta qr tā-
ꝗȝ hereticus condēnatus eſt dñs rei. vł de crimi-
ne leſe maieſtatis conuictus in quibꝫ caſibꝫ oīa
confiſcantur poſt ſententiā ſup hoc non ſibi ſed
fiſco debent omnia ſua applicari. extra de hereti-
cis. Excōicamus. Inſup ſi dñs rei ablate nō ha-
bet adminiſtrationem bonorū ſuoꝝ vt pupillus
debet illud reddi tutori vel curatori. In ſcđo ve-
ro caſu. cum. ſ. eſt legitimus heres ſibi dñt ablata
reſtitui. ſed cū diſtinctiōe tali ſm Rai. qr ſi here-
des ſint plures vnicuiqȝ ſm ꝓportione ſue here-
ditarie ptis reſtituendū eſt. Si aūt heres in ali-
qua determinata parte ⁊ q̄ntitate cōſtitutus ſit
puta in centū vel etiā in domo ⁊ nō plus. tūc re-
ſtitutio non fiet heredi. ſed illi vel illis quibꝫ te-
ſtator cōmiſit diſpenſationē bonorū ſuorum. Si
vero defunctus in morte omīa bona ſua legauit
pauperibus ⁊ piis locis quibus illa legata ſunt
acquiritur ius in bonis defuncti pñtibꝫ ⁊ futu-
ris. vnde eis debet reſtitui. In tercio caſu cū. ſ.
eſt diſpenſator reꝝ vt epiſcopi ⁊ alii eccleſiaꝝ pre-
lati ⁊ gubernatores hoſpitaliū. diſtinguendum
quia cū dant aliqua aliis. aut dant de bonis ſu-
is propriis. i. patrimonialibus vel ꝑ induſtriam
acquiſitis. ſ. ſcripture. doctrine ⁊ hmōi. ſi de hu-
iuſmodi dando quibuſcūqȝ etiam malis. vt me-
retricibus ⁊ hiſtrionibus. ꝗȝuis grauiter peccēt
vt illud diſ. lxxxvi. c. Donare. tamen non teneť
ad reſtitutionē. nec illi qui huiuſmōi recipiunt
ab eis ſm Rai. ⁊ Guil. Aut dant de fructibꝫ ec-
cleſiarū ſuarum ⁊ locorū piorum ad mēſam eoꝝ

ſeu vſuꝫ ſpecialiter deputatis. ⁊ tūcetiam male
vtendo ⁊ dando male faciunt. non tñ tenentur
ad reſtitutionē ipſi nec illi qui recipiūt ab eis. ni
ſi recipent ꝑ extorſiones fraudes ⁊ violentias ⁊
tūc tenerent̄. ⁊ hoc ſm̄. b. Tho. ſe. ſe. q. lxij. ⁊ ſm̄
Guil. Aut dant de bonis eccleſie deputatis ad
cultū diuinū vl' capitulo diſtribuēdis. aut pau
peribꝰ erogādis ſpecialiter. vel etiam cū ſimplici
ter cōmittit̄ ſue diſpenſatiōi ſine diſtinctiōe ſibi
deputatoꝝ ad vitā ab alijs. Et tūc ſi dant cā ne-
ceſſitatis ſeu eſemoſyne bene faciūt. nec ipſi tenē
tur nec qui recipiūt ad reſtituendū. niſi darēt d'
his que ſunt diſtincte deputata clericis. qꝛ tunc
tenerent̄ eis de eo qđ abſtulerūt ab eis. qꝛ nō eſt
danda elemoſyna de alieno. xiiij. q. v. Nec. Si
dant pſonis honeſtis ꝓ patrocinio ⁊ labore quē
impendūt eccl'ijs. etiā laudabiliter faciūt. ⁊ hoc
ſm̄ quantitatē laboris ⁊ induſtrie. Eccleſiaſtici
em̄ vtilitatibꝰ deſeruientē eccl'iaſtica oꝑtet remu
neratione gaudere. xij. q. ij. c. q̄cunq̄. Nec ḡ pla
ti dantes nec recipientes ꝓ hm̄oi tenent̄ in aliq̄
reſtituere. Sed ſi dant rōe parētele cū tñ nō in
digeant. vel cā fauoris hūani erga pncipes. ni
ſi facerēt ad redimendā vexationē ſuā q̄ ad tyrā
nos vel ſiles. vel dant cā turpitudinis vt mere-
tricibus ⁊ hm̄oi. tenent̄ ad reſtituendū quod ſic
male dederūt. nō quidē de bonis eccl'e. ſ; de ſuis
patrimonialibꝰ ſi hn̄t vel ꝑ induſtriā acquiſitis.
Illi etiā qui ſic talia q̄ alijs debebant̄ male acci
piūt. debent reſtituere. niſi ipſe q̄ dedit ſatiſfeciſſ;
hec Tho. vbi ſup. Debent aūt dare vel ſucceſſo
ri eius q̄ dedit. vel in vtilitatē eccl'e cōuertere cū
licentia ſupioris. vl' paupibꝰ erogare ſi illa pau
peribus debebant̄. Qui aūt recipiūt a religioſis
ꝓpter iniuſtā cām vel ſine lnīa ſupioris debēt re
ſtituere ꝑlato ipſius monaſterij. vel cōuentui. vl'
alias in vtilitatē eccl'ie ⁊ monaſterij expendere.
precipue ſi ipſe ꝑlatꝰ fuit qui male dedit. In oī
aūt caſu ex ſupradictis dꝫ ita fieri ꝙ peccatū cuꝫ
eſt ocultū nō manifeſtet̄. ⁊ ita ꝙ nō ſequat̄ maiꝰ
ſcandalū. ar. di. xiij. Duo. Qui autē tenent̄ ali-
cui eccleſie. vel loco pio. debent id dare guberna-
tori ſeu rectori loci. niſi ille rector nō hr̄et iuſtuꝫ
titulū ſ; vſurpatū. vel ꝓbabiliter credatur male
vſurum. tunc em̄ poſſet in vtilitatem illius loci
conuerti vel ſucceſſori reſeruare.

Capitulū ſextum Cur fienda ſit reſtitutio.

Q Uantū ad ſextuꝫ
ſc; cur ſit fienda reſtitutio. Ad hoc. b
Tho. ſe. ſe. q. lxij. aſſignat rōem vide
licet. qꝛ reſtitutio eſt actus iuſticie. Ad iuſticiaꝫ
aūt hn̄dam ⁊ exercendam q̄lıbet tenet̄. Cōſiſtit
aūt iuſticia in quadā eq̄litate que tollit̄ ꝑ vſur-
pationem ⁊ detentionē rei aliene. ⁊ repari nō po
teſt niſi ꝑ iteratam dationē ſeu ꝑ aſſignationeꝫ
rei ei cuius erat ſi pōt. ⁊ iō tenet̄ reſtituere. Sed
nota ꝙ ſicut q̄libet qui eſt ſui iuris pōt donare rē
ſuam ita pōt etiā remittere ſibi rē debitā gratis
⁊ relaxare ſuo debitori. Que remiſſio ſiue dona
tio libere facta ſine fraude ⁊ coactione poſtq̄ fa-
cta eſt ex pn̄ia non reuocat̄ vt dicit Rai. ar. vij. q.
i. q̄ periculoſum. Sed ſciendū ꝙ illi qui ponūt
ſe in manibꝰ creditoꝝ. ꝑmittēdo ſeu offerēdo ſe
ad dandū qđ peterēt. rogantes tñ vt totū vl' par
tem dimittant. ſed nō intendūt reſtituere. imo
ſperant ꝙ ꝓ modico quietabunt̄. alias ſe nō po-
nerent in manibꝰ eoꝝ. a peccato quideꝫ rapine.
vſure ⁊ hm̄oi. vel alterius male vſurpatiōis nō
ſunt abſoluti. qꝛ peccatū ꝑ pn̄iam ⁊ cōfeſſionem
dimittit̄ quā illi verā non hn̄t. Sed vtꝝ ſint ab
ſoluti a debito vel obligatiōe reſtituendi diſtin
guendū eſt ſm̄ Egidiuꝫ ordi. here. in quolibeto.
qꝛ ſi creditor ꝓpria voluntate et liberalitate dimi-
ſit ⁊ donauit nō curans quicq̄d debitor intende
ret. nō tenet̄ ipſe debitor amplius reſtituere ſi hoc
ei dare cōſtat. Secꝰ aūt ſi creditor deceptus vl' co
actus vel deſperatus. i. qꝛ nunq̄ eſtimabat ſe ab
eo illud debitū poſſe hr̄e. vel nō poſſe hr̄e totū. et
ideo potius voluit hr̄e ꝑtem q̄ nihil. dubitans
ne nihil hr̄et ſi totū vellet. Talis. n. remiſſio nō
valet ⁊ adhuc obligat̄ ad reſtituendū. Sꝫ quia
hec materia multū vtilis eſt. ⁊ neceſſaria ſciri et
in frequenti practica. ideo ſerioſius et plenius
tractanda. ⁊ quid ſentiant doct. in hoc referen-
dum. Cum ḡ querit̄ vtrum vſurario vel cuicun
q̄ alteri qui habet aliena ſufficiat in foro conſci
entie remiſſio ſibi facta ab his a quibus extorſit
vſuras vel alia male ablata. vel heredibus eorū
ſi illi non viuūt. Reſpondet̄ diuerſimode a di-
uerſis vt patet in. §. ſe. Gerardus de Senis or
di. here. aſſerit ꝙ habens mala ablata niſi reddat
aut ſufficientem faciat cautionem nō poteſt libe
rari a ſua obligatione per alium modum cuꝫ po
teſt aliquo modo reſtituere. Nec enim pōt deob
ligari. Primo per viam remiſſionis. Scdo nec
per viam ſatiſfactionis. Tercio nec per viaꝫ libe-
rationis. Quarto nec per viam tranſlationis.
Quinto non per viam donationis. Sexto non
per viam renunciationis. Septimo non per vi
am conuenientie ⁊ diſcretionis. Inducit ad hec
has rationes que non videntur multum vrge-
re. ſed ſine multa difficultate ſolui poſſunt ꝑeos
qui tenent ꝙ abſq̄ actuali reſtitutiōe poteſt tol
li obligatio male ablatorum ab eo cui obligatur
per quemlibet horum modorum dummodo nil
fiat per fraudem vel metum l' ꝑ deſperationē ſci-
licet non rehabendi. ſed libere. ſponte. gratis et
ſcienter. Si enim fraudulenter. vel coacte fie-
ret talis deobligatio locum habet quod dicit. et
non aliter. Quod non poſſit tolli talis obliga
tio per viam remiſſionis niſi reſtituat ꝓbat ſic.

Capitulū ſextum.

Nullus remiſſionis eſt capax. niſi a peccato pri⁹
deſiſtat. ſed hñs rē male ablatā q̄diu remanet
obligatus ad reddendū non dicit̄ deſiſtere a pec
cato. ḡ nō eſt capax remiſſionis. ꝛ ꝑ ꝯñs obliga/
tio talis tolli nō pōt ꝑ viā remiſſionis. Ad qḋ fa
cit reg̃la Peccatū. de re. iur̄. li. vi. Reſtitutio. n.
ꝑ quā obligatio tollit̄ eſt preuia remiſſiōi. vñ nō
videt̄ remiſſio fieri niſi ꝑ reſtōem pri⁹ tollat̄ ob
ligatio. Sed ad hoc rñdet̄. Maioꝛ dupliciter in
telligi pōt. Uno mō vt intelligat̄ de remiſſiōe de
biti rei ablate. ꝛ ſic vid̄r falſa. Nam pōt alicui re
mitti debitū ſi vult creditoꝛ libere ꝛ ſponte q̄uis
ille debitoꝛ nō intendat dare. ꝛ nō ſibi amplius
obligabit̄ ſm̄ Egidiū. Scḋo mō vt intelligat̄
de remiſſione peccati. ꝛ tūc eſt vera. ſ; minoꝛ falſa.
Nam hñs male oblata ſi nō pōt reſtituere vllo
mō remanet obligat⁹ ad reſtituendū cū poterit.
vt extra de ſolu. c. Odoardus. Et tñ deſiſtit a pec
cato ſi penitet ꝛ ꝓponit reſtituere in futurū. Sʒ
ꝛ ſi pōt reſtituere ſed male. ꝛ hoc intendit facere
ſi creditoꝛ nō remittat. talis etiā remanet obliga
tus ad reſtituendū. ꝛ tñ deſiſtit a peccato penitē
do. Et qḋ ſubdit ex reg̃la Aug. Peccatū de re. iu
ris li. vi. q2 reſtitutio eſt ꝑuia remiſſioni. ver̄ eſt
nō ſolū de reſtitutiōe actuali ſed etiā mentali ꝛ
in ꝓpoſito ꝛ inequalenti. Q2 aūt nō tollat̄ ꝑ viā
ſatiſfactiōis ꝓbat ſic. Satiſfacere eſt pctōꝝ cāſ ex
cidere. ꝛ eoꝝ ſuggeſtionib⁹ aditū nō indulgere.
de pe. di. iij. c. ſatiſfactio. Cū ḡ ablatio ꝛ detentio
rei aliene ſit cā peccati niſi ipa cā peccati excidat̄
qḋ fit ꝑ oppoſitū ſuū. ſ. reſtitutionē. ḡ niſi reſti/
tuatur nō vid̄r poſſe ſatiſfacere q̄ntūcūq; accipi/
et creditoꝛ. Inſup cū ꝑ ſatiſfactionē nō ſolū re
paretur amicicia. ſ; etiā eq̄litas iuſticie q̄ ablata
erat ꝑ vſurpationē ꝛ detentionē. ꝛ alienationē
alienoꝝ. niſi tollat̄ cā iniuſticie. ꝛ ineq̄litatis q̄
fit ꝑ reſtōem ſubtractoꝝ. dū creditori reddit̄ qḋ
minus hēbat q̄ debebat ab eo vſurpatiōe q̄ pl⁹
habebat q̄ debebat nō repabit̄ iuſticie eq̄litas.
ꝛ ſic nō fiet ſatiſfactio niſi reddat ablata. Satiſ/
factio. n. fieri debet ꝑ ipm̄ debitorē qui violauit
iuſticiā vſurpando aliena. nō ꝑ creditorem. Ad
hoc pōt rñderi ꝙ vtiq; peccati cā excidi non pōt
niſi ꝑ reſtōem. ſed reſtitutio fieri pōt non ſolum
actu ſed etiā mente ꝛ ꝓpoſito. alias q̄ non pōt re
ſtituere cū nil habeat ſeq̄ret̄ ꝙ nō poſſet ſatiſface
re ꝑ peccatis qḋ eſt falſū. Silr̄ etiam equalitas
iuſticie repari pōt. non ſolū ꝑ actualē reſtōem ſ;
etiā ꝑ aliū modū ꝑ quē ſibi creditoꝛ vel iniuriā
paſſus reputat ſibi ſatiſfactū. Fit q̄ʒ in hm̄ōi re/
miſſione ſatiſfactio ꝑ debitorē qui violauit iuſti
tiam dū hʒ animū paratū ꝛ ſe offert ad reſtituē/
dum ſi nō remittit. Tercio ꝓbat ꝙ nō tollat̄ per
viā liberationis ſic. Chriſo. dicit extra de re. iur̄.
Omnis res ꝑ quaſcūq; cāſ naſcit̄ per eaſdē diſ
ſoluitur. ſed obligatio talis iniuſti detētoris na/
ſcitur ꝑ eius ſolā deprauatā intentionē ꝛ volun
tatem. ſ. rapiendo vel retinēdo alienā rē. ḡ diſſol
ui nō poterit niſi ꝑ voluntatē ſed rectificatā. ſ. in
reſtituendo ablata. Et ſic vid̄r ꝙ nō ſufficiat vo
lūtas ei⁹ cui fieri dʒ reſtitutio ad tollendā obli/
gationē. cū nō fuerit cā ipiꝰ. Ad qḋ rñderi pōt
ꝙ volūtas deprauata vſurpatoris rectificari pōt
non ſolū ꝑ actualē reſtitutionē. ſ; ꝑ intentionē
volūtariā reſtituēdi ſi ille ſponte noluerit remit
tere. Et ſic nō ſolū volūtas creditoris. ſ; ꝛ debito
ris volūtas q̄ cā fuit obligatōis cōcurrit ad libe/
randū obligatorē dum ſe offert ad ſatiſfaciendū
creditori ad placitū. Quantū ad q̄rtū. ſ. ꝑ viam
tranſlatiōis ꝛ acq̄ſitionis dominij ꝓbat ꝙ non
poſſit tolli obligatio ſic ꝑſuppoſito ꝙ in vſura n̄
transferat̄ dominiū ſm̄ q̄ſdam. tūc aſſumit̄ talis
regula. Nullus pōt in re detinēda iuſtus titul⁹
aduenire niſi prius iniuſtus titulus auferatur
Nā iniuſtus titul⁹ auferri non pōt abſq; hoc ꝙ
iuſtus titulus acquirat̄. ꝛ econuerſo. Et idcirco
erit alia actio ꝑ quā iniuſt⁹ titul⁹ tollit̄ ꝛ ꝑ quā
iuſt⁹ titulus acq̄rit̄. nulli ḡ aduenire poterit iu/
ſtus titulus ꝑ aliā actionē. Sed illi qui acq̄rit
dominiū in re detinēda aduenit iuſt⁹ titulus ꝑ
dominij acquiſitionē. ḡ ſi prius habuit iniuſtū
titulū ꝑ rei aliene vſurpatōē ꝛ detentionē opoꝛ
tet ꝙ dict⁹ titulus iniuſtus auferat̄ ꝑ eiuſdē rei
reſtitutōem an̄ dominij acq̄ſitionē. ꝛ ſic nō ē ca/
pax dominij an̄ reſtōem. Et multo forti⁹ in furtis
ꝛ rapinis in quib⁹ ſm̄ oēs nō transfert̄ dominiū
Sʒ ad hoc rñdet̄ ꝙ vt dictū eſt reſtitutio ꝑ q̄m
aufert̄ iniuſt⁹ titulus in foro ꝯſcīe fieri pōt non
ſolū manualiter ſ; etiā mētaliter dū. ſ. eſt parat⁹
realiter reddere ſi nō vult dimittere. ꝛ ſic ablato
iniuſto titulo ꝑ ſpōtaneā ꝛ liberā remiſſionē cre
ditoris acq̄rit dominiū. Quīto ꝙ nō poſſit tolli
ꝑ viā donatiōis ꝓbat ſic ꝑ has ꝓpoſitiones. Ille
cui reſtitutio fieri dʒ donare non pōt priuſq; ſit
reſtitut⁹. ꝛ ipſe iniuſte detinēs aliena an̄q; reſti/
tuat ablata certificari non pōt de tali donatione
vtrū ſit vera donatio. prima ſic ꝓbat. Donatio
niſi ſit libera non ē donatio vera vt. ff. de adimē.
le. l. rē legatā. Iſte autē qui taliter donat. ſ. an̄q;
ſit reſtitutus nō libere donat. q2 non libere illud
habet cū nō actualiter illud hēat. Et ſi dicat̄ ꝙ re
ſtituendus libere pōt hēre ꝛ per ꝯñs ꝛ donare li/
bere pōt. q2 detentoꝛ bonoꝝ ſuoꝝ paratus eſt red
dere. talis inſtantia nihil valet. q2 reſtituendus
certificari nō poteſt ꝙ talis habens ſua male ab/
lata ſit paratus ad ea reſtituēdū. niſi ea ſtatim
cum poteſt reddat. vel pro eis reddendis ſufficiē
tem faciat cautionem. quod pertinet ad ſcḋam
propoſitionem. Nam ꝛ ſi videantur aliqua ſi/
gna quibus paratum ſe oſtendat ad ſatiſfacien/
dum non probantur eſſe ſufficientia cū illis vti
poſſit ita qui non habet intentionē reſtituendi

ſicut ille qui habẽt. Et talis alienoꝝ detentor in
iuſtus cui donatio fit an̄ reſtõem. nõ põt eam ve
rã donationẽ acceptare cũ bona cõſcĩa. Ad qđ
rñdet ꝙ nõ ſolũ donari pñt res habite. ſed iura ⁊
actiões ⁊ q̃ ſperant̃ hñi. nec ꝓpterea põt dici non
eſſe donatio libera. q2 res nõ actu hẽtur. Et cũ ne
gocium agat̃ ⁊ diſcutiat̃ ſm̃ forũ conſcĩe vbi cre
dendũ eſt cuilibet ꝓ ſe ⁊ etiã cõtra ſe. ⁊ nemo ſit
arbitrãd⁹ im̃memor ſue ſalutis. vt dicit̃. i. q. vij.
Sancimus eꝗ̃ debitor offert ſe paratũ ad reſti
tuendũ ſi vult. rogat tñ vt donet nõ coactus. nõ
deceptus ſ ſpontane⁹ põt ſibi ꝑſuadere ⁊ crede
re libere donaſſe. ꝓcipue cũ nõ egeat multũ. Nec
preſumit̃ q̃s de facili iactare ſua ⁊ donare. Sex
to ꝙ nõ poſſit tolli ꝑ viã renũciatiõis probat ſic.
Ubi renũciatio nõ hꝫ locũ obligatio tolli nõ po
teſt ꝑ viã renũciatiõis. ſ anteq̃ fiat male ablato
rũ reſtitutio nõ põt ille cui fieri dꝫ reſtitutio re
nunciare. ḡ nõ põt tolli obligatio detinẽtis iniu
ſte aliena ꝑ viã renũciatiõis. Maior ẽ nota. Mi
nor ꝓbat̃. Nã renũciatio illa q̃ fit a ſpoliato ante
q̃ reſtituat̃ ipſa decernit̃ nulla eſſe ſicut. iij. q. i.
Epis. ⁊ extra de reſti ſpo. c. Solicite. ⁊ hoc iõ q2
nõ preſumit̃ libere fieri. q2 non eſt veriſimile ꝙ
ſponte iuri ſuo renũciauerit q̃ renũciat ſpoliat⁹.
ſic in ꝓpoſito videt̃ dicendũ ꝙ renũcians credi
tor nõ reſtitut⁹ nõ videt̃ ſponte renũciare. ſ vt co
actus ⁊ hm̃õi. Ad qđ rñdet̃ ꝙ ea q̃ continent̃ in
dictis. c. hñt locũ in foro cõtentioſo vbi ꝓcedit ꝑ
preſumptiõem. Sed in foro conſcĩe etiã ſpoliat⁹
põt renũciare iuri ſuo. vt i ꝓpoſito. Preterea eo
i ꝑo ꝙ offert ſe ei ad reſtõem ſi vult iã reueſtit et
reſtituit eũ iuri ſuo. Septĩo ꝙ nõ poſſit tolli per
viã conueniẽtie aut diſcretõis ꝓbat ſic. Suppo
ſito dicto regl'e peccatũ li. vi. Obligatio illa q̃ in
iuſtus detẽtor alienoꝝ eſt obligat⁹ ad reſtituen
dũ. neceſſarie eſt ꝙ tollat̃ ꝑ viã reſtõis. vel aliã
viã equipollentẽ. Et q̃rendo q̃ ſit via eq̃pollens
reſtitutioni ſi dicat̃ ꝙ ſit via remiſſiõis vel dona
tionis ſequit̃ inter alia iſtud incõueniens ꝙ po
teſt dici reſtitutio. ⁊ tñ in poſſeſſiõe minime poſit⁹
qđ pꝫ eſſe falſum ꝑ id qđ hẽtur. ff. de ver. ſig. l.
plus eſt. Dicit̃. n. ibi ꝙ reſtituere eſt nõ ſolũ pre
ſentiã rei ꝓbere ſ etiã poſſeſſorẽ facere. fructuſq̃
reddere quapropter nullus põt dici reſtitut⁹ ni
ſi in poſſeſſione fuerit cõſtitutus. Si ḡ remiſſio
que fit an̄ reſtõem eq̃polleat reſtitutiõi ipſi. ſeque
tur hoc incõueniens ꝙ etiã nõ poſitus in poſſeſ
ſione dicet̃ reſtitutus. Sed ad hoc rñdet̃ ꝙ in fo
ro conſcĩe ⁊ ab Aug. nõ ſumit̃ ita ſtricte reſtitu
tio ſicut in foro cõtentioſo ſm̃ iura. Nã quõcun
q̃ impleat̃ volũtas creditoris a debitore dr̃ reſti
tutio facta. Et cũ q̃s cedit bonis etiam anteq̃ po
nat eos in poſſeſſionẽ reſtituit quoad conſcĩam
Quõ ḡ dicit ꝓfatus Gerardus. ſ. ꝙ nõ ſufficit re
miſſio nec põt liberari niſi reſtituat ſi põt videt̃

habere locũ qñ remiſſio fieret nõ libere ⁊ ſincere
ſed remittens induceret̃ ad hoc vi. fraude l' timo
re ſeu deſperatiõe. ſ. nil inde conſequẽdi. Hanc
eandẽ queſtionẽ formãs Lau. de ridol. in tracta
tu de vſuris. pri⁹ recitat opionẽ doc. dicit Glo.
ſcđa in regula peccatũ tenet ꝙ ſic. Sed Di. ibi
dem cõtra. ſ. ꝙ nõ ſufficit niſi pecunia ſit parata
reſtitutioni. Quorũdam vero theologorũ opio
fuit ꝙ etiã nõ ſufficit ꝙ res ſit parata reſtitutiõi
ſed oꝑtet ꝙ offerat̃. Io. an. ibidem ſuper glo. de
mum aſſumit viã mediã dicens ꝙ aut gerit in
mente vſurarius reſtituere. ⁊ tũc remiſſio ſuffi
cit aut nõ. ⁊ tũc ſecus. Sed Fede. de ſenis in ope
ſuo firmat indiſtincte opinionẽ glo. ſupradicte
ſic dicens. Si is cui reſtitui debent pecunie l' ma
le ablata. nõ coactus vel decept⁹. nõ circũuentus
⁊ omni dolo vi ⁊ calliditate ⁊ metu ceſſantibus
etiã precibꝫ vel ſeruicioꝝ exhibitiõe inductus pe
cuniam ſibi debitã nõ oblatam nec reſtitutõi pa
ratam vſurario dimittat. liberat⁹ eſt vſurarius a
reſtitutiõe non tñ a peccato qđ cõtraxit exercẽdo
vſuras niſi ⁊ de illo peccato pniãz agat. Poteſt
etiam dici ꝙ pl⁹ eſt ꝙ ſi vſurario ꝑſeuerãte i cri
mine ⁊ non diſpoſito ad aliquã reſtitutionẽ. is
qui debet recipe vſuras remittat illas ꝓprio mo
tu vel ad petitionẽ vſurarij. liberatus eſt vſurari
us a reſtitutione rei. ⁊ ſi non a peccato. q2 de hoc
oportet ſatiſfacere deo per penitentiam. hec ille
Hanc opioẽ firmare videt̃ Hoſti. in ſumma. ⁊
Archi. de vſur. in. c. q̃q̃. li. vi. ſup verbo ſatiſfa
ctum dicẽs. Satiſfactũ accipim⁹ quõcunq̃ vo
lũtati creditoris ſatiſfiat. Idẽ Lap⁹ de caſti. Io
Gof. ⁊ Guil. Demũ inde Lau. ſic cõcludit. Ut
tollat̃ oĩno oĩs dubitatio an ſit l' nõ ſit liber ani
mus remittẽtis. ⁊ ꝑ ꝯñs clara conſcĩa vſurarij.
⁊ vt facilius inducant̃ hoĩes ad contritionẽ ⁊ de
cetero a talibꝫ abſtineant. cautũ eſt predicare ꝙ
non ſufficit remiſſio facta q̃uis ſe diſponat ad
ſatiſfaciendũ ſi non remitteret creditor ⁊ caut⁹
ꝙ oportet ꝙ pecunia ſit reſtitutiõi parata. ⁊ cau
tiſſime ꝙ offerat̃ pecunia. vel qđ plus eſt ꝙ pona
tur in manibꝫ creditoris. Sed de iure etiã in fo
ro conſcientie puto illam glo. cuius opinionem
ſequit̃ Fede. vt dictũ eſt eſſe veriſſimã. ⁊ ad hoc
inducit ipſe Fede. plures rationes. Et prima eſt
talis. In maioribꝫ criminibus. ſicut eſt i crimi
ne furti vel rapine vel violentie. re furtiua vel ra
pta remanente apud furẽ ⁊ raptorẽ. de volunta
te dñi purgat̃ vitiũ furti vel rapine ſine aliq̃ re
ſtitutione. vt. ff. de preca. l. certe. ergo purgat̃ viti
um vſure remanente vſura apud vſurariũ de vo
luntate dñi. ⁊ ꝙ illa ſint maiora crimina. pꝫ ex
maioritate pene ſiue agat̃ ciuiliter ſiue criminali
ter. Grauius aũt peccatũ eſt qđ grauius punit̃.
vt. xxiij. q. i. Nõ afferam⁹. Scđa rõ eſt. q2 in cri
mine vſuraꝝ ⁊ in aliijs maioribꝫ ſufficit cõdignã

Capitulum Sextum.

facere ſatiſfactiōē3 extra de rap.c.i.vt q̄s ſit libera
tus peccato.extra de vſu.quāto. Sed ſatiſfactū
intelligit̄ quodcūq3 deſideriū creditoris implea
tur etiā ſi nō ſoluat̄.vt.ff.q̄ ſatiſda.co.l.i. Tercia
rō eſt q̄ videt̄ ſ̄m eū inſobulis eē. Sūt q̄dā ſpe/
ciales caſus in q̄bꝰ obligatis ad reſtitutiōē3 non
ſuffic̄ remiſſio.vt de cenſi.exigit.li.vi.⁊ ibi ꝺ̄ hoc
ḡ in alijs caſibꝰ ſtabit regula.ſ.ꝙ ſufficit remiſ/
ſio. Idē tenet Pe.ꝺ̄ palu.in q̄rto diſ.xv.q̄ dic̄
ꝙ obligatꝰ reſtitutōi excuſat̄ ꝑ remiſſiōē3 credito
ris.q2 ꝑ acceptatiōē3 tollit̄. Et hoc niſi ſit talis ꝑ
ſona q̄ nō habeat adminiſtrationē. vel q̄ nō pōt
dare nec ꝑ cōſequēs r̄mittere.q2 r̄mittere ē dona
re. Itēq̄ñ in iure ē cautū ꝙ remiſſio n̄ valeat.tūc
nō excuſat. ſicut in iudice delegato q̄ munera et
expēſas recipiēſ vel extorquēs tenet̄ reddere nl'la
parrū remiſſiōe ſibi ꝓfutura. extra de reſcrip.c.
Statū li.vi. Et de viſitante iure ordinario reci/
piente munus ad cuius duplū reſtituēdū tenet̄
de cenſi.c.exigit.li.vi.hec. Pe.ꝙ ſi q̄s obijceret re
gulā. Nō dimittit̄ peccatū niſi reſtituat̄ ablatu3
qꝺ̄ ē ꝟbum Aug. Et reſtituere ē rē in p̄ſtinū ſta
tum reponere.vñ nō videt̄ ſufficere remiſſio. Ad
hoc r̄ñdet p̄dictus Pe.⁊ Lau.poſt fede.ꝺ̄ ſenis
ꝙ Aug.in p̄dicta regula nō habuit reſpectū ad
ſtrictā ſignificatōē3 ꝟbi.ſ3 ad mentē eiuſ q̄ ꝟbis
p̄ferēda ē extra de ꝟbꝰ ſig.c.intelligēcia.⁊.c.p̄re/
rea. Nō itelligēdū fuit ꝙ ſi offendiſti ꝓximū tuū
rapiendo.furādo.vſuras extorquēdo.recōcilies
te cum ipo.⁊ cōiter q2 hoīes nō iactāt pecunias
ſuas.ſ3 volunt ſibi reſtitui res ablatas. ꝓpterea
Aug.ſe retulit ad ꝟbū reſtōis. Et ꝙ ſic intellexit
oñdit multipliciṫ.hec ille. ꝙ aūt dicit Lau.ſup̄
eē p̄dicādū nō ſufficere remiſſionē niſi fiāt ea q̄
dicūt diuerſi.nō videt̄ tutū vl' cautū. Nā ex tali
p̄dicatōe pōt ſequi ita ꝑiculū aīa⁊ ſicut cautela.
Sicut.n.p̄dicator dꝫ ſibi cauere a p̄dicādo ea q̄
bñt hoīes inducere ad malū.⁊ alleuiādo mala:
Ita debet ſibi cauere a p̄dicādo ſcrupuloſa ⁊ ar
dua q̄ñ cōis opinio ē in ꝯ̄riū.hoc enī eēt inicere
laqueū animabꝰ.qꝺ̄ fieri nō dꝫ.xxvij.q.i. Vidu
as. Audiēdo.n.talia ⁊ nō ſeruādo cū exaudītis
formet ſibi cōſciam hoc ſibi neceſſario fiendū. q̄
habuit huiuſmōi remiſſionē ⁊ ex difficultate no
lit ſe ponere ad faciendū.erit in malo ſtatu rōne
conſcie ſibi facte ſuꝑ eo in quo bñ poterat trāſi/
re cū bona conſcīa. Preterea ſi p̄dicator in predi
catōe hoc dicat.ſ.nō ſufficere remiſſionē niſi ⁊c.
⁊ poſtea in audientia cōfeſſiōis faciat cōtrariū ⁊
dicat illi ſufficere.nō enī ex hoc pōt ſequi magnū
ſcandalū cōtra doctrinā p̄dicationis. Ex hoc eni3
poterūt hoīes credere ſic eē de multis alijs que
predicatores dicūt.ſ.ꝙ nō ſunt ſimpliciṫ vera ſ3
ad terrorem dicta.⁊ ſic ꝑiclitabit doctrina fidei.
Nō video etiā ꝙ cū bona ꝯ̄ſcīa abſq3 ſui magno
peccato poſſit hoc dicere in p̄dicatōe ſi ſentiat cō/
trariū.q2 cōiter hoc tenēt doc. Sꝫ ⁊ ſi teneret ali/
quā aliaꝝ opinionū cū ille ſint ſcrupuloſe ñ debꝫ
velle oēs inducere ad ſcrupulos ſuos. Neq3 ḡ ꝑ/
dicādo dicat ꝙ ſufficit remiſſio ne iducat occaſio
nē mali.⁊ aperiat̄ via vſu⁊.neq3 dicat ꝙ n̄ ſuffic̄
ne dicat mēdaciū.vl' ſcrupulos ⁊ laqueos iniciat
auditoribꝰ.ſed dicat qꝺ̄ dicit Augu.ꝙ oportet ꝙ
reſtituat ſi pōt.xiiij.q.vi.c.ſi res ⁊ in reſtitutiōe
includit̄ remiſſio. Sed quid poſt remiſſionē libe
re factā ⁊ vere vſurario ipe vſurarius mandat in
teſtamēto ſuo reddi vſuras.nunq̄d qꝺ̄ ſemel re/
miſſu3 eſt debet reſtitui his quibꝰ tenebat prius.
Dicēdū ſ̄m Fede.vbi ſup̄ ꝙ in hoc diſtiguēdū
eſt.q2 aut talis teſtator locutus ē ꝑ ꝟba trāſfe/
rentia ſe ad factū vtpura q2 iubet vſuras reſtitui
his quibꝰ debebat ea reſtituere.⁊ qui ꝓbarēt eas
ſoluiſſe.⁊ tūc nō obſtante remiſſione tenebit̄ ſa/
tiſfacere heres.⁊ hoc caſu loquit̄.c.ad noſtra3.de
iureiurā. Aut loquitur ꝑ ꝟba trāſferentia ſe ad
ius nō ad factū.vtpura q2 iubet ea reſtitui quibꝰ
dꝫ.⁊ tūc ſecꝰ dicēdū ē.hec ille. Itē ſciendū ꝙ cū
alicui ſit remiſſio libere ⁊ ſine fraude.nō tenet̄ ta
lis illꝺ̄ qꝺ̄ ſibi remiſſum ē pauperibꝰ dare.ſibi
enī acq̄rit̄ illud ius ſeu debitū nō pauperibꝰ.ſic̄
nec q̄s tenet̄ pauꝑibꝰ dare qꝺ̄ ſibi donatū ē. Ho
ſti.i ſumma ti.de vſur.dic̄ ꝙ ſi fenerator p̄tē pe/
cunie fenebris reſtituat ei a quo habuerat vel he
redi ſuo.⁊ de volūtate eius p̄tē reſtituat.dicunt
theologi indiſtincte ꝙ nō ē liberatꝰ niſi totū of/
ferat. Tu dicas ꝙ ſi ex pacto ſit ē liberatus.extra
de ſimo.c.veniēs. Si aūt vſurariꝰ p̄tē liberaliṫ
⁊ ſine pacto ſoluat ⁊ offerat.⁊ ꝺ̄ altera p̄te miſeri
cordiā petat.⁊ creditor liberaliṫ dimittat libera/
tus ē debitor.nec vlterius ad reſtitutionē tenet̄.
ſic̄ nec tenet̄ ſi gratis accepiſſet gratiſ oblatū.ſ̄m
Goff.tñ bonus iudex hic ex certis cōiecturis mo
dū ſui animi īformabit. Nā ſi creditor eſt pauꝑ
⁊ inops ⁊ vſurarius ē diues ⁊ potēs.nō p̄ſumo
ꝙ creditor ipm vſurariū ſpōte ex corde liberet.ſ3
hoc faciat q2 vltra recuꝑare nō pōt.⁊ vt illꝺ̄ tan
tillū qꝺ̄ offert recuꝑet ⁊ n̄ amitteret. Si ꝟo cre/
ditor ſit diues ⁊ potens q̄ etia3 cōſueuit nimis et
ioculatoribꝰ tandūdē de ſuo donare vel plus fre/
quēter p̄ſumi pōt ꝙ ex corde hoc faciat.hoc ille.
Itē nota ſ̄m q̄ſdā ꝙ quinq3 ſunt mōi ſatiſfacēdi
Primus modus ē cū pecunia libere offert̄. Se/
cūdus modus ē cū pecuniā n̄ hꝫ ⁊ offert pigno/
ra. Tercius ē cū nec pecuniā hꝫ nec pignora con
gruēcia.facit tñ inſtrumētū vt heres cōpellatur
ad reſtitutōē3.⁊ etiā ipemet. Quartus modus ē
cū mediāte ſacerdote vel aliquo religioſo fit vo/
lūtaria ⁊ libera cōcordia.iſte tñ modus ſemꝑ dꝫ
oſtendere creditori velle ⁊ poſſe liberū debitoris.
Quītus modus ē cū cōſenſu ⁊ miſericordia cre
ditoris ponit debitor aliquā poſſeſſionē in manꝰ
alicuius honeſti viri ex cuius fructibꝰ ſoluantur

per tp̄s debita. deinde poſſeſſio ad heredes trā-
ſibit ⁊ reuertat̄ vl̓ ita dꝫ ꝑmanere ꝓ incertis hec
ibi. Itē Archi. in roſario. xiiij. q. v. nō ſane. dicit
ꝙ Hoſti. dicebat ꝙ in his inq̇bꝰ ē peccatū mor-
tale ſcḋm legē diuinā. vt in furtu vel in rapina di-
ſpēſare non pōt ep̄us. imo nec etiā papa vt aliq̄
dicūt quo minꝰ pn̄iam agat ⁊ reſtitutio fiat ſi po
teſt extra de vſur. Cū tu. In his vero ī q̇bus eſt
peccatū mortale ſcḋm iuſ poſitiuū, ⁊ cū ep̄is ſeu in
ferioribꝰ pape interdicta eſt diſpēſatio. nullꝰ di-
ſpenſare vel dilatōnē p̄ſtare pōt, niſi ſolus papa
iij. q. j. Reintegrāda. vel hi q̇bus ſpālitær ɔmiſit
Si vero nō ē interdicta. poterit hec ibi. Sed ꝙ
dicit̄ papā nō poſſe diſpēſare in his reſtōnibus
vbi ē peccatū mortale ꝑpetratū in vſurpatiōe cō-
tra legē diuinā facta. vt in furto· rapina. vſura. ⁊
huiuſmōi, quo minꝰ reſtitutio fiat ſi pōt· videt̄
intelligēdū quo ad reſtōnē certoꝝ, cū. ſ. ſciunt̄ ꝑ
ſone, vel quo ad incerta cū diſpenſaret abſqꝫ cā
rōnabili. vel ſaltē dubia, ꝓ libitu volūtatis. Nō
enī pōt tollere q̄ ſunt ꝓpria hoīm ⁊ dare alijs ſi-
ne cā, ſed cū cā rōnabili pōt puta ꝑ modū pene.
vt cū aufferret imperiū vl̓ regnū alicui, ꝓpter de-
merita ſua q2 eēt inimicꝰ eccl̄ie vel hereticus vel
ſciſmaticus, nec ſe vellet corrigere, vel cū faceret
mouere bellū ɔtra aliquē dn̄m vel ciuitatē ꝑſe-
quentē eccleſiā. vel fauentē hereticis, vl̓ detinērē
bona eccleſie. ⁊ traderet alijs dignitatē iura ⁊ bo
na illoꝝ. ſicut factū eſt pluries. Nec papa pōt cū
bona ɔſcīa q̄ pauperibus debent̄ diſpēſare ⁊ da-
re diuitibus ſine rōnabili cā, ſꝫ cū cā rōnabili po
teſt talibus obligatis remittere ſeu vt pauperibꝰ
dare ea q̄ acquiſierūt ꝑ furta. rapinas. ⁊ vſuras.
cū ſunt certa ſup̄ oēs alios cū ſit ſup̄mus ⁊ vni-
uerſalis pr̄ pauperū magiſ q̄ꝫ ep̄i q̄ in huiuſmōi
diſpenſare ſolēt. vt. lxxxviij. diſ. c. Ep̄us. Quia
etiā habet plenitudinē p̄tātis in diſpēſatione bo
noꝝ eccl̄iaſticoꝝ, ⁊ plenā iuriſdictōeꝫ in terris ec-
cleſie, forte d̓ huiuſmōi bonis. ſ. eccleſiaꝝ ⁊ eoꝝ q̄
habitant in terris eccleſie poſſet remittere debi-
ta ex furto ⁊ rapina et vſura etiā cū ſciunt̄ ꝑſone
ſine eoꝝ ɔſenſu ex aliqua cā rōnabili. Nā quot
tidie hoc fit vt iura vniuſ eccleſie ⁊ fructꝰ auferat
⁊ det alteri q̄ꝫ curato illius eccleſie cuꝫ cauſa tn̄
vt credit̄ rōnabili. Et ſic multo magiſ pōt in huiꝰ
mōi dare dilatōeꝫ. q2 plus ē dimittere debitū q̄ꝫ
dilationē dare ad ſoluendū. Querit̄ etiā vtrum
ſup̄ incertis cuꝫ ep̄o q̄ eſt pr̄ pauperū poſſit fieri
compoſitio vel tranſactio: Rn̄det Lau. de ridol.
Sciendū ꝙ Pau. in cle. ij. de pe. ⁊ re. hunc paſ
ſum examinat. ⁊ finaliter determinat ꝙ non per
illū tex. ⁊ ꝑ. c. licet. de offi. vica. li. vi. Vult eniꝫ ꝙ
ſine mandato apoſtolico id facere nequeant ep̄i
niſi ɔponerēt de tanta quātitate quāta ē illa ad
quā aſcēdūt, ⁊ nō de minori. Cōtrariū ſeruat̄· lꝫ
facta ɔputatōe ferat̄ demū ſn̄ia taxatiua ipoꝝ

incertoꝝ. Et ſi vera ſunt q̄ dicit Pau. qḋ videt̄
de iure. nec videt̄ ɔtraria ɔſuetudo valere multo
rum aīe illaqueārent̄. Tex. tn̄ illi videre meo n̄
ꝓbāt ita clare· vnde forte poſſet r̄nderi ꝙ non eſt
credendū ꝙ papa qui p̄fecit ep̄os p̄res pauperū
indiſtincte nō ɔceſſiſſet eis in ſpecie ꝙ ex cā poſ-
ſent cū talibꝰ trāſigere. Et iſti hn̄t minorē p̄tātē
q̄ꝫ illi quibus libera adminiſtratio ē ɔceſſa. Itē
nō ſimpliciter donāt· Itē papa ſcit talē ɔſuetudi
nē et diu tolerauit. Fiunt tn̄ taxationes ꝑ ſn̄iam
hec Lau. Forte poſſet dici ꝙ quo ad eccl̄iam mi-
litantē valet dictū Lau. et etiā quo ad deū et ec-
cleſiā triūphantē cū ex cā rōnabili facit ɔpoſitio
nē de minori quātitate q̄ꝫ ſint incerta. puta quia
reſiduū dimittit ei vt pauperi, cū aliās nō poſſꝫ
viuere ſine indecētia ſui ſtatꝰ multum notabili.
Sꝫ vbi abſqꝫ hac cā ep̄us ſcient̓ ɔponat d̓ mi-
nori q̄ntitate notabilit̄ valet dictū Pau. in foro
dei. Nō. n. credendū ē papā feciſſe ep̄os diſpēſa-
tores bonoꝝ paupꝝ vt pn̄t ꝓ libito volūtatiſ re-
mittere vel ɔponere ſup̄ incertis. vt de his hoīes
poſtmodū pompoſe viuāt. Nec ip̄e papa pōt cū
bona ɔſcīa abſqꝫ aliq̄ cauſa rōnabili facere huiꝰ
modi taxatōes longe minꝰ q̄ꝫ ſit debitū incerto
rū. et reſiduū illiꝰ ſcient̓ debitoribus dare cū oīa
plene ⁊ bn̄ poſſint reſtituere· Secꝰ aūt cū dubita
tur vtꝝ reſtituere poſſit debitor ꝓ incertis. Nā in
dubio ſemꝑ interp̄tādū ē factū pape ꝑmarie in
bonū. vt diſ. xl. Nō nos cū glo. Papa. n. et ſi ha-
beat plenitudinē p̄tātis errare pōt vt hō. Et int̄
cetera ſue p̄tātis nō auferē ſibi iſta cōis hominū
cōdictio q̄n poſſit peccare mortalit̄, et deſcendere
ad inferos. et grauius ceterꝭ puniēdus ſi deliq̄rit
vt dꝫ diſ. xl. Si papa· et in glo. Inſup̄ cū reſtitu-
tio certoꝝ debeat p̄cedere reſtitutionē incertorū·
ꝙ ep̄i circa vſurarios publicos, vt licentiēt ad ſa
cramēta eccleſie· et ſepulturā p̄us ɔponāt ſup̄ cer
ta quātitate ꝓ incertis quā ſibi ſolēt inburſare
magiſ q̄ꝫ pauperibꝰ dare, et de certis n̄ ꝓuideant
ſufficiēter vt reddant̄ integralit̄. minꝰ bene faciūt
Quinīmo ſi nō ſufficerēt bona q̄ remanēt vſura
rijs vel heredibus eoꝝ. tenent̄ q̄ acceperūt ꝓ incer
tis ɔtribuere ꝓ reſtōne certoꝝ; alias fures ſunt
et latrones auferentes que debent certis ꝑſonis
extra d̓ vſurꝭ· Cū tu, xiiij. q. vi. Si res. Sꝫ ɔſue
tudo in hoc non excuſat que potius dicenda eſt
corruptela, quia contra ius diuinum, diſ. viij.
Que contra mores. xxxij. q. vij. flagitia.

Capitulū ſeptimū de modo et ordine reſtituēdi

Quantum ad ſep
timū de mō reſtituēdi ſeu ordine. Cir
ca quod ɔſiderāda ſunt tria. Primū
eſt ꝙ reſtitutio certorū p̄ponenda eſt reſtitutioni
incertoꝝ. Sciendū igitur ꝙ certa omnia obliga
ta reſtitutioni. i. cū ſciunt̄ ꝑſone quibꝰ faciēda eſt

prius integraliter ſoluẽda ſunt q̃ʒ reſtituant᷑ in-
certa qñ ſcʒ ſcitur vel dubitat᷑ bona reſtituentis
non ſufficere ad vtrũq̃ʒ. Nam tunc reſtituenda
ſũt plene pri⁹ ⁊ integralit᷑ certa. ⁊ hoc triplici rõe

Primo ratione ſucceſſionis.
Secundo ratione obligationis.
Tercio ratione ſimilitudinis.

Quantũ igit᷑ ad primã rõem ſcʒ ſucceſſionis ad
uertendũ diligenter ꝙ. non ſuccedit in paupibꝫ
ip̄e xp̄s. niſi quando nõ repiunt᷑ pſone certe qui-
bus reſtui deenbt certe vt quaſi p ſubſtitutionẽ
ſuccedere videatur ac ſi diceret teſtator. dimitto
meos heredes tales ⁊ tales quibꝫ debeo. vel etiã
ſi nõ debeo. ſed ſi eos nõ repi ꝯtingat. ſubſtituo
mihi xp̄m cũ pauperibꝫ. Quantũ ad ſcd̃am ra-
tionẽ ſcʒ obligatõis ꝓbatur hoc ſic. Naʒ paupibꝫ
nõ tenent᷑ heredes dare ſcʒ ꝓ reſtitutõe incertoꝝ
niſi vnica rõne ſcʒ in foro dei. Sed creditoribꝫ
certis tenent᷑ duplici rõne ſcʒ in foro dei. ⁊ in fo-
ro mundi. q² heredes poſſunt a creditoribꝫ in iu
dicio ꝯueniri. Quantũ ad terciã rõnem. ſ. ſimi-
litudinis. ꝓbat᷑ idẽ a ſimili de voto ſimplici ⁊ ſo-
lenni. Nam votũ ſimplex nõ ita obligat ſicut id
qḋ eſt ſolenne nam ſimplex obligat quo ad deũ
ſolenne quo ad deum et forum mũdi. vñ ⁊ ſim-
plex votũ impedit mr̃imoniũ ꝯhendũ. ſed nõ di
rimit ꝯtractũ. Solẽne aũt ⁊ impedit. ⁊ ꝯtractuʒ
dirimit vt patet diſ. xxvij. p totũ. Et rõ huius eſt
quia in voto ſimplici eſt vnuʒ vinculum ligans
in ſolenni duplex.

De reſtitutione .§. I.

vero certoꝝ ſciendũ eſt ꝙ reſtitutio etiã fieri de-
bet cũ quodã ordine. Pro cui⁹ declaratõe notan-
dũ ꝙ ſcḋm triplicẽ voluntatẽ creditoris contingit
debitorem habere ſubſtantiam eius.

Et prima eſt violentata.
Secunda conditionata.
Tercia conformata.

Prima reperit᷑ in rapina. furto. ⁊ ſimilibꝫ. Se-
cũda in vſura. Tercia in ꝯtractibꝫ iuſtis. Et ſcḋm
hũc triplicẽ volũtatis gradũ. varie prius ⁊ poſte-
rius hõ reſtituere obligat᷑. Cũ igit᷑ p̄ma volũta-
te ſcʒ violẽtata debitor tenet᷑. vt puta q² abſtulit
p furtũ ⁊ rapinaſ ⁊ h⁹mõi violẽtias talia p̄uſ re
ſtituẽda ſũt q̃ʒ vſura ⁊ alia d̃bita. ⁊ h⁹ ꝓpt᷑ tria. ſ.

Propter offenſionem.
Propter expropriationem.
Propter compulſionem.

Propter offenſionẽ q̃dem. Nã maior in eis in-
fert᷑ iniuria. q² illa penit⁹ ſunt inuolũtaria. ſ. ra-
pina furtũ. ⁊ huiuſmõi. Vſura vero aliq̃ modo
eſt voluntaria ſcilicet voluntate conditionata.
ꝓpterea de ſui natura minorẽ iniuriã ſapit in ꝓ-
ximũ. Alia vero debita ſine iniuria fiũt q² volũ-
taria ſunt. puta illud qḋ debet᷑ rõne emptionis

facte alicu⁹ rei vel rõne mutui liciti ⁊ huiuſmõi.
Et ideo rapina ⁊ furtũ p̄us reſtui debẽt q̃ʒ ipſa
vſura ⁊ alia debita licito modo ꝯtracta. ⁊ eadem
rõne p̄us rapina q² grauior in ea violentia ⁊ in-
iuria q̃ʒ in furto. Scḋo debet talis ordo ſeruari
ꝓpter expropriationem. Nã in rapina ⁊ furto ſe-
cũdũ oẽs dñium nõ trãſfert᷑ ⁊ iõ talia nũq̃ʒ fiũt
taliter poſſidentis. In vſura vero dominium
transferre videtur. Tercio ſeruandus eſt talis or
do ꝓpter cõpulſionẽ. Magis enĩ debitor cõpel-
litur ⁊ artat᷑ a iure reſtituere q̃ extorſit p furtũ et
rapinã q̃ʒ q̃ habuit p vſurã. Nã ad reſtitutioneʒ
vſure ꝯpellitur diuino ⁊ ecclaſtico iure. ſed ad re
ſtituendũ rapinã artat᷑ iure diuino eccleſiaſtico
⁊ ciuili. Ex quibꝫ ſequit᷑ ꝙ debitor ſi nõ põt inſo
lidũ reſtituere qḋ extorſit per rapinam ⁊ furtũ. ⁊
etiã qḋ habuit p vſurã. tenet᷑ inſolidũ reſtituere
p̄us qḋ habuit p rapinã ⁊ furtũ. quã qḋ hũit p
vſurã. ⁊ hoc tũ rõne volũtatis concurrẽtis. q² in
ſoluẽte vſurã aliq̃ modo volũtas eius concurrit
ad illã expoliationẽ vſure. Sʒ expoliatus p furtũ
ſeu rapinã ꝯtra omnẽ ſuã voluntatẽ ſpoliat᷑. tuʒ
etiã rõne iuris coartãtis. Nã a iure ciuili ꝯpellit᷑
hõ ad reſtitutionẽ rapine ⁊ furti inſolidũ etiã ſi
nõ habeat ad reſtituendũ vſuras. Hui⁹ ſnĩe eſt
Gerar. ordi. here. Que vident᷑ rõnabiliter dicta
hoc excepto. ſ. ꝙ debeat p̄us reſtitui rapina furtũ
⁊ vſura q̃ʒ debita licito mõ contracta. hoc. n. eſſet
offerre holocauſtũ ḋ rapina. Sicut. n. iniuſte ac
ciperet᷑ ab aliq̃ diuite vt daret᷑ elemoſina paupi
vt dicit Aug. xiiij. q. v. Forte. Ita etiã iiuſtũ vi-
detur vt de eo qḋ iuſte debet᷑ alteri. puta honeſti
mutui vel emptõis vel alicui⁹ liciti ꝯtractus. re-
ſtituat alienũ. hoc. n. eẽt rapere alienũ vt reddat
alienũ. Et ñ ſunt faciẽda mala vt veniãt bõa vt
ait apl̃s ad ro. iij. c. Ad hoc ar. xiiij. q. iiij. Neq̃ʒ ei

Quãtũ ad ſecun .§. II.

daʒ volũtatẽ que d̃r ꝯditionata. q̃. ſ. cadit in vſu
ra dicit Alex. lomb. ꝙ p̄us tenet᷑ reſtituere q̃ ha-
buit p vſurã q̃ʒ q̃ hũit p alios ꝯtractus volũta-
rie factos. ⁊ hui⁹ rõ eſt. q² in reſtitutõe debitorũ
ſolũ ſeruat᷑ iuſticia. ſʒ in reſtitutõe vſure ⁊ male
ablatoꝝ nõ ſolũ iuſticia ſeruat᷑. ſʒ etiã iniuria dõ
⁊ ꝓximo facta ammouet᷑. Et ideo reſtitutio vſu-
re p̄ferenda ẽ ſi tñ ꝯtrariũ ſeruet᷑. q. ſ. talia debi-
ta iuſta in ſatiſfactõe p̄ponant᷑ male ablatis. ad-
uertẽdũ ꝙ in duplici caſu hoc fieri põt. ſ. qñ de-
bita ſunt clare maifeſta. ⁊ reſtitutio male ablato
rũ nõ ſic. ſʒ obſcure ſic inquirẽde. Scḋo quãdo
res que debet᷑ ẽ determinata puta. l. vl᷑ ioo. ⁊ ma
le ablata indeterminata. Nam claꝝ ſemp̱ prece-
dit obſcuꝝ in iure. ⁊ determinata rẽ ĩdetermina
tam. ſed illud cõiter nõ ſeruat᷑. etiã extra p̄dictos
duoſ caſus qḋ etiã videt᷑ rõnabilit᷑ fieri. q² inde
cens videt᷑ vſurã debere reſtitui. de re iuſte alteri

obligata. Nam ꝑ hoc nõ tollit̄ iniuria facta ꝓxi/
mo ⁊ deo ſed addit̄ noua q̄ꝛ alienũ auffertur. nec
enĩ tenet̄ deo ⁊ ꝓximo rõe vſure ꝑpetrate vl' alte
rius male ablati niſi inquãtũ põt de iure. ar. de
re. iur. li. vi. Nemo ad ĩpoſſibile obligat̄. Si igit̄
nõ põt reſtituere vſurã niſi ſbtrahẽdo ius alteri
us ꝓ tũc excuſat̄ a reſtitutõe ꝓpterea mag⁹. hoc eſ
ſet violentũ ſeu ꝯ voluntatẽ eius cui debet̄ aliq̄d
rõne iuſti ꝯtractus. ſ. ſubtrahere ſuũ creditũ ꝗꝫ
fuerit recipere vſurã ab alio ꝓpterea nõ videtur
rõnabile. vt de iuſto obſequio quod fecit ꝓximo
ſcꝫ mutuando ſeu expectãdo ꝑciũ rei vendite re/
portet incõmodũ ⁊ damnũ. quod ꝯtingeret hoc
ſeruando. cũ qui dedit vſurã iam receperit com/
modũ magnũ ex mutuo ſibi facto ⁊ ĩdo debꝫ ſi/
bi ſufficere vt vſurari⁹ reſtituat ſibi vſurã cũ po/
terit de ſuo ⁊ nõ de alieno. quia ſcd'm regulã lo/
cupletari nõ debet aliquis cũ alterius ĩiuria vel
iactura de re. iur. li. vi. Et hoc niſi iura cõmunia
vel municipalia aliter diſponerẽt q̄ꝛ in hui⁹mõi
ſeruãda ſũt. Nã iure hũano poſſeſſiões ⁊ alia vt
ꝓpria poſſidentur. vt patet diſ. viij. Quo iure.

Tercia volũtas §. III.

que dicit̄ ꝯformata reꝑitur in ꝯtractib⁹ licitꝭ vbi
volũtates ꝯtrahentiũ in ſimul conformant̄. In
reſtitutione aũt taliũ aliqua pri⁹ reſtituenda ſunt
Nam prius reſtitui debẽt quecũqꝫ certa debita
ꝗꝫ quecũqꝫ ad pias cãs relicta atqꝫ donata. Cui⁹
rõ eſt. q̄ꝛ donatio ad pias cãs largitio ſunt ex ſuꝑ
erogationis ꝯſilio vel ſunt forte bona incerta. re/
ſtitutio aũt male ablatoꝝ ſeu alioꝝ debitoꝝ cer/
toꝝ ſunt ex obligatione ⁊ ꝑcepto. Prius. n. reſti
tui debent q̄ ſunt ſcd'm neceſſitatẽ ꝑcepti ꝗꝫ q̄ ſunt
ſcd'm ſuꝑerogationẽ ꝯſilij. Huic ſniẽ ꝯcordat Ar/
chi. in. c. nõ ſane. xiiij. q. v. Hinc etiã Rai. ait ꝙ
ſi creditores vel legatarij ſimul venerint ad here/
dem. primo eſt ſatiſfaciẽdũ creditorib⁹. ſed ſi veni
unt ſeparatim. liberat̄ heres ſoluendo ꝑ ordinẽ
cuilibet venienti ſiue creditoꝝ legatario dum tñ
nil in dolo. vel fraude operetur. Vꝫ tamẽ ſi lega/
tarij ꝑueniunt creditores ⁊ accipiũt. vel poſterio
res creditores priores ⁊ potiores in iure ꝑueniũt
creditores poſtmodũ veniẽtes heredẽ inq̄etare
nõ dñt niſi de hereditate remanſerit ei. vñ poſſit
adhuc ſatiſfacere illis. ſed habent tanq̄ꝫ potiores
ius ſuũ ſaluũ ꝯ legatarios q̄ ꝑmo acceperũt. Si
militer ⁊ creditores anteriores ꝯtra poſteriores q̄
acceperũt primo. Idẽ quoqꝫ Guil. ait ⁊ addit ꝙ
ſi heres ſcit vl' credit hereditatẽ vltra debita non
extendi. ſiue ex ꝯtractu vl' quaſi. ſeu ex maleficio
vel quaſi. nil legatarijs dꝫ dare. Si vero quãti/
tatẽ debitoꝝ neſcit debet ſatiſfacere primo credi/
torib⁹. Et ſic legatarij prius vel ſimul cũ credito
rib⁹ legata petant. eſt creditorib⁹ potiorib⁹ primo
ſoluendũ. Si autẽ de hereditate nihil remanet.

primo ſolutis debitis legatarijs nõ tenetur. Si
vero hũc ordinẽ mutauerit heres primo. ſ. ſoluẽ
do legatarijs ſeu ſecundarijs creditorib⁹ priorib⁹
in foro ꝯſcientie minime liberatur niſi hoc faciat
ignorant̄ reputãs hereditatẽ. ſ. ſufficere ad omĩa
ſoluẽda. vel neſciens hũc creditorẽ eſſe potiorem
His ꝯcor. Hoſti. Itẽ nota ꝙ ceteris parib⁹ ſer/
uanda ẽ regula. Qui prior eſt tempe potior eſt iu
re. de re. iur. li. vi. Vbi aũt ſunt priuilegia paria
ſcꝫ ꝑſonaꝝ ⁊ actionũ. ⁊ inſimul eq̄liter ſatiſfaciẽ/
dũ eſt. niſi de aliquo illoꝝ ꝓbet̄ ꝙ alteri ꝑferen/
dus ſit ſcd'm legẽ pacti vel ſcripti ſeu vſus approba
ti hec aũt notari ſolent. C. de bo. au. iudi. poſſi. ꝑ
debito. Cũ ergo mercator vel alius frangit vel
vt vulgariter dicit̄ falit. non ſufficiens ſatiſfacere
creditorib⁹ omnib⁹ ex integro venientib⁹ cũctis
vt ſibi ſatiſfiat. hic ordo ſeruat̄ ſcd'm Bal. de pa/
ruſio. in. l. ꝑ debito. C. de bo. auc. iudi. poſ. primo
debet ſatiſfieri dñis rerum. vbi gr̃a ꝯponentib⁹ ſi
depoſita erant ſibi facta. vt. ff. de priuile. credi. l.
ſi. ⁊. l. veteri. Scd'o ſatiſfit mercium venditori ſi ex
tant merces hoc eſt ipe merces reſtituunt̄ tanq̄ꝫ
ſingulariter ꝑ precio obligate. Si aũt plus va/
lerent. illud plus reddit̄ ad cõmodum creditoꝝ.
vt. ff. de acti. ven. l. iulianus. Si aũt ipe merces
non extant ſed vendite ſunt. ⁊ loco earũ alie ſub/
rogate tales ſubrogate non redduntur loco ea/
rum. quia non ſunt ꝑ precio obligate. vt. ff. de in
rem verſo. l. Quidã. Huius ratio aſſignat̄. quia
preciũ ex re illa redactum obligatũ nõ erat. ergo
nec etiã res que emit̄ vt habetur extra de eo. Idẽ
quoqꝫ in ꝑmutatione dicendũ eſt. quia vbi ſpẽs
in obligatione eſt nõ ſuccedit loco alterius alte/
ra. vt notat̄. ff. de ver. ſig. l. labeo. Tercio ceteris
parib⁹ prefertur vxor. quia hypotecã cenſet̄ habe
re ⁊ ideo ꝑfertur ne dum ꝑtendentib⁹ ꝑſonalem
obligationẽ. ſed etiã. pretendentib⁹ tacitam hy/
potecam. vt. l. aſſiduus. C. qui potio. in pign. ha.
Non tñ prefert̄ anteriorib⁹ creditoribus haben
tibus hypothecas tacitas ⁊ expreſſas. Fiſc⁹ quoqꝫ
ſimile habet priuilegiũ cũ muliere. C. de priui. fiſ.
ꝗꝫuis. Et de hoc etiã habes. extra de pig. ex litis. in
glo. qm̃. Quarto poſt hypothecas veniũt deponẽ
tes ſcꝫ ſi nõ extat depoſitũ. ff. depo. l. ſi hominẽ. §.
fi. Hoc enĩ priuilegiũ. cauſe depoſiti datur ꝓpter
frequentiã ꝯtractuũ depoſitoꝝ. tñ ſicut in. l. pre/
dicta patet. tali priuilegio non gaudent qui ſub
nomine depoſiti. mutuant ad vſuras hypotheca
aũt potior eſt quia ꝑtinet ad rem ipam. ff. d pac.
l. reſcriptũ. Quinto veniũt ſimplices priuilegia/
ti. i. habentes priuilegia ꝑſonalia non realia. Se
xto. ⁊ vltimo veniunt cirographarij ꝓ rata non
obtenta prioritate ꝯtractuum quia licitũ eſt de
bitori pro cumulo creditoꝝ facere deteriorẽ cãm
creditoꝝ prioꝝ nõ dñium nec hypothecã nec pri
uilegiũ habentiũ. vt. ff. de ſepa. bo. l. j. §. contrario

Et iſta eſt rõ quare i cirographarijs creditoribꝰ nõ attendiť tp̃s. hec ille. Tex vbi, lex mũicipalis ſeu ſtatutũ ciuitatis aliter diſponeret. illi ē ſtandũ etiã in foro ꝯſcīe ſi nõ ſit expreſſe ꝯtra deũ. qḋ nõ de facili iudicãdũ eſt. q2 nemo arbitrãduſ eſt immemor diuini timoꝛ ⁊ ſue ſalutis. j. q. vij. ſancimꝰ. niſi euidēter appareat ꝯtrium. Vñ in aliqbus ciuitatibꝰ vt florentie. fallente mercatore. ꝓ ſindicos inſtitutos a cõitate ſuꝑ huiuſmõi vbi nõ ſufficiũt bona mercatoris fallentis ad plene reſtituendũ omnibꝰ. ſatiſfit vnicuiq; ꝓ rata ſm̃ facultatē bonoꝝ illius ⁊ non prius vni q̃ȝ alteri. niſi aliquibus ꝑſonis priuilegiatis in hoc. vt in mulieribꝰ ꝓ dotibus rehabendis ⁊ huiuſmodi quibus plene ſatiſfit anteq̃ȝ cuiq̃ȝ alioꝝ. Itē primo notať ꝙ hi q̄ tenenť reſtituere ſi omnino non pñt ſoluere vel reſtituere ſufficit ꝯtritõ ⁊ ꝓpoſitũ reſtituendi quando cõmode poterũt. xiiij. q. vi. ſi res. Quod veꝝ ē cũ nota ſit paupťas. talis enī nõ debet excõicari. vt diciť extra de ſolu. c. Odoardus. nec aliqua pena mulctari. vt extra de vſurꝭ Cuȝ tu. Et dꝫ nota paupťas quando cedit bonis Ideoq; tali debet ꝯſulere ſacerdos ſi de pauptate dubitat ꝙ cedat bonis. Nota tñ ꝙ nõ ſufficit hec ceſſio ita ꝙ nõ ſit ei aliqua penitentia iniungēda. quia nec ſolutio nec ſatiſfactio plenaria ſufficeret. Nam licet ceſſio ſiue ſolutio quo ad ſatiſfactionē homi ſufficiat. adhuc tamen eccľe ſatiſfactũ nõ eſt. ergo iudex eccleſiaſticus ſcȝ ſacerdos ꝓ vſurpatione rei aliene iniũgat ſibi pniam. Et in hoc offendũt ⁊ ſacerdos delinquētes q̄ putãt ſufficere ꝙ ſatiſfaciant. nec tranſgreſſionē quã fecerunt poſtmoduȝ ꝯfitenť hec. Hoſti. in ſumma ti. de pe. ⁊ re. Scḋo nota ꝙ ſi talis poſtea ꝑuenerit ad pinguiorē fortunã teneť ſatiſfacere. etiaȝ ſi cederet bonis. quia ꝑ hoc nõ ſunt liberati. ſed talis ceſſio ad hoc eis prodeſt ne iudicati trahantur in carcerē. C. qui bo. ce. poſ. l. qui bonis. Vbi etiaȝ dicit glo. ꝙ ceſſio in hoc etiam ꝓdeſt quia poſtea nõ poterũt ꝯueniri niſi in quãtuȝ facere poſſunt ⁊ ſic habeť rõ ne egeat ⁊ ꝓpterea cõueniri nõ debet niſi ſit tantũ illḋ quod acq̃ſiuit ꝙ merito videať debere ꝯueniri. hec in glo. Sed qui habent reſtituere ſi ꝯueniant ex maleficio ſi nõ ſunt ſoluendo deberandi ſunt ꝓ debito. ſed ſi nõ ꝯueniunť ex maleficio nõ debent tales deberari. ſed ſufficit ꝙ cedãt bonis. Archi. xiiij. q. vi. Si res. Nota tercio ꝙ ſi is qui aliena abſtulit põt reſtituere ⁊ nõ reſtituit. nõ eſt in ſtatu ſalutis. xiiij. q. vi. ſi res Dicit aũt Rai. in ſumma ſua ꝙ dñs alicuiꝰ terre teneť reſtituere indebite exacta a ſe vel a ſuis directe vel indirecte. Glo. ſuꝑ indirecte. vt quãdo denegat eis iuſticiam. vľ non defendit eos vt debet vt ſic extorqueat aliqua. Si tali dño ex aliquibꝰ circũſtantijs appareat multũ difficilis vel impoſſibilis talis reſtitutio. ſatis videť ꝙ poſſit conſuli huiuſmõi ꝙ in ꝯpenſatione vel remittat eis ꝯmuniter cũ eoꝝ ꝯſenſu ⁊ libera volũtate aliquã ſeruitutē. vel ãnuaȝ ꝑſtantiã in ꝑpetuũ vel ad tp̃s. ita ꝙ pleniſſime videať eis ſatiſfactũ vel etiam faciat in remiſſionē peccatoꝝ illoꝝ quibꝰ teneť aliquod hoſpitale vel ſimile opusꝰ pietatis cauſa ꝯſenſu tñ eoꝝundē ſi poteſt requiri. hoc ibi.

Nota quarto ꝙ is qui habet aliena reſtituere et certis perſonis ſi poteſt in totuȝ vel in ꝑtem. ſed nõ cõmode ſed cũ multa ſui incõmoditate ꝯponat vel ꝯueniat cũ ip̃o leſo vel ſpoliato amicabiliter de redditibꝰ ſuis moderate. ita ꝙ vita ſibi remaneat aſſignando ſibi quouſq; fuerit plenarie ſatiſfactũ. vel paulatiȝ ſingulis annis vľ mēſibus vel alijs tempibꝰ emēdet qḋ põt. ⁊ hoc cuȝ volũtate illiꝰ cui debet ſatiſfacere. ꝙ ſi nullã inueniret miam apud eũ. tunc abſq; dilatõe teneť ſatiſfacere vel bonis cedere. quia talis peccatoꝛ ſemper ē in mora. Hoſti. ⁊ Rai. Sed hoc melius declarabiť in vltimo. §. ſe. Si aũt ꝑdictus inuenit miſericordiã apud creditores ſuos facientes ſibi dilatiõeȝ vľ remiſſionē tũc põt ea vti. ⁊ ē in bono ſtatu anime. ſi tñ habȝ in ꝓpoſito faciendi quod debuiſſet ſi nõ potuiſſet obtinere. ipſam remiſſionē vel dilationē. Quinto nota ꝙ vbi plures eſſent creditores alicuiꝰ ⁊ debitori petenti dilatõeȝ aliqui creditores volunt dare aliqui nõ. ſed ꝙ cedat bonis. ſtabiť in hoc maiori pti creditoꝝ. ⁊ intellige maiorē ꝑtem vbi ē maiꝰ ⁊ fortius debitũ etiã ſi vnus eſſet cui plus q̃ȝ omnibꝰ debeať. Si vero par ſit debitũ. ſtandum eſt maiori numero creditoꝝ. Si vo omĩa ſunt paria elegēda eſt clementioꝛ ſnĩa. ſ. ꝙ dilatio detur. L. ḋ ceſſi. bo. l. fi. Rai. Nota hic Jo. an. ſuꝑ. c. q̃ȝ q̃ȝ ḋ vſurꝭ. li. vi. mouet queſtioneȝ. An heres vſurarij qñ hereditas nõ ſufficit omnibꝰ debeat ſatiſfacere primo venientibꝰ. Guil. Duran. ⁊ Archi dicũt ꝙ nõ. immo fiet eis ⁊ alijs ſatiſfactio ꝓ rata vnũquēq; contingēte. ar. ſuꝑ de teſta. c. Relatũ in fi. Sed dicit Jo. an. Satis videť in hoc caſu haberi debere ꝯſideratio tp̃is. vt ille q̄ prius ſoluit vſuras recipiat quod ſuũ eſt integraliter. ⁊ ſic de ſingulꝭ ſcḋm regulã de re. iur. li. vi. Qui prioꝛ. cũ iſtoꝝuȝ par ſit cã vt ſuꝑ dixi. ⁊ in hypotheca hoc ꝯſideramusꝰ. C. q̄ po. in pig. ha. l. ſȝ ſi fundꝰ ⁊ bona vſurarij videnť eſſe hypotecata. extra eo. cũ tu. Multi tamē doc. dicunt ꝯtrariũ in hoc. ſ. ꝙ bona vſurariorum ſint hypotecate. vt Hoſti. Archi. Fede. Goff. Et ip̃e cũ. Jo. an. dicit ꝙ de hac hypoteca non habemus tex. expreſſum. Sexto nota ꝙ vbi aliquis eſt inſtitutus heres. ⁊ non ſufficit hereditas ad ſoluēdũ legata omnia ⁊ ḋbita. dicit Rai. ꝙ credit in iudicio anime ſue ꝙ non teneať niſi in quãtũ hereditas ſufficit etiã ſi nõ fecit inuētariũ. Idē Jo. an. ⁊ Fede. de ſenis. ſecꝰ in iuditio cõtētioſo ſi nõ feciſſet inuētariũ. ſed ſi feciſſet nõ

tenereť niſi durãte hereditate. Diſtiguit tñ int̃
legata ⁊ d̃bita. quia debita ſine diminutõe debet
ꝑſoluere durante. ſ. ad hoc hereditate. de legatis
vero ſi tot ſunt ꝙ nõ remaneat legitim⁹ põt retra
here ſuã legitimã. ⁊ iteꝝ quartã ſm quoſdã ſi fu/
it inſtitutus heres. Et nota ꝙ heres põt deduce/
re añ omĩa expenſas funeris ⁊ alias neceſſarias
quas fecit cã hereditatis. vt in teſtamẽto. ⁊ hui⁹
mõi. Expenſas tñ quas feciſſet ſupfluas ad hono
rem ⁊ pompã mũdi nõ poſſet cũ tuta ꝯſcĩa trahe
re de ere alieno. ſʒ facere intelligereť de ſuo. Pe.
de palu. in quarto. Si aũt plures ſunt heredes
ad debita vel legata regulariter teneť quilibet ꝓ
hereditaria parte. Excipiunť quĩqꝫ caſus. Pri/
mus eſt ſi aliqđ opuſ indiuiduũ eſt in obligatio
ne. tunc enĩ quilibet teneť inſolidum. ff. de ver.
obli. in executione. §. ij. Glo. ponit hic exemplũ.
vt ſi teſtator promiſit ſe aliquod opus facturuʒ
vel promiſit per ſe vel heredem ſuum non fieri
quo minus ꝑ fundum ſuũ tibi ire liceat. ad hoc
quilibet heredum erit obligatus inſolidũ. Secũ
dus caſus eſt ſi res que debet reſtitui ab vno in/
ſolidum poſſideať. C. de here. vel actio. ven. l. ij.
Tercius eſt in alimentis legatis que ex volunta
te defuncti vel iudicis vel ab vno inſolidum vel
a pluribus ꝓ partibꝫ deſignatis petunť. ff. de ali.
le. l. iij. Quartus ſi teſtator ab vno heredũ lega/
uerit creditori hereditario ꝯpenſandi animo. tũc
enim heres ille vſqꝫ ad quantitẽ legati onus de/
biti illius ſuſtinebit. ff. de lega. ij. Cum ab vno.
Quintus eſt in expenſis vxoris que nõ tantum
ſtrinxit heredes ꝓ hereditarijs portionibꝫ ſed etiã
virũ ꝓ portione que ꝑuenit ad eũ de dote vxoris
ſue. vtputa ſi ad eũ ꝑuenerunt. 100. ⁊ in heredita/
te ſint. 200. ipſe vir tenebit ꝓ tercia. ⁊ heredes ꝓ
duabus partibus. ff. de reli. ⁊ ſump. fune. quod.
et. l. veluti. hec omnia. Hoſti.

Quõ debeat fie §. IIII.

ri reſtitutio vxore ꝯcipiente filium ꝑ adulteriũ
quẽ vir reputat eſſe ſuũ. de his que ꝯſumit ipſe
filius ſpurius de bonis pr̃is putatiui. ⁊ de here/
ditate tota. vel pte ad eũ ꝑueniente. Et primo vi
dendũ eſt de ipſa vxore adultera quõ teneať ⁊ ad
quid. Scđo đ ipſo filio ſpurio ſi teneť ⁊ quomõ
Tercio de ipſo vero pr̃e qui ex adulterio talem fi/
lium habuit quõ ⁊ ad quantũ teneať. Similis
caſus videť qui poniť extra đ pe. ⁊ re. c. officij. vbi
ſic diciť. Significaſti. ſ. de muliere ſupponente
ſibi alienũ partum. quẽ vir eius reputans ſuuʒ
nutrit. ⁊ heredẽ inſtituit. vnde idẽ dicendũ vide
tur quantũ ad reſtitutionẽ de ipſa muliere. ⁊ filio
ſuppoſito ⁊ huic fraudi dantibꝫ operam efficacẽ
Et de muliere adultera q̃rit primo ſi debeat hoc
reuelare marito. Ad quod dicendũ ꝙ aliquãdo
nõ. ⁊ aliqñ ſic. Nam vbi immineat aliquod ho/
rum periculoꝝ nõ debet reuelare marito. primuʒ
periculũ eſt infamie ſcʒ mulieris. Scđm pericu
lum eſt ſcandali. Tercium ꝑiculum eſt mortis.
Quartũ ꝑiculũ eſt improbabilitatʒ. Primũ pe
riculũ eſt infamie ſcʒ mulieris. quia hoc taliter
reuelãdo cum eſſet antea bone fame ſeipſam peſſi
me ac turpiſſime diffamaret. qđ quidẽ magnuʒ
periculũ eſt mulieri. Naʒ qđ dr̃ puer. xxij. Scri/
ptum eſt. melius eſt nomẽ bonũ q̃ꝫ diuitie mul/
te. licet intelligať de viris. tñ turpius ac ꝑiculo/
ſius inhoneſtis infamia mulieribꝫ ingerit notaʒ
Scđm ẽ ꝑiculũ ſcandali ſcʒ viri ⁊ ꝯſanguineoꝝ
atqꝫ amicoꝝ eius ſi illis hoc innoteſceret malum
nã non ſolum apud ſe turbarenť ex eo. ſed vix ex
tunc poſſent cũ ea amicitiã. ⁊ pacẽ ac ꝯcordeʒ ſo/
cietatem habere immo forte maritus dimitteret
eam ⁊ nõ valentes forſitan ꝯtinere vtrıqꝫ adul/
teriũ ꝑpetrarent. ⁊ ſic innumerabilia mala ⁊ ir/
recuꝑabilia inter eos orirenť. Terciũ eſt ꝑiculũ
mortis ſcʒ vxoris ⁊ ſue ſpurie ꝓlis atqꝫ adulteri
ſui. Nam ꝓbabiliter timere poſſet. ꝙ eius mari/
tus ſiue quicũqꝫ alius dũ occidere aliũ quereret
necareť ſm. Sco. ĩ quarto. ꝯcurrentibꝫ dictis tri
bus ꝑiculis que videnť valde ꝓbabilia ⁊ ĩ plu/
ribus euenientia. nõ debet talis mulier ſuo ꝯiu/
gi reuelare. ⁊ ꝓpter bonũ incertũ reſtituendũ he/
reditatis talibus ꝑiculis ſe exponere manifeſte.
Quarto ꝓpter periculum improbilitatis. Nam
nec vir nec filius nec etiã publicus iudex mulie/
ri hoc reuelanti credere obligatur niſi ꝓbet dicta
ſua ꝑ infallibilia ſigna. aut ꝑ violentas ꝓbatões
ſiue ꝑ ydoneos teſtes. Nam ex ſolo eius dicto ñ
põt exheredare filiũ talem. maxime in terris in
quibꝫ primogenita ex ꝯſuetudine in toto vel in
parte ſuccedunt. Inſuꝑ ſm Sco. vbi ſupra in
talibus terris ſi pater crederet vxori ſue in hoc. ñ
poſſet tamen in hoc a ſpurio auferre hereditateʒ
niſi in publico foro eum probaret talem ⁊ tunc
oporteret mulierẽ nõ tm̃ apud maritũ. ſed apud
totam patriã diffamari. ⁊ iſto preſuppoſito ſcʒ ꝙ
non debeat reuelare ratione maloꝝ grauioꝝ ex in
de ꝯtingentiũ. quomõ debeat talis mulier ſatiſ/
facere diceť infra. Ubi tñ non immeneret ꝑicu/
lum aliud vel malũ niſi infamie ipſius adultere
vel mortis ſue. videť ꝙ ſi ꝑmoriať viro ſuo debe
at ante mortẽ ordinare cũ ꝯfeſſore ſuo vel alia ꝑ/
ſona matura ꝙ ſi moriať poſtea reuelet ex parte
ſua viro. quãdo ſcʒ ex hoc põt obuiari ne putati/
uus filius habeat hereditatẽ totã vel ptem. Ali/
quando vero hoc marito vel alijs extra ꝯfeſſionẽ
teneť mulier reuelare. videlicet ſi hec tria concur/
runt ſimul. primo ſi apud maritũ ⁊ alios ſuper
hoc fortis ⁊ grauis ſuſpicio impſſa eſſet ⁊ occaſio
dubitandi totaliter. Scđo ſi ex certis ac ſuffici/
entibus cauſis põt ⁊ debet. vehementer ⁊ valde
ꝓbabiliter credi ꝙ nil de ꝑmiſſis ꝑiculis ſuſpicio

Capitulū Septimum

hoc ſubſequeret̃ aut creſceret, ſꝫ poti⁹ minueret̃. Tercio ſi firmiter p̄ſumat̃ ꝙ filius bonis mariti volūtarie cedet ſed ſi puulus eſt fili⁹ ceſſat iſta rō quia mittere pōt marit⁹ ad hoſpitale illū cū nō teneat̃ alere alienos. niſi ī extrema neceſſitate cuꝫ alij deſunt qui puideāt. his aūt trib⁹ cōcurrentibus reuelari deberet ⁊ poſſet. ſed vix iſta concurrūt. ⁊ rariſſime p̄ſumēdū eſt ꝙ cōcurrāt. Inſup dici poſſet ſm Guil. ꝙ etiaꝫ reuelare poſſet ſi nō timet maritū. vel aliud immineret piculū. Sed vtiq̧ quidā viri ſcient̃ vxoꝝ adulteriū ſuſtinētes vel etiā ↄſentientes immo qn̄q̧ vxores ſuas ad hocartantes. vel quia ꝓprios filios nō pn̄t habere. vel alia quacūq̧ pudenda occaſiōe. Facta aūt notificatione anteq̧ vir eius p educatione talis filij expendat videt̃ obligari a reſtitutōe aliqua fienda. quia fecit quod in ſe fuit vt damnū euitaret viri expenſaꝝ in educādo. ⁊ hereditationis quoad alios. ar. extra de iniu. ⁊ dam. da. Si culpa. Nec tn̄ debet manifeſtare adulteriū ꝓpt̄ piculum pſone. ⁊ infamie detrimentū. ⁊ odiū ad euꝫ euitādū. Et ſi ante manifeſtatōeꝫ iam aliqua cōſumſiſſet huiuſmōi putatiuus fili⁹, tenebit̃ ipſa mater in quantuꝫ poterit ſatiſfacere ſi aliquid vt ſuū poſſidet. Et ſi magnus exiſtens qn̄ hoc notificat̃. non vellet ipſe filius credere hoc, nec cedere bonis putatiui pr̄is petēs ſaltē legitimā que ſine cauſis exp̄ſſis a iure auferri nō pōt. vt legitimus filius. nec ↄtrariū pōt pbari. tenebit̃ nihilominus ipa mulier heredib⁹ de portione illa ablata ſibi de eo tn̄ quod pōt ⁊ nō plus. extra de reg. iu. li. vi. nemo. Et hoc qꝛ fuit in mora notificādi qn̄ potuit puideri. Sed nunqd mulier talis debet reuelare crimē ſuū filio ſpurio ⁊ inducere eū ad dimittendū hereditatē vero heredi. Ad hoc dicēdum ſm Sco. vbi ſup̄ ꝙ aut filius crederet matri aut nō. Si aūt crederet nō aūt pbabile eſt ꝙ ꝓpter hoc dimitteret dictā hereditatē. Nam paucos repire ↄtingit qui ita pfecti ſint ꝙ ꝓpter ſeruandā iuſticiā in foro dei dimittāt magnas poſſeſſiōes quas retinere poſſunt iure exteriori. et velint ſpurij reputari. nec hoc mater p̄ſumere pōt niſi antea multum fuiſſet experta de bona volūtate filij ſui. n̄ ergo debꝫ ſe exponere certo piculo diffamationis apud filium ꝓpter incertā correctionē illius. Si vero nō crederet tunc ſequeret̃ inde duplex malū. primū quia ipa diffamaretur. Scd̄o quia ab illo hereditas ſicut antea poſſidētur. Si quis aūt obſtet ꝙ tali filio debeat reuelari ne ſcꝫ ignorant̃ copularet̃ p matrimoniuꝫ ſue ſorori. aut alteri ſue ꝓpinque ſeu alia faceret que a iure ſpurijs pbibita ſunt. Dicendum ꝙ talis ignorantia dū p̄ſeuerat omnino excuſat cum ſit ignorantia facti. Si tn̄ quando factū veniret ad lucē tale matrimoniū eſſet dirimēdū. Si tamē queraſ an dato ꝙ talis filius ex v̄bis matris ſe ſpurium credat. teneat̃ reſtituere bona q̄ habuit a marito matris ceteris filijs e alijs heredib⁹ p̄dicti mariti. Dicēdū ꝙ ſi hoc indubitant̃ credit ⁊ rōnem illud credendi habet. tenet̃ ſm deū. nō tn̄ iure humano. Si tamen nō habet ſufficientem cauſam ⁊ rōnem credendi tūc reddere nō tenet̃ ex quo p ſe vel p alteꝝ ſibi claret ꝙ nō habet ſufficientem ſeu ↄdignam rōnem credendi. Sunt aūt inter cetera quattuoꝛ ſigna que reddūt ſuſpectam talē matrē ita ꝙ ei hoc nō dꝫ de facili credi.

Primum eſt amoꝛ.
Secundum eſt odium.
Tercium ſtulcia.
Quartum incertitudo.

Primū eſt amoꝛ. i. ſi ↄdiligit aliā plem viri ſui. Scd̄m eſt odiū videlicꝫ ſi preſumit̃ ipm, vl̓ ei⁹ vxoꝛē odire. Terciuꝫ eſt ſtulcia. qꝛ ſcꝫ mulier fatua ⁊ leuis ē vl̓ ptinacis. ſenſus. Quartū ē incertitudo cū nō ↄſtet eā eſſe vel fuiſſe certā ꝙ hunc cōcepit de adulterio nō de viro. Nō enī hoc omī pōt adultere eſſe certū. Sꝫ quod remediuꝫ tali mulieri dꝫ exhiberi. Dicēdū ꝙ ei ſm Sco. vbi ſup̄ triplex remediū dari pōt. Primū remediuꝫ eſt ꝙ inducat filiū intrare religionē. ⁊ tn̄ taleꝫ ꝙ poſſit pfeſſionē ſuā ſeruare, ne. ſ. incidat in ſcillā cupiēs vitare caribdim. Scd̄m eſt ꝙ fiat cleric⁹ vnde valeat tn̄ ſm deū eccl̓iaſtica beneficia acceptare, ⁊ his quaſi ſufficientib⁹ merito iam ↄtentus dimittat hereditatē alteri fratri layco in ſeculo remanēti. Si tn̄ p nullā ſuaſionē honeſtā coꝛ talis filij mater flectere pōt vt hereditatē dimittat, nō videt̃ ꝙ debeat ſe pdere illi cū certa nō ſit ꝙ talis ab ea impſuaſibilis in alijs tn̄ licitis ⁊ honeſtis flecteret̃ ex illo. īmo forte tenatius retineret ne ſpurius putaret̃, cū talē notā multū caueant male nati. Tūc demū terciū remediū addendū eſt, ſ. ꝙ ſaluo iure hūano ⁊ abſq̧ īfamia ſua pōt ⁊ dꝫ de ſua dote cū eā habebit in ptāte, vl̓ de parafernalib⁹, ſi habet. ⁊ ceteris bonis ⁊ laboꝛib⁹ ⁊ ſudoꝛib⁹ ſuis indēnem facere viꝝ ⁊ legitimaꝫ eius plem. Obligat̃. n. viro ſatiſfacere de ↄſumptis ab illegitimo filio ſꝫ talis filius ſatiſfacere n̄ tenet̃ q̄ ↄſumpſit quādiu in bona fide fuit. de hereditate aūt mulier obligat̃ heredib⁹ viri ab inteſtato. vel heredib⁹ ſcriptis vel quib⁹ veriſimiliter credit̃ ꝙ reliquiſſet hereditatē. Qd̄ ſi neſcit̃ debet paupib⁹ erogari. Tenet̃ inq̧ ſm correſpondēnā iuſticie. Nō. n. dico ꝙ teneat̃ ad reſtitutioneꝫ equalentis hereditati, qꝛ vt ſupius dictū eſt plurimū quidē differt int̃ hab̓re ⁊ ꝓpe eſſe, ſꝫ qꝛ iſte legitimus heres nunq̧ habuit hereditatē licet ſm iuſticiā fuerit ꝓpe. ꝓpterea minus q̄ꝫ equiualēs hereditati ſibi ſufficit p hereditate fienda. Illd̄ aūt minus determinet ſcd̄m arbitriū boni viri. Q2 ſi nec hoc fieri pōt p tunc nō obligat̃. tenebit̃ tn̄ cū pueniet ad pinguioꝛē fortunā. extra

de ſolu. Odoardus. Si vero talis mulier nūq̄
habet vnde reſtituere poſſit. tūc ex impotentia ex
cuſaſ ſi habet ſatiſfaciendi ꝓpoſitum. xiiij. q. vi. ſi
res. De adultero aūt cuius eſt filius dicendū vi
detur ꝙ ſi ſcit vel credit veriſimiliter illū eē ſuū
vbi mater ipa ſatiſfacere ñ valeat videſ ꝙ tenea
tur de expenſis educatōis p̄ri putatiuo. q2 cām ef
ficacē dedit tali dāno. extra de iniur. ꝛ dam. da. ſi
culpa. ſm tñ poſſibilitatē ſuā. Et ſi mitteret ipa
adultera ad hoſpitale. vl' finxiſſet mortuū pepe-
riſſe. vel q2 notificauit ſine ſui ꝑiculo tenebiſ hoſpi
tali de nutrimēto ꝛ alijs expenſis. niſi notabilis
paupertas excuſet eā cū de iure naturali ad hoc te-
neaſ diſ. j. Jus naturale. ꝛ hoſpitalia ꝓpter pau-
peres nutriēdos ſint facta nō ꝓpter diuites. Sz
de hereditate vel dote ſi dotareſ a p̄re putatiuo te
neri videſ ad arbitriū boni viri attenta ſua facul
tate. Que tñ ſatiſfactio oculte fieri dz cū ſine pe-
riculo manifeſtari non poſſit. ar. ij. q. j. ſi peccaue
rit. Si aūt dubitat adulter ex eo q2 leuis eſt mu
lier. ꝛ cū alijs adulteraſ. vel etiā q2 ipa adultera
dubitat vtꝝ ſit eius vel mariti. relinquaſ iudicio
dei cui omīa nuda ſunt ꝛ apta. ꝛ grauari nō vide
tur de reſtitutōe. Indecēs eſt enī vt in re dubia
certa deſ ſnīa. ait Grego. diſ. xxiij. Habuiſſe in
nullo tñ caſu ad obuiandū huiuſmōi ꝑiculis vl'
malis debet adultera vel adulter querere abor-
ſum vel mortem paruuli. ar. xxij. q. ij. Faciat.

Capitulū octauū. ſcz Qñ fienda ſit reſtitutō

Quātū ad octauū
ſcz quādo dicit. b. Tho. ſe. ſe. q. lxij.
ꝙ ſtatim. q2 ſicut accipe rem alienaz
eſt ɔtra iuſticiā. ita ꝛ detinere eam. quia per hoc
ꝙ aliqs detinet rem alienā inuito dn̄o impedit
eū ab vſu rei ſue. ꝛ ſic facit ei iiuriā. Manifeſtū
eſt aūt ꝙ nec ꝑ modicū tempꝰis licz alicui in pec-
cato morari. ſed quilibet teneſ peccatū ſtatim de
ſerere. vñ diciſ quaſi a facie colubri fuge peccatū
ꝛ ideo teneſ quilibet ſtatim reſtituere vel dilatio
nē petere ab eo qui pōt vſum rei cōcedere. Et ſi
quidē teneanſ de incertis cū illud eſſet erogan-
dum in pias cauſas cū ɔſilio eccl'ie. ſi huiuſmōi
ꝑſone habentes reſtituere remaneāt ita pauꝑes
cū filijs ꝛ familia ꝙ nō habeāt vñ viuāt. fiat dic
Rai. vt dixi in caſu conſilij ſup̄ in ti. de deci. Ibi
aūt ſic dicit. Si quis retinuit decimas longo tē-
pore ꝛ nunc venit ad ſatiſfactionē. ꝛ poſtulat in-
tuitu dei ꝛ eccl'e ꝛ marie quia hz paruā ſubſtan-
tiā ſibi remitti qđ accepit tp̄e p̄terito cum aliter
oporteret cū ſua familia mendicare. q̄uis eccl'ia
decimas oēs poſſit petere. ſi viderit iſtū ɔtritū. et
preces eius īniti veritati. dz ei tanq̄ pauꝑi dimit
tere vnde viuat. cū hoc eſſet ei datura poſtea. xvj.
q. j. Quoniā hec Rai. Quod intelligendū vide
tur vbi danſ decime de more. put eſt de iure com

muni. Nā vbi de more nō danſ decime. vel val-
de diminute. videſ excuſari. put plene habes in
p̄ma p̄te ti. xx. c. vnice. §. xj. Et dic̄ ibi glo. Guil.
ꝙ illi q̄ reaſſignāt in manu penitētiarij q̄ hoc nō
facerent niſi penitētiarij reſtituerent eis ꝑ parte
vel pro toto quando neſcitur cui facienda eſt re-
ſtitutio. ꝙ nō credit eos eſſe in ſtatu ſalutis. Di-
cit etiā paulo poſt ꝙ non eſt neceſſe ꝙ fiat huiuſ-
mōi reſſignatō in manibꝰ pn̄iarij dūmodo talis
paratus ſit ad arbitriū eius vel alteriꝰ boni viri ſa-
tiſfacere. Dicit etiā ꝙ in hoc caſu ep̄us q̄ eſt diſ-
penſator pauꝑꝝ pōt dilationē dare vel ꝑtem di
mittere ac etiā totū ſi viderit ex pedire ad neceſſa
riā ſuſtentatōez illius tanq̄ alicuiꝰ alterius pau
peris. ita tñ ꝙ quāto vtilius pōt gerat negociuz
illius cui fienda eſt reſtitutio. ſi ꝑſona eius fuiſſz
nota videlicet exponēdo illa que eſſent ei reſtitu-
enda in vſus tales qui poſſunt ei magis ꝓficere
quo ad deū. hec ibi. Si teneſ certis ꝑſonis que
nolunt dare certā dilationem debet ad petitōem
ipoꝝ abſq̄ dilatione ſatiſfacere vel cedere bonis
quia fur vel raptor ſemꝑ ſunt in mora. ꝛ iō ſem-
per augent peccatū. ff. de ɔdi. fur. l. In re furtiua
vbi leſi egent ꝛ fame pereūt ne interuenīete pau
lulū mora inueniri nō valeant qui redimantur.
Semper vitanda eſt mora vbi eſt ꝑiculum diſ.
xviij. de Siracuſane. Et hoc etiā ſi oporteret ipm
mendicare. vnde nō dico habito reſpectu ne ege
at. Nam ɔtra hoc notaſ. extra de vſuris. Cū tu.
Tamē Ul. Addit ſine culpa pōt excipere vite ne
ceſſaria. ſ. extreme. Rai. moderate ſibi vita retēta
a quouſq̄ plene ſatiſfaciat. Hoſti. vero ſic dicit.
Sed quid ſi ñ immineat tale periculū neceſſita
tis. ꝛ is qui reſtituere teneſ non pōt induci ad
reſtitutionē ſtatim faciendā. puto ꝙ diſcretus ſa
cerdos pōt ſuā ɔſcientiā informare ex eo ꝙ inten
dit gerere vtiliter negociū creditoris. Nam ſi vi
det ꝙ aliter non pōt recuperare imꝑꝑetuum. vel
non ita cito vel nō ita cōmode. pōt recepto iura-
mento vel alia ſufficienti cautione ſi habere pōt
cautionē dilationē ɔcedere. ꝛ ſub hac ɔditione ſi
adimpleuerit hoc infra talem diē peccatores ab
ſoluere. vt ſic creditor qđ ei debetur recuperet et
peccator nō recedat a presbytero deſperatus. hec
ille. Sed ꝙ in fine huius. §. ſ. ꝙ abſoluat ſub cō
ditione. ɔtrarium aſſerit. Ul. dicens ꝙ abſolutō
a peccatis nunq̄ fieri debet ſub ɔditione. ꝛ ideo
pōt dici ꝙ abſoluat ſimpliciter ſi eſt abſoluēdus
ſed declaret ꝙ non valebit abſolutio niſi adim-
pleat ꝓmiſſum. Ul. Archi. ſuper. c. ſi res. xiiij. q.
vi. querit. Utrum habenti reſtituere debeat habe
ri reſpectus ne egeat ꝛ dicit videſ ꝙ ſic. ff. de in-
iur. l. In condemnatione. ff. de ceſſi. bo. l. is qui.
Et ſic notatur per. Ber. extra de ſolu. Odoar-
dus. Et facit ad hoc quod habet. xvi. q. vij. qui
cunq̄. Sed Inno in. c. Cum tu. extra de vſur.

Capitulum octauū.

ſecus credit ſcd̄m canones vt ibi nota. Ala. Ber.
⁊ Hoſti. ꝙ inſolidum tenent̄ detentores vſura-
rum ⁊ nō ſolū in quantū facere poſſunt. q̄ Ho-
ſti. in ſumma dicit ꝙ qui habent reſtituere pau-
latim ſingulis menſibꝰ ſoluāt creditoribꝰ ſi alit̄
nō poſſunt ſine magno detrimento ꝓut poterūt
vel ꝯponant ſe cū ſpoliatis. Q2 ſi nullam poterūt
inuenire miſericordiā apud eos. tunc abſq3 dila
tione tenent̄ ſatiſfacere vel bonis cedere quia pec
cator ſemꝑ eſt in mora. ff. de ꝯdi. fur. l. in re fur-
tiua. extra de ſimo. Cū in eccleſia. Multi tenent
dictū ꝓcedens tanq3 equum ſc3 ꝙ tenentur ſol-
uere quātū poſſunt retenta ſibi vite cōmoda. ar.
de ꝯſe. diſ. v. diſcipulos. extra. de fur. Si q̄s. Sz
ar. cōtra ſuꝑ verbo reddere eiuſdē. c. ⁊ ibi. Dicit
Archi. ꝙ ſtatim debent reddere totum quod pōt
allegans. b. Tho. ſe. ſe. q. lxij. qui dicit ꝙ ſtatim fi
enda reſtitutio eſt. Idem dn̄s Io. dn̄ica in glo.
quadā. dictum tamen. b. Tho. pōt dicit non eſſe
contra. ſi ſane intelligat̄. vt. j. dicit̄. Sed in qua-
dā ſumma dicit̄ ꝙ illi qui habēt reſtituere vſu-
ras ꝟ male ablata ⁊ ꝓponunt firmiter reddere. ſz
non poſſunt ſtatī. quia nolūt cū familia ſua ege-
re vel mendicare. tamen incipiūt iuxta poſſe ſatiſ
facere. vtrum tales poſſint abſolui ⁊ ꝯmunicari.
Rn̄deo aut ſciunt perſonas certas aut nō. Et ſi
ſciunt ipſi male ablata ⁊ etiam ipſi quibus deben
tur huiuſmodi volunt. tutū eſt ꝙ de conſcientia
eoꝝ ſtent ad terminū ipſorum ⁊ voluntatem. Si
vero neſciunt tales damna data ſibi. ⁊ reuelatio
poſſet eſſe periculoſa illis qui volunt reſtituere.
tunc non eſt reuelandum illis. ſed preſumendū
ꝙ confeſſor vtiliter illoꝝ negocium gerat. ⁊ con
fitens intendat ⁊ promittat ſatiſfacere q̄3 cito pōt
quia hic habet locū ratihabitio de bono ⁊ equo
⁊ tunc confitens abſolui ⁊ ꝯmunicari poteſt. q2
eſt in via ſalutis. Si vero omnino neſciant̄ per-
ſone quibus reſtitutio eſt fienda. tūc eſt libere in
poteſtate prelati vel diſcreti ꝯfeſſoris dare ⁊ con
ſtituere terminum confitenti ſicut viderit neceſ-
ſitatem ⁊ contritionem eius. ⁊ voluntatem eius
paratam ⁊ promptā reſtituendi. ⁊ infra iſtū ter-
minum talis poteſt abſolui ⁊ ꝯmunicari. Quid
aūt debeat facere vxor ⁊ familia raptoris qui nō
habent niſi de obligatis reſtitutioni. habes ſuꝑ
ti. j. c. xij. de rapina. §. xviij. ⁊ xix. Nota ꝙ Rai. ⁊
Hoſti. circa iſtam materiā reſtitutiones dicunt
hoc notēt ⁊ teneant ſacerdotes. ꝙ ſcd̄m ꝙ maior
vel minor fuit fraus. vel dolus vel violentia ma
ior vel minor debet eſſe diſcretio iudicātis. ⁊ ꝑm
hoc in vſuris que fiunt in depoſitis. vt dictum ē
ſupra in. c. de vſura. que omnino ſunt reſtituen-
da. tamen quia minor eſt ibi violentia q̄3 in cete
ris poterit ꝯfeſſor etiā cū ſcit̄ ꝑſona cui fienda eſt
reſtitutio magis moderare tempus reſtituendi
retento ſibi vite cōmodo ⁊ familie ſue. Quidam

circa iſtam materiam dicunt ⁊ meo iudicio ſat3
rationabiliter ꝙ in certis caſibus nō tenet̄ quis
ad ſtatim reſtituendum actualiter. etiā ſi habeat
modum aliquem ad reſtituendū. ⁊ ab eo cui te-
netur inuenire non poſſit nec remiſſionē3 nec di
lationem. ſed ſubitam velit ſibi fieri reſtitutōnē
quando videlicet ex reſtituendo ſtatim inde. ſeq
retur euidēs vel ꝓbabile damnu3 ſpirituale vl̄
temporale notabile ipſius reſtituentis vel alioꝝ
quod preponderaret damno eius qui debet ha-
bere ex carentia illius rei. Poteſt autē tale dam-
num eſſe triplex ſcilicet periculum mortis. infa-
mia grauis. ſeu ſcandalū notabile. vel damnu3
⁊ periculum ꝓbabile mortalis culpe. ratio huiuſ
eſt ſc3 ꝙ telis reſtitutio poſſit differri quia ſcd̄m
Sco. ordi. mino. creditor. i. qui d̄bet habere ma-
gis debet velle in huiuſmodi caſibus vt maximū
incommodum. ſeu damnum eius qui habet re-
ſtituere euitetur in modica reſtitutionis dilatōe
q̄3 ſuū incommodū modicum. vel damnum ex
carentia ad tempus ſue rei. Et ſi obijciatur ꝙ re
ſtituere eſt actus negatiui precepti. quia reducit̄
ſeu explicatur ꝑ hoc ꝙ non eſt retinere alienum
ſed preceptū negatiuū obligat ſemꝑ et ad ſemꝑ.
Rn̄detur ſcd̄m Sco. ꝙ alienum iniuſte ⁊ inui
to domino retinere ſimpliciter ꝓhibetur. ꝓpter
ea ſemꝑ ⁊ pro ſemꝑ iſto modo neceſſe eſt ſaluti
alienū non retinere. Sed quādo q̄s habet ꝓpoſi
tum ⁊ voluntatē reſtituendi alienum pro temꝑe
opoꝛtuno. ex tunc tenetur domino rei volente. id
eſt velle debente. vult autē3 hoc dominus rei ⁊ ſi
non actu elicito tamē actu debito ⁊ honeſto quia
velle debet ꝙ qui ſuū habeat retineat quouſq3 po
terit oportune. Et ſi dicat. dn̄s rei hoc agit inui-
te. ⁊ quia nō vult ꝙ per q̄3tūcunq3 tempus ſuu3
retineat̄. Dicendū ſcd̄m Sco. ꝙ dn̄o inordina
te volente ſtatim rehabere ſuū ⁊ per ꝯſequens cō
tra rectam rōnem. nolente ꝓximum retinere ſu-
um. tunc tenens non eſt detentor iniuſtus. Nā
⁊ depoſitum debet redditōne ſtrictiſſime cū repe
tit̄ reddi. vt. C. de po. l. fi. ⁊ tn̄ inuito dn̄o volun-
tate inordinata cū repetit ⁊ cū eo malum faciat ſi
bi vel alteri pōt retineri. Et Aug. dicit. ꝙ multa
bona ſunt preſtāda inuitis dū eorū potius vtili-
tati q̄3 voluntati ꝯſulitur. ⁊c. diſ. xlv. Et qui emē
dat. Et exemplū ponit. xxiij. q. iiij. c. ipſa pietas de
eo ſc3 qui voluntatē ſuā extrahit̄ de domo tuitu
ra quod laudabiliter fit. Eſt ergo vnus caſus cū
imminet ex huiuſmōi reſtitutiōe ſubita ꝑiculu3
damni incōꝑabiliter ꝑualētis dāno q̄d inde ha-
bet creditor ex carentia rei ſue puta cū ipſe credi
tor habendo illā rē ſeu pecuniā quā quis de ſuo
retinet magꝰ poſſet repugnare ⁊ ꝑualere ꝯ bonū
ꝯmune. Nā tūc ꝑm Ricar. in. iiij. nō tenet̄ illud
reſtituere illi. ſ3 fidelit̄ reſeruare vt reſtituat ſibi
vl̄ heredibꝰ ſuis q̄n̄ hoc fieri poterit ſine ꝑiudicō

boni ɔmunis. vl' depoſitare illð ita inordinãdo
⁊ ꝓuidendo ꝙ tpe ſuo reſtituat̃. Idẽ videt̃ dicẽ-
duȝ cũ q̃s male vteret̃ re ſua rehabita. puta gla-
dio ad occidendũ ſe vl' aliũ ⁊ huiuſmõi. Idẽ vi-
det̃ dicẽdũ cũ ex ſubita r̃ſtitutõe ille q̃ reſtitueret
rem ablatã ꝑ furtũ vel aliud viciuȝ. detegeret̃ et
inde infamaret̃ cũ fama ſit quid nobili⁹ q̃ȝ ſub-
ſtantia tpalis. vñ grauius reputat̃ pc̃m detractio
nis q̃ȝ furti ceteris paribus ſcđm Tho. ſe. ſe. q.
lxxij. ar. iij. Et vi. q. j. Deteriores. Cũ ĝ quilibet
debeat ꝓuidere cõſeruationi fame ſue ar. xij. q. j.
Nolo. põt talis differre reſtitutioẽ vſq̃ȝ ad tpˀs q̃
nõ deprehẽdat̃ in crimine ⁊ diffamet̃ ſi aliter ꝓ
uideri nõ põt. Idẽ dicendũ cũ id qð debet reſti-
tui nõ poſſit illi reſtitui. niſi faciendo magnas ex
penſas ad mittendũ ſibi. q2 in remotis eſt credi-
tor. Tũc eñi quid agendũ eſt. habeſ ſuꝑ in eo. ti.
c. iij. Et idẽ dicendũ qñ mulier hȝ filiũ ꝑ adulte
riũ neſciẽte viro. vl' ſuppoſuit ſibi alienũ partuȝ
qui nutrit̃ ð bonis viri. vl' heres etiã dimittit̃. vt
filius ꝓprius. cũ teneat̃ mater taliũ de oĩbus que
ꝑcepit filius ille. ſ. putatiui pr̃is. nõ tñ debet re-
uelare factũ qñ ex hoc ſequeret̃ ſeu ſequi ꝓbabi-
lit' poſſet mors ſua. vl' p̃lis talis. vl' etiã notabilis
infamia vel alia grauia ſcandala ſcđm Rai. ⁊ Jo.
neapol. in q̃libet. ð q̃ habes ſuꝑ plene eo. li. n. j. c.
de furto. ibi vide. Alius caſus ẽ qñ ex huiuſmõi
reſtitutõe ſubita ſequi poſſȝ mors ſpũalis ſeu pec
catũ mortale ꝓbabilit' in reſtituẽdo. vel familie
eius. puta reſtituẽdo que hȝ aliena ad tãtã venit
paupertatẽ vl' miſeriã ꝙ nõ põt viuere. vl' ꝓuide-
re filijs de victu ⁊ veſtitu. ⁊ cũ ſint alicui⁹ nobilis
ɔditõis mẽdicare nimis erubeſcũt ab amicis ad
ſufficiẽtiã nõ inueniũt. laborare neſciũt. vel non
poſſunt quia paruuli vel infirmi. ⁊ ſic reſtituendo
exponit̃ piculo ipẽ cũ familia ſua furãdi vl' ꝓſti-
tuẽdi filias vel deſpationis vbi retinẽdo alienũ
cuȝ ipo ex induſtria ſua ꝓuidet. ⁊ parce ſibi ⁊ fa-
milie. ⁊ diſponit̃ ad ſatiſfaciẽdũ paulatiȝ hoc ſen
tire videt̃. Sco. in quarto. Hen. in ſexto q̃libe.
q. xxiiij. Et idẽ videt̃ dicendũ cũ q̃s habet inſtru
menta artiȝ ſue vñ ex labore ſuo gubernat ſe ⁊ ſu-
os. ⁊ vẽdẽdo vl' tradendo ea vt reſtituat ſuis cre
ditoribꝯ nõ poterit laborare ⁊ inde lucrari. puta
libros quo ad iuriſperitos. ⁊ medicos. inſtrumẽ
ta quo ad artifices. Laborãdo aũt cũ p̃dictis vl-
tra ſuſtentõeȝ ſuaȝ poterit interim paulatim ſa-
tiſfacere. Nec credo eſſe ɔtra hoc qð dic̃ b. Tho.
ſe. ſe. q. lxij. ſcȝ ꝙ ſtatim reſtituendũ eſt alienum
ſimplicit̃. Non eñi ita amare v̾ba accipiẽda ſũt
dicit lex. ſed ciuiliter in ſacra ſcriptura ſtatim di
cit̃ fieri qð in ꝓlixto tẽpe vt patȝ Malach. iij.
Statiȝ veniet ad templũ. ⁊c. ⁊ p̃cipue cũ ex cau-
ſa ita vrgenti differt̃. vt dictũ eſt. Põt etiã mul-
tipliciter accipi in iure ⁊ nõ ſolũ ꝓ potẽtia facti.
ſed ⁊ iuris ⁊ ɔmoditatis. vt pȝ. xxij. q. ij. Faciat

in glo. Nec nõ ſunt p̃dicanda ne paret̃ via dete-
tioni alioꝝ ad qð nimis ꝑſone ſunt inclinate. ſȝ
cũ magna diſcretõe in ɔfeſſione ⁊ ɔſilijs tractan-
da. ⁊ cũ multis circũſtantijs ɔſiderandis que ho
neſtẽ factũ Ad hoc etiã facit qð dicit Jo. neapol'
in quo libet. ix. q. xxij. ⁊ Ricar. in quarto. et Pe.
de palu. Querit̃ eñi vtrũ potenti reſtituere male
ablata ſtatim ſufficiat ad ſalutẽ relinquere in teſta
mẽto ꝙ heredes reſtituãt. Rñdet ad hoc ipẽ. Jo.
neapol. ꝙ hoc ſufficit in duobꝰ caſibus tantum.
Primus eſt qñ habens mala ablata credit vere
et ꝓ certo ꝙ talis retentio nõ ſit ɔtra voluntateȝ
dñi. Talis. n. retentio nõ ẽ iniurioſa ſeu iniuſta
Nullus. n. patit̃ iniuſticiã volẽs. vt dicit̃ in. v. ethi
coꝝ. Scđus caſus eſt qñ talis retentio rei aliene
eſt ɔtra voluntatẽ dñi. ſed inordinatã. puta cum
reddit̃ gladius furioſo cum repente ipm in furia
hoc. n. iuſte fit vt. xxij. q. ij. ne quis. Et ſimilit' hoc
eſt qñ aliquis vult rem ſuã ſtatim habere quam
retinẽs nõ põt dare ſine notabili damno ſuo et
econtra. ille cuius eſt põt ſine damno ſuo ⁊ incõ
modo carere ad tempus. Extra iſtos caſus non
ſufficit ad ſalutem niſi ſtatim reſtituat Ratio eſt
quia de neceſſitate ſalutis eſt vitare peccatũ mor
tale. ſed non ſolum auferre alienum. ſed etiã re
tinere extra predictos caſus eſt mortale. quia cõ-
tra iuſticiam cum faciat iniuriã proximo. ⁊ hoc
cum poteſt reſtituere. vnde nõ ſufficit ad ſaluteȝ
tali relinquere per teſtamentum ꝙ heredes reſti
tuãt. ſed de neceſſitate ſalutis eſt ſtatim reſtitue
re ſi poteſt. Sed ſi ille cui⁹ eſt res ſeu cui obliga
tur. non poteſt illa re carere ſine incõmodo ſuo
etiam ad tempus tunc oportet ꝙ reſtituat etiam
cũ magno incõmodo ſuo. nec ſufficeret dimitte-
re ꝑ teſtamentum. Tercius caſus excuſans a re-
ſtitutione ſubita eſt cũ ex hoc immineret piculuȝ
mortis corpalis. Et ꝓ huius maiori declaratione
nota ſcđm Ricar. in quarto diſ. xv. ꝙ ſi ille qui
damnũ intulit habet aliquid vltra neceſſitatem
ſuſtentationis nature q̃ȝuis ſibi neceſſarium ad
victum ſcđm decentiam ſue perſone reſtituere
tenetur. Non enim licitum eſt de alieno viuere
cum ſeculari honore. Si aũt non habet niſi ne-
ceſſaria ad ſuſtentatõeȝ nature. tũc diſtinguẽdũ
eſt. q2 aut iſte qui damnũ paſſus eſt nõ indiget
ad ſuſtentatiõeȝ nature eo qð ab eo ablatũ eſt. et
tũc ille q̃ abſtulit reſtituere non tenet̃ q2 ex iure
naturali licit⁹ eſt vnicuiq̃ȝ vſus poſſeſſiõis neceſ
ſarie ad ſuſtẽtatõeȝ nature. Extrema aũt neceſſi
tas oĩa facit cõia. ff. ad. l. ro. l. ij. §. j. Cũ in eadẽ in
tex. ⁊ glo. Aut indiget ad ſuſtentatõeȝ nature eo
qð ablatũ ẽ. ⁊ tũc ſubdiſtinguo. q2 aut p̃mus. i.
dñs ipius rei indiget iſta re ad ſuſtentationeȝ ſue
nature prius q̃ȝ neceſſaria ad ſuſtentationeȝ ſit na
ture illi⁹ q̃ abſtulit. Aut vterq̃ȝ eodẽ tpe factus ẽ
indigens iſta re ad ſuſtentatõeȝ ſue nature. Aut

iſte qui abſtulit factus eſt indigens iſta re ad ſu-
ſtentatõez ſue nature p̄uſq̄ȝ iſte a q̄ ablata ē p̄ꝰo
mō ⁊ ſcđo p̄t dici ſine p̄iudicio q̄ iſte q̄ abſtulit
rem iſtā tenet̃ reſtituere illi a q̄ abſtulit, q̄ꝛ nūq̄ȝ
fuit res illius qui eā abſtulit. ſed ſemp̄ remanſit
iſtius de iure. poſtq̄ȝ .n. ſuȝ in ſtatu in q̄ res mea
eſt mihi neceſſaria ad ſuſtentatõez nature ñ pōt
fieri alteriꝰ me ꝯtradicente. Si tercio mō. tūc ille
qui abſtulit reſtituere nō tenet̃. q̄ꝛ ab iſto tempe
quo facta eſt ſibi neceſſaria ad ſuſtentatõez natu
re cū tūc illi a quo ablata eſt nō eſſet neceſſaria
acquiſiuit ius in illa re ille qui abſtulit. Et ideo
q̄uis damnū paſſus veniat poſtea ad ſtatuȝ in q̄
res ſibi ablata eſſet ſibi neceſſaria ad ſuſtentatio
nē nature. nō p̄pter hoc habet maiꝰ ius in iſta re
q̄ȝ iſte q̄ eā abſtulit niſi iſte q̄ eā abſtulit deueniſ-
ſet ad ſtatū in q̄ ampliꝰ iſta res nō eēt ſibi neceſ-
ſaria ad ſuſtentatõez nature. Idē p̄ totū. Pe. de
palu. in quarto. ⁊ Sco. Ex dictis hoꝝ q̄ tales q̄
habēt reſtituere. ⁊ ſi retineāt ſibi quodāmō ne-
ceſſaria p̄ ſuſtentatõe ſui ⁊ familie ad vitandum
multa p̄icula anime ⁊ corp̄is q̄ veriſimilr̃ ſequi
poſſent bonis ſuis cedēdo ⁊ oībus ſe ſpoliādo p̄
reſtitutiõe fienda q̄ꝺ forte tutiꝰ eſſet. ſ. reſtituere.
⁊ in deo ꝯfidere. etiā ſi oporteret mendicare ẜm.
Rai. Ad hoc nō videt̃ teneri de neceſſitate ſalu-
tis. Cū nō debēt tales ita laute viuere. ⁊ pompo
ſe veſtire cū familijs ſuis. ⁊ filias ſuas cum ma-
gnis dotibꝰ nuptui tradere. ſicut ſi nō eſſent obli
gati ad reſtitutõez. ſed parce viuere. ⁊ paruas do-
tes tradere. ⁊ ſi non poſſunt nobili vel mercatori
nuptui dare. artifici ⁊ plebeo dn̄t tradere. ⁊ alia
ſup̄flua reſecare. Cū multa ergo p̄udētia hoc ne
gociū agendū eſt. cuȝ efficaciter videnẗ facere q̄
p̄nt ad reſtituēdū. ⁊ i alijs bene ſe habere. ⁊ cū ti-
more dei. credo poſſunt abſolui ⁊ cōicari. Qui
aūt ⁊ de eo q̄ꝺ poſſunt ſemp̄ p̄craſtināt ⁊ annua
tī̄ repiunt̃ p̄mittere ꝯfeſſori reſtituere ⁊ poſtea
nō faciūt. non videnẗ abſoluēdi niſi p̄ꝰs faciant
vel diſponāt efficacit̃ negociū vt hēat executiõez
⁊ multo minꝰ ei p̄mitti dꝫ ꝯmunio ſumi q̄ȝtuȝ
dico ſpectat ad ꝯſiliū ꝯfeſſoris. Nā quātū ad ſa-
cerdotē q̄ hȝ cōicare. cū ille ſe in manifeſto inge-
rit. ad hoc q̄d iuris habes. ꝯ. in tercia pte. De vſu
rarijs aūt manifeſtis quō ſit agendū cū eis in re
ſtitutõe ⁊ collocatõe ſacramē toꝝ habes ſup̄. e. ti.
c. de vſuris. Poſſent etiā tales petere remiſſiõez
a creditoribꝰ. quā ſi ſpōte ⁊ ſine fraude obtinent
nō amplius ipſi obligāẗ. nec etiā paup̄ibꝰ illa re-
miſſa eis dare tenent. Nō tñ decēs eēt vt diues a
paup̄e ⁊ indigens paꝝ a mltō indigente peteret
remiſſionē. Querit̃ vtruȝ ep̄us elapſis tribꝰ vel
quattuor annis poſſit agere ꝯtra heredes. vel poſ
ſeſſoes bonoꝝ quondā illius qui in teſtamento
reliq̄t mille libras ſoluendas noīe vſuraꝝ incer-
taꝝ cū de extorſione dictaꝝ vſuraꝝ non appareat

niſi p̄ ꝯfeſſionē dicti teſtatoris. R̄n̄det Lau. de
ridol. in tractatu de vſur. poſt Fede. q̄ cuȝ actio
que ꝯpetit ex teſtamēto. vel ꝯdicio que competit
ep̄o p. l. nulli. C. de epi. ⁊ cle. ſint p̄ſonales. ⁊ per
ſpaciū triū annoꝝ claudant̃ per ꝯſequens. C. de
preſcrip. xxx. vel. xl. annoꝝ. Iđo ꝯtra heredes bo-
na fide poſſidentes que ſemp̄ p̄ſumit̃ nō cōpe-
tit actio ad dictas mille niſi p̄baret̃ malā fidem
heredē habuiſſe. ⁊ ſciuiſſe viciū ⁊ crimen defun-
cti. quo caſu debet intelligi. c. tua nobis cū ſi. Et
idē ſi de extorſione appereat p̄ aliud q̄ȝ p̄ teſtamē
tū. Quo aūt ad poſſeſſores bonoꝝ p̄ quos p̄ te-
ſtatorē vel eius heredē bona alienata ſunt nō eſt
aliquod dubiū ſi poſſederūt ſpacio. x. annorū. q̄ꝛ
actio p̄ſonalis nō ꝯpetit ꝯtra ſucceſſorē ſingula-
rem. vt. l. j. §. heres. ff. ad trebel. Nec obſtāt p̄ꝰo
dicta ſcȝ q̄ actiones ep̄o ꝯpetentes durent quat
tuor annis. q̄ꝛ intelligit̃ hoc de actionibꝰ ꝯpeten
tibus ep̄atui vel eccleſijs. Sȝ hec nō ꝯpetit actō
ep̄o vt ep̄o ſed vt economo ⁊ admīſtratori bono
ruȝ paupeꝝ. Querit̃ q̄d ſit p̄miſſo generali edi-
cto q̄ quicunq̄ȝ dederit vſuraꝝ nomine aliquid
tali veniat infra tot dies ⁊c̄. Si nemo venit nec
aliquas certas p̄bauit vſurarius infra terminuȝ
ad id ſibi ſtatutū lataq̄ȝ eſt ſnīa p̄ ep̄m declarās
illas eſſe incertas. vtꝝ vſurariꝰ ſit tutus ſi poſtea
appareāt p̄ſone certe quibꝰ reſtitutio ē facienda.
Fede. in ope ſuo ſentit q̄ ſic. etiā q̄ ad illos q̄ tūc
erāt extra dioceſiȝ. Fatet̃ tñ q̄ talibꝰ ꝯpetit reme
diū. Sȝ cogita dicit Lau. an ſit veꝝ ⁊ ꝯriū p̄a-
cticat̃ q̄ñ nō eſt determīatū q̄ oīa veniāt ſub no
mīe incertoꝝ hoc eſt q̄ñ nō fit taxatō vere ⁊ ſcđm
quātitatē ad quā aſcendūt ſȝ minoꝛ ⁊ ẜm q̄ inẗ
eos ꝯuentū ē. Et de hoc iudei p̄ cuiꝰ ſnīa alio nō
dato p̄ſumit̃ ꝯſtat legitime. An aūt talis practica
ſit iuri ꝯſona tu ip̄e vide. p̄mpti ſunt ep̄i ad eius
obſeruantiā quia p̄ ſe ip̄is incerta inburſant nec
ad illoꝝ volūt reſtitutõez venire vl̃ teneri. ſed fit
certa taxatio ſcđm ꝯuentionē ẜm q̄ moris eſt. q̄
tamē an de iure poſſit fieri videndū eſt. Notādū
etiā ẜm Archi. q̄ ſi aliquis decedēs relinquat ſi-
bi heredē ex teſtamēto. vl̃ ab inteſtato. ⁊ ordina-
uit quandā executorē tantū ad emendā ſuoꝝ fo
ris factoꝝ. qui decedēs tp̄e mortis ſue creditori-
bus tenebat̃. ⁊ iā termini ſolutõis ſue fluxerant
Iſte executor debituȝ huiuſmōi ſoluere tenet̃. et
poteſt cōueniri quia elapſis terminis ſolutionis
cepit iniuriari creditoribus in non ſoluendo de
functus. Ex precepto autē dn̄i ſolutio eſt facien-
da ar. xi. q. j. Magnum. xiij. q. ij. c. Tributum.
quare peccat in termino ſoluendo. tum quia frā
git p̄miſſuȝ. extra de pac. c. j. ⁊. ij. tū quia illo ela-
pſo inuito domino detinet alienū. ff. de excepti.
doli. l. ij. §. Circa. Et hoc tenent quidam vt. ſ. no-
mine foris factoruȝ hoc caſu veniant debita quo
ruȝ terminus ſolutionis tempore mortis lapſus

erat ⁊ ꝑ illis agi poſſit. Secus de debitis quoꝝ
terminus nō aduenerat. ⁊ ita notaͭ in Specu.
Rub. qualiter in īdicio ſcriptura ꝓferri. §. nunc
vero. De eo demū cui datū eſt aliquid ꝑ errorē
dicit Jo. de rip. in tractatu de ꝯtractibꝰ ꝙ in tali
datione aut eſt error ꝑſone. vel eſt error fortune
vl' alterius ꝯditionis appoſite. Si p̄mo mō pu/
ta intendo dare petro ⁊ do martino tūc martinꝰ
teneͭ acceptū reſtituere vel danti vl' illi cui intē
debat dare. ar. xxix. q. j. §. p̄mo. Si vero error for/
tune puta intendo tibi dare vt paupi ⁊ tu es di/
ues. diciͭ ꝙ ſic acceptū teneͭ reſtituere danti vl'
alicui pauperi niſi recipiēs interim eſſet effectꝰ
pauper. Si vero ſit error alicuiꝰ alterius ꝯditio/
nis puta quia te ſanctū credo cū non ſis. ⁊ ideo
dono tibi. vel credo celebraturū te miſſas. ⁊ ideo
do tibi diciͭ ꝙ ſi receptori conſtat de preciſa in/
tentione dantis. ſcȝ quia aliter nō daret niſi con
ditio ſubeſſet. talis error obligat ad reſtituendū
receptū. aut ad ſufficienſ ſupplēdū ꝑ ſe vel ꝑ aliū
intētionē dantis quoꝝ rō eſt. quia cū res inꝰ iſtū
nō tranſeat niſi eo mō quo dans vult transferre
ſi nō exiſtat conditio. in ip̄m res nō transfertur.
Alij vero dicunt ꝙ ad reſtitutionē talis error nō
obligat niſi ip̄a conditio circa quā erraͭ eſſet cā
motiua ⁊ finalis dationis talis. quod ꝓbant ꝑ
ſimile. do tibi centū libras quia credo te eſſe ami
cum meū. dato ꝙ accipiens nō ſit amicus meꝰ
non obligaͭ ad reſtitutionē. Si aūt amicitia ſit
cauſa ꝓpter quā do tibi cētū libras ſcȝ ſi ſis ami/
cus meus. niſi amicus fueris obligaris ad reſti/
tutionē. Ex his patet ꝙ queſtores ſancti. Anto/
nij vel alij quicunq̄ nullo mō poſſunt retinere
ſibi ea que illis paupibus. vel locis ꝑ quibꝰ dan
tur petunt. quia hic eſſet error perſone. verūtn̄
quia nullus teneͭ ꝓprijs ſtipēdijs militare. nec
cauſas alioꝝ agere ad expenſas ſuas dico ꝙ poſ/
ſunt tales viuere ſup queſtus quos faciunt ⁊ po
teſt eis moderatū ſalariū dari hic ille. Illa vero
que danͭ eis ex mendacijs eoꝝ queſtoꝝ quia vi/
delicet aſſerunt ꝙ dicenͭ multe miſſe ꝓ dantibꝰ
vel habebunt talem vel talē indulgentiā. vel ab
ſoluenͭ a votis eoꝝ vel a caſibus reſeruatis. vel
ꝙ fiāt lectiſternia ⁊ hoſpitalia ⁊ huiuſmodi pro
quibꝰ illi dant. alias non daturi. nec talia fiunt
nec vera ſunt totū ē rapina. ⁊ reſtitui dn̄t dātibꝰ
ea vel paupibꝰ erogari. xiiij. q. v. Non ſane.

Titulus tercius de ſuperbia. Capitulum primū
de ſuperbia primoꝝ parentum ⁊ eius punitiōe.

Expeditis his que
pertinent ad auariciā cū ſpēbus ⁊ fi
liabus ⁊ remedijs reſtitutōis. Nūc
de ſupbia agendū eſt que cū ſit viciū ſpūale mi/
nus ab hominibꝰ cognoſciͭ. Sicut aūt d' dyabo
lo a quo ortū habuit diciͭ Job plt. ꝙ eſt rex ſu/
per oēs filios ſupbie. ita et ſupbia ip̄a regina et
mater ē omniū vicioꝝ ſcḋm Greg. ⁊ ſicut de ip̄a
maxime dyabolus ꝯdemnaͭ. ita xp̄s cū electis ſu
is de eius ꝯtrario. ſ. hūilitate maxime ꝯmendaͭ.
vn̄ Aug. in xiiij. de ciui. dei. c. xiij. ſic ait. Ciuitati
dei in hoc ſeculo ꝑegrinanti maxie ꝯmendatur
humilitas. ⁊ in rege eius qui eſt xp̄s maxie p̄di/
catur. Contrariū huic ꝯtuti elatōis viciū in eiꝰ
aduerſario qui dyabolus eſt maxie dn̄ari ſacris
litteris edoceͭ. Profecto iſta eſt magna dn̄a q̄
ciuitas. vn̄ loq̄mur vtraq̄ diſcernit. vna. ſ. ſocie
tas pioꝝ hominū. alia impioꝝ. ſingula queq̄ cū
angelis ad ſe ꝑtinentibus in quibꝰ precellit hac
amor dei. hac amor ſui. hec ille. De hac p̄s. Su/
perbi inique agebant vſquequaq̄. a lege autem
tua nō declinaui. Ubi de ea tria tanguntͭ.
Primū eſt viciū. ⁊ ideo propulſanda. ibi. Su
perbi inique agebant.
Scḋm ē maximū. ⁊ iō eradicāda. qꝛ vſqueq̄.
Tercium eius remedium. ⁊ ideo regula ſeruan/
da quia a lege autem tua non declinaui.

Quod ſuperbia .§. I.

ſit peccatū patet ex eo qḋ dicit p̄s. Supbi iniq̄
agebā ſcȝ ſupbiendo. Iniq̄tas aūt peccatū ē. vn̄ ⁊
Jac. iiij. dr. Supbis deus reſiſtit. ⁊ hoc iō qꝛ ſibi
contrarij ſunt ꝑ pctm. Sȝ de ip̄o ſupbie vicio
videnda ſunt tria. Primo q̄d ſit. Scḋo quā
do ſit mortiferū. Tercio quō primū. Et quārtū ad
primū dicit. Aug. in. xiiij. de ciui. dei ꝙ ſupbia ē
ꝑuerſe celſitudinis appetitus. Ubi p̄mo notan/
dū ꝙ ſupbie peccatū ꝯſiſtit in appetitu ſeu volū/
tate ſic ⁊ alia peccata nō in eſtimatōe q̄ ꝑtinet ad
rōnē. vn̄ qn̄. Grēg. dicit in li. moral. ꝙ ſupbia ē
cū quis eſtimat bona q̄ habet a ſe habere non a
deo vel meritis ſuis eſtimat obtinuiſſe. ⁊ huiuſ/
mōi. nō ſic eſt intelligēdū tanq̄ in ip̄a eſtimatio
ne ꝯſiſtat ſupbia ip̄a ſed ꝯſiſtit in appetitu excel/
lentie inordinato. Sȝ qꝛ ꝙ q̄s multū appetit fa/
cile credit ex ip̄o appetitu nimio excellētie quem
hȝ ſupbꝰ inde inclinaͭ de facili ad eſtimandū de
ſe vltra id qḋ eſt. ita ꝙ eſtimatio illa ſequiͭ appe
titū illū inordinatū. Scḋo eſt ꝯſiderandū ꝙ qꝛ
appetitus ſupbi eſt ꝑuerſus ſeu inordinatus qꝛ
ꝯtra regulā rōnis. ideo vicioſus. Pro cuius de/
claratione eſt dicendū. ꝙ appetitus in omni eo
quod appetit aut ſequiͭ regulam rōnis id ſcȝ qḋ
ratio naturalis dictat. aut excedit ip̄am. aut defi
cit ab ea. ⁊ cum ſequiͭ regulā rōnis eſt actus vir
tuoſus. cū aūt excedit vel deficit a regula rōnis
eſt vicioſus. Exemplū de appetitu ſcientie q̄ de
ſe eſt boni naturalis. Si. n. quis appetat ſciam
⁊ intēdat ei ſcḋm ꝙ ratio dictat. puta ad debitum
finem ⁊ debito mō. ꝑtinet hoc ad virtutē ſtudio
ſitatis. Si vero excedit regulā rationis vt quia
nō intendit ſcie ꝓpter deum. vl' quia querit ſcire